

Åsa Hultgren
Examensarbete vid Chalmers Arkitektur 2013

INFILL LÅNGGATORNA GÖTEBORG

- en tolkning av föränderlighet inom arkitekturen

INFILL LÅNGGATORNA GÖTEBORG

- en tolkning av föränderlighet inom arkitekturen

Examensarbete vid Chalmers Arkitektur
MPARC
Examinator: Ola Nylander
Handledare: Magnus Persson
Jury: Michael Asgaard Andersen, Erik Linn

Åsa Hultgren
Göteborg 2013-05-27

CHALMERS

This master thesis explores a place specific design for development within a culturally, socially and architecturally unique urban setting in the central part of Gothenburg, the Long Streets in the Masthugget area.

The Gothenburg planning office is currently elaborating a new local plan for one of the blocks, kv Barken. One of the aims is to investigate the possibility to allow new building development within the block. In the beginning of this process, I was given the task to characterize the Long Street area and to describe the aspects that summarize its unicity, needing to be acknowledged when considering new development. This thesis is a further investigation of how to use and interpret the vivid and changeable character of the area and to advance it through a building proposal, an urban infill.

The analyses and inventory in the characterizing report form the base of the task. Through a wide working process in the first phase, I worked with several methods simultaneously with the aim of exposing myself to many different aspects and point of views as a way of unconditional exploring. Methods used for defining the program and eventually a

concept involve, besides the characterizing report, workshops and interviews with different actors in the area, studying reference projects and theory of different relevant aspects. Meanwhile, I approached the specific site, its possibilities and challenges, through the making of a physical model, using it for explorations and investigations through design.

The interwoven process led me to the concept of changeability in and through architecture. The result is a building of flexible space for business and of housing, along creating socially interactive zones. The project explores changeability on different levels: through planning structure, through the program and through dynamic and interactive apprehension of space and details.

While many infill projects of today tend to vividly contrast to their surrounding environment, this project strives to humbly reflect the Long Street character and the tendencies of our time through a long term structure for short term dynamic changes.

ABSTRACT

I STRUKTUR

Abstract	5
Innehållsförteckning	7
Introduktion	8
Tomten	14
Metod	16

II KONCEPTUELL ÖVERSIKT

Analytisk översikt	20
Projektkoncept: Föränderlighet	24

III FÖRSLAG

Situation	28
Byggnadens strukturella upplägg	30
Verksamhetslokaler	32
Bostäder	37
Föränderlighet genom arkitektur	39
Sektioner	40
Fasader, detaljer och material	44

IV TEORI

Social och rumslig stimulans i stadsrummet - Långgatorna ur ett teoretiskt perspektiv	54
Föränderlighet	58
Infill - fenomen, tendenser, referenser	62

V PROCESS

Designprocess	68
Studie 1: exploatering, fastighetsindelning	70
Studie 2: volym, placering, situation	71
Studie 3: ljusschakt, nivåer, koppling	76

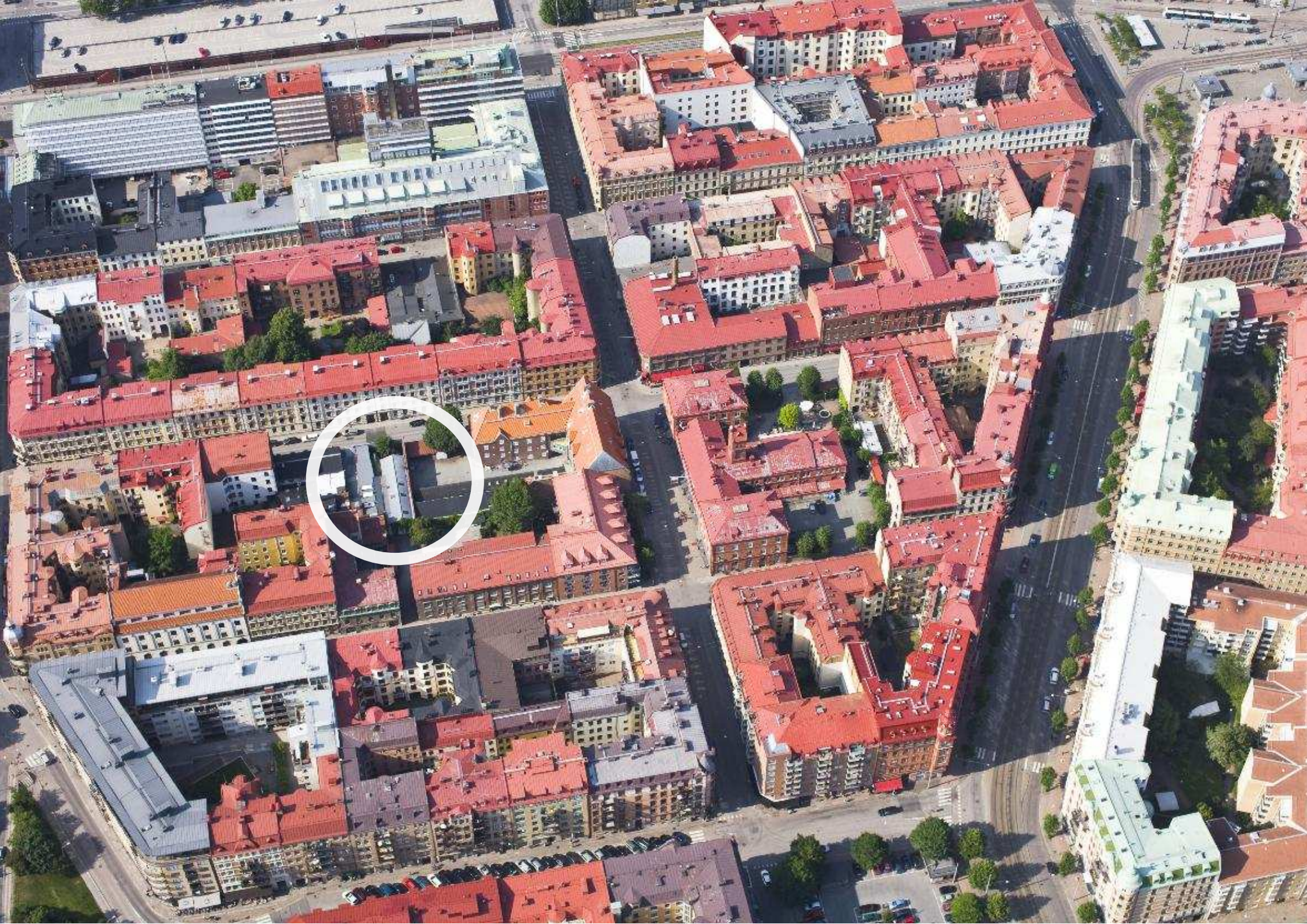
V DISKUSSION

Reflektion kring process och resultat	80
Referenslista	82

VI BILAGA

Långgatorna i Masthugget - karakterisering och analys av stadsmiljö	84
--	----

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

När jag sommaren 2012 praktiserade på Göteborgs stadsbyggnadskontor fick jag i uppgift att beskriva karaktären på miljön kring Långgatorna i Masthugget. En ny detaljplan skulle arbetas fram för ett av kvarteren, kv Barken, och eftersom området ansågs som särskilt känsligt och unikt som stadsmiljö fanns behovet att utröna vilka aspekter som var viktiga att förhålla sig till vid framtida utveckling. Resultatet blev en rapport som beskriver hur historiska, sociala, ekonomiska samt fysiska förutsättningar på ett intrikat sätt formar den helhetskaraktär som gör sig gällande idag. Den efterföljande frågan blev om det, med eller utan planerad utveckling, var möjligt, och eftersträvänsvärt, att arbeta för att bevara den befintliga atmosfären och det sociala livet som präglade området.

Problematiken och platsen fascinerade mig och jag bestämde mig för att testa utvecklingspotentialen i ett nybyggnadsprojekt inom mitt examensarbete. Genom att använda platsen som utgångspunkt i arbetet såg jag utmaningen i att arbeta kreativt inom snäva ramar och en specifik kontext. Jag såg dessutom möjligheten att få fortsätta ta del av den pågående processen i stadsbyggnadskontorets arbete och att göra ett bidrag till diskussionen om utvecklingen i ett område som anses ha en unik och känslig ställning i staden.

Upplägget på denna rapport ger läsaren möjlighet att välja fördjupningsnivå i läsningen. Inom denna introduktion ges en övergripande beskrivning av platsen och problematiken, samt arbetets syfte och mål. Vidare i strukturkapitlet beskrivs projektplatsens avgränsning, efterföljt av metodavsnitt.

Kapitel II Konceptuell översikt sammanfattar mycket övergripande analys och projekt på konceptuell nivå. Material och undersökningar som har format detta konceptuella förhållningssätt kan studeras djupare i kapitlen IV Teori och V Process samt i bilagan *Långgatorna i Masthugget – karakterisering och analys av stadsmiljö*.

I det tredje kapitlet presenteras byggnadsförslaget. Utdrag av skissmaterial och arbetsprocess bakom förslaget finns i V Process.

I arbetets sista kapitel reflekterar jag över min arbetsprocess och det resultat som jag har kommit fram till.

INTRODUKTION

Centrala Göteborg

Majorna

Masthuggs-
berget

Linnéstaden

Masthuggskajen/
Stena Line

Haga

Centrum inom
vallgraven

Långgatsområdet

Långgatorna i Masthugget är belägna centralt i Göteborg, ett stenkast ifrån stadens kommersiella centrum inom vallgraven. Såsom gatunamnen antyder består området av fyra långgator, som korsas av två tvärgator. I norr avgränsas bebyggelsen av Första Långgatan och Masthuggskajens parkeringsytor och enstaka industri- och kontorsbyggnader. I öster mynnar gatorna ut i nodpunkten Järntorget och huvudstråket Linnégatan. I söder fortsätter stenstadens bebyggelse mellan Linnégatan och 60-talets bostadsbebyggelse som arbetar sig uppför Masthuggets kuperade terräng i väster.

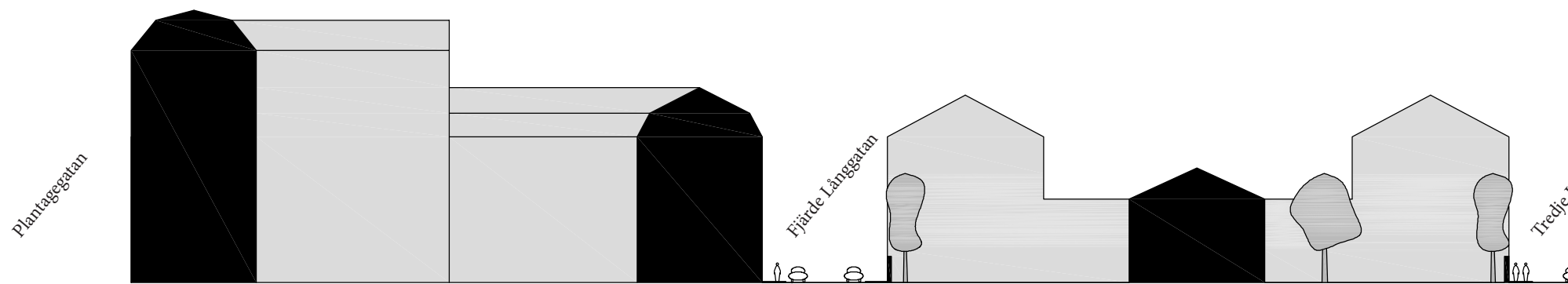
I och med dess avgränsning och dess karaktäristiska struktur av långsmala raka gator mellan kvartersbebyggelse i 1-6 våningar, uppfattas området som en sammanhållen enhet. Merparten av husen följer en ordning där bottenvåningen har en publik prägel med verksamhetslokaler, medan övriga våningar innehåller bostäder. Men, inom den tydliga strukturen finns en småskalig variationsrikedom och mångfald ur flera aspekter. Sedan den första byggstenen sattes i mitten av 1800-talet har området präglats av långsam utveckling och utbyggnad, av rörelser i stadsrummen och av hög omsättning bland verksamheterna i bottenplan. Långgatsområdet utgör ett bra exempel på hur blandning och mångfald i staden genererar aktivt stadsliv och attraktiva stadsrum; dels genom blandningen av bostäder och verksamheter längs med frekventa stråk, dels genom den blandade arkitekturens uttryck i utformning och ålder.

Denna struktur med variation och mångfald inom ett samlat ramverk anses idag av många som ett ideal i stadsbyggnad för den levande och socialt hållbara staden. Som en motreaktion till modernismens funktionsseparering uttryckte Jan Gehl detta redan 1971:

”Nyckelorden är aktivitet och mångfald, men både understimulans i form av livlösa bostadsområden och överstimulans i form av överfyllda kaotiska rum, såsom tex känns igen från många nya butikscentrum, är oacceptabelt. Emellan dessa ytterligheter bör en attraktiv aktivitetsnivå sökas, inte som en fast storlek, utan som en storlek, som varierar bl.a. med platsen, situationen och tiden, aktivitetsnivåns nyanser och ändringar i sig själv blir en upplevelse.” (Gehl, 1971, s. 57)

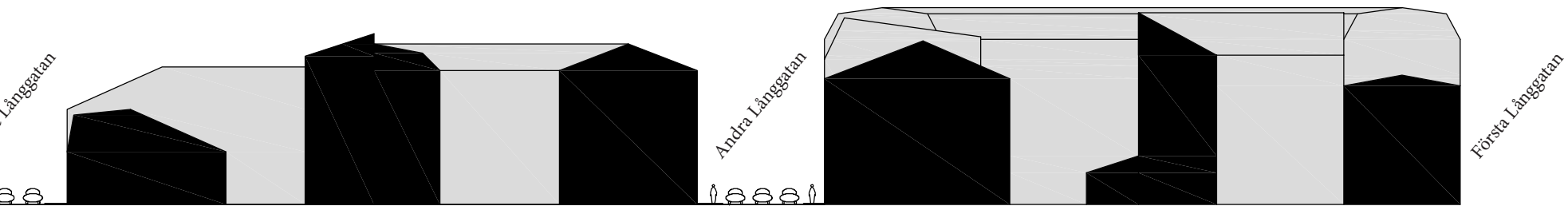

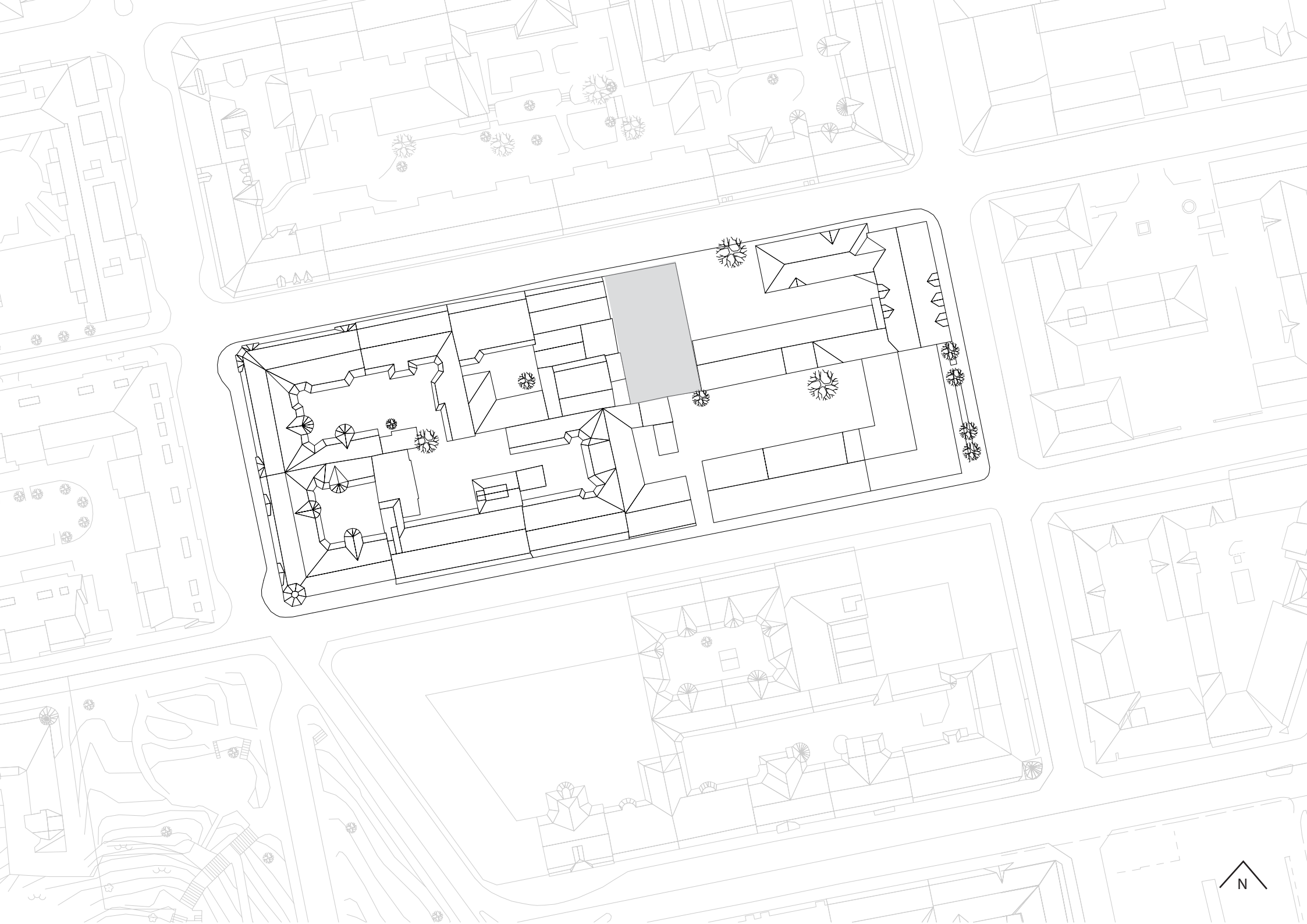
Gehl pratar om att *nyanser och ändringar i sig själv blir en upplevelse*. Inom Långgatorna existerar denna dynamiska föränderlighet både i sociala och fysiska hänseenden. Här möts olika målgrupper och användare av stadsrummet. Här kan kontrasten mellan gatans raka tydliga rum och gårdarnas brokighet upplevas, likväl som fasadernas och taklandskapets livfullhet. Strukturens och bebyggelsens beständighet, långsiktighet, har kontinuerligt möjliggjort stadslivets rörlighet, föränderlighet. Resultatet blir en plats som vi kan lära känna och som har karaktär, samtidigt som dess innehåll tillåts att variera och förändras.

Mitt designförslag syftar till att undersöka denna föränderlighet inom en fast struktur, som ett sätt att utveckla långgatsområdets karaktär. Jag vill

nyttja områdets starka struktur, som en representation av det långsiktiga, och dess sociala flöden, som en representation av det kortsiktiga, för att skapa en byggnad som manifesterar en hållbar utveckling genom en föränderlig struktur och social interaktivitet. Projektet bygger på områdets tradition av blandad användning, och vill nyttja gränssnittet mellan det privata och det publika som ett medel för social hållbarhet och stimulans. Utgångspunkten har varit att utveckla ett byggnadsprojekt som anpassar sig inom områdets gemensamma ramar, samtidigt som det bidrar till denna helhet genom att addera ett tidslager i det redan breda spektrumet av tidstypisk arkitektur. Med och inom denna byggnad vill jag vidare ta till vara på och utforska den föränderliga prägeln för att ytterligare stärka områdets dynamiska upplevelserikedom.

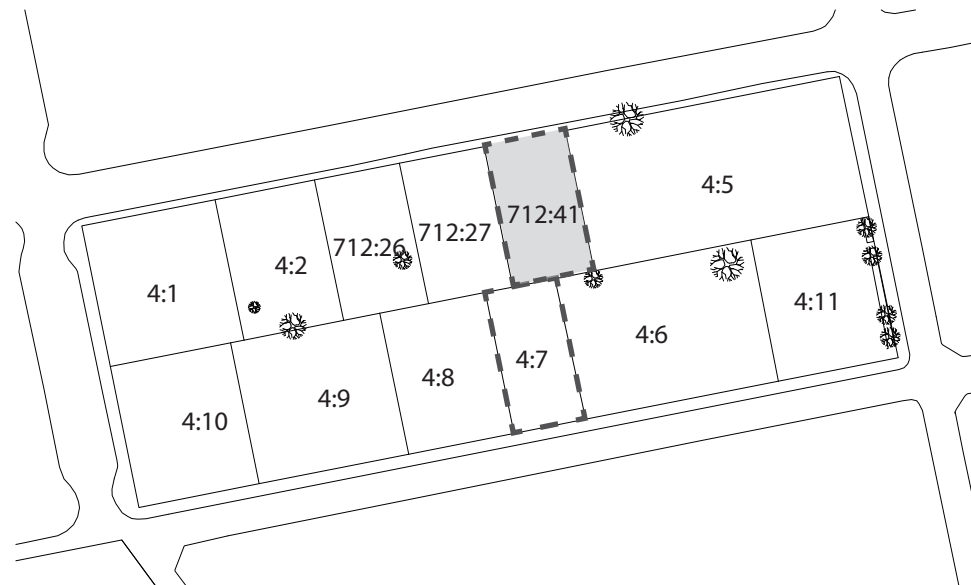
Typsektion genom långgatsområdet

Tredje Långgatan, fastighet 712:41

Fastighetsindelning kv Barken, kommunens fastigheter markerade

Det finns idag en markanvisning på kommunens två fastigheter inom kv Barken. Pågående detaljplanearbete ska bland annat bestämma villkoren för denna markanvisning. På den södra fastigheten står idag ett av kvarterets äldsta byggnader, innehållande bostäder och verksamhetslokal i bottenplan. Utredningar om byggnadens skick kommer att avgöra om denna ska rivras eller bevaras. På den norra fastigheten finns ett båt- och möbelsnickeri i en struktur ovanpå ett gammalt materialupplag. Byggnaden framstår närmast som tillfällig och möter gatan med ett stängt plank.

I och med riktlinjerna i detaljplanearbetet och ifrån samtal med representanter från byggnadsnämnden avläser jag en intention om att förtäta kvarteret. Detta är utgångspunkten i mitt examensarbete. Efter att ha studerat ytorna och fastighetsindelningen i kvarteret samt resonerat kring olika scenarion, begränsar jag mitt arbete till att göra ett genomarbetat förslag på kommunens norra fastighet i kvarteret, Masthugget 712:41. Jag studerar dessutom övergripande i situationen en tillbyggnad inom fastighet 4:5, då även detta är aktuellt i detaljplanearbetet.

TOMTEN

KARAKTERISERINGSRAPPORT FÖR SBK GÖTEBORG

Rapporten är skriven av undertecknad med stöd av arkitekter och antikvarie på SBK. Syftet var att *”beskriva den värdefulla karaktär som Långgatorna innebor, med fokus på den fysiska miljöns betydelse och de kritiska punkter som är avgörande för att bibehålla denna karaktär”*. (Se bilagans sida 4)

Rapporten beskriver områdets historiska utveckling från det att masthamnarna först anlades här i början av 1800-talet, dess långsamma framväxt med en tyngdpunkt under åren 1890-1920, fram till de senaste tillskotten av i huvudsak bostadsbebyggelse kring sekelskiftet 1900/2000.

Vidare beskrivs det stadsliv som präglat stadsdelen genom tiderna via hamnens verksamhet, handel och verkstäder blandat med bostäder samt den folkliga kulturen kring Järntorget. Genom inventering av området, samtal med erfarna kollegor på SBK, studie av tidigare framtaget material kring Långgatorna samt av Joakim Forsemalms avhandling om området (Forsemalm, 2007) samlades en bild av dagens stadsliv, dess aktörer och förutsättningar.

Genom att studera och inventera stadsrum, struktur och bebyggelse och sätta dessa i relation till andra områden i staden kunde särskilda karaktärer identifieras. Även en jämförande studie Långgatorna emellan gjordes.

Resultatet av arbetet blev en rapport som beskriver området utifrån olika aspekter för att skapa fördjupad förståelse om det. Ett antal kritiska punkter för Långgatornas samlade karaktär redogjordes för. Slutligen gavs en fördjupad bild av kv Barken och dess kvaliteter, efterföljt av kritiska punkter särskilda för kvarteret.

Rapporten bifogas längst bak i dokumentet och ska inom examensarbetet läsas som bakgrunds- och karakteriseringsmaterial till platsen.

TEORI

Då karakteriseringsrapporten saknar teoretiska referenser och förankring, beskrivs långgatsområdet ur ett teoretiskt perspektiv i ett avsnitt i teorikapitlet. Detta ses som ett komplement till karakteriseringsrapporten som material för förståelsen om området, men också som en del i konceptteorin bakom designförslaget.

STADSBYGGNADSKONTORETS DETALJPLANEARBETE

Våren 2012 initierades framtagandet för ny detaljplan för kv Barken, beläget mellan Tredje Långgatan, Fjärde Långgatan, Värmlandsgatan och Nordhemsgatan i Masthugget. Dagens användning inom kvarteret var inte planerlig med den senaste och aktuella stadsplanen för området. Dessutom fanns anledning att se över eventuella bevarandeåtgärder och möjlighet att t.ex. inreda vindar. Ytterligare hade fastighetskontoret gjort en markanvisning på de två fastigheter som kommunen ägde inom kvarteret. Alltså avsågs en förtätning av kvarteret ske.

Jag har valt att nyttja och ta hänsyn till rådande förutsättningar inom mitt examensarbete. Detta betyder att jag förhåller mig till kommunens uttalade intentioner genom det pågående detaljplanearbetet och markanvisningen. Därvid låter jag min egna uppfattning om området styra vilka ramar och riktlinjer jag arbetar efter. Dock har diskussioner med SBK:s tjänstemän och andra aktörer varit mycket viktiga för denna uppfattning.

DELTAGANDE I STADSBYGGNADSKONTORETS WORKSHOPS

Som en del i kunskapsinsamlingen om och dialogen kring långgatsområdet initierade SBK under januari-februari 2013 en serie workshops med olika lokala intressegrupper. Grupperna bestod av näringsidkare, fastighetsägare, förvaltningspolitiker och boende i området. En grupp i taget samlades tillsammans med SBK:s handläggare Maria Lissvall, representant från bygglovsavdelningen samt workshopledare Joakim Forsemalm för att diskutera sin bild av området. Jag hade möjlighet att sitta med

under två tillfällen och få inspelat material från ytterligare två. Att få höra dessa gruppers perspektiv, åsikter, förhoppningar och förväntningar på långgatsområdet var mycket givande, lärande och inspirerande för min egen uppfattning om en eventuell utveckling här.

INTERVJU med Janne Nilsson – verksamhetsansvarig och grundare av House of Win-Win

House of Win-Win kan enklast beskrivas som ett kontorshotell av mer alternativt slag än det konventionella kontorshotellet. Verksamheten har lokaler på flera platser i Göteborg, det man kallar ”moderskeppet” ligger på Tredje Långgatan. Utöver arbetsplatser som kan hyras ut på längre sikt hyrs lokaler även ut tillfälligt och kortsiktigt. Cirka 70 företag huserar inom verksamheten, därtill väljer ett stort antal arrangörer att emellanåt hyra lokaler för olika evenemang.

House of Win-Win är för många känt för sin kreativa anda, starka nätverk och som mötesplats. Den typ av små ofta kreativa verksamheter som söker sig hit kan hittas i flera andra lokaler kring Långgatorna och deras gårdar. De relativt billiga hyrorna är avgörande, men så också viljan och nyttan att arbeta i en social och stimulerande miljö.

Jag tog kontakt med Janne Nilsson för att få veta mer om verksamheten, dess förutsättningar och relation till området som en del i min research. Samtalet handlade till stor del om föränderliga processer och gränssnitt mellan polaritetsbegrepp som ett skapande spänningsfält. Begreppen och samtalet kom att bli en inspiration för projektets koncept.

REFERENSPROJEKT

Sökning efter referensprojekt har skett kontinuerligt under processens gång för att få perspektiv på aspekter som rör platsen och ämnen jag arbetar med, samt för att söka inspiration. Jag hade mycket svårt att hitta referensprojekt med en kontext liknande långgatmiljöns. Därför har jag sökt brett efter projekt som är intressanta ur någon eller några av aspek-

terna: infillprojekt, funktionsblandning i liten skala, arkitektur för social och fysisk interaktion, kontorshotell.

Jag har valt att utveckla ett avsnitt kring infillprojekt, som ett sätt att förhålla mitt projekt till omvärldsbilden. Detta avsnitt finns i kapitlet Teori.

LITTERATURSTUDIER

Även sökning efter användbar referenslitteratur har skett fortlöpande och i takt med att nya perspektiv och idéer dykt upp. Jag har främst läst litteratur om social och fysisk interaktion inom arkitekturen, om föränderlighet, om rumslig upplevelserikedom samt om teglets egenskaper och möjligheter.

Syftet med litteraturstudierna har varit att söka inspiration för program och design, samt att söka stöd för och referenser till egna tankegångar.

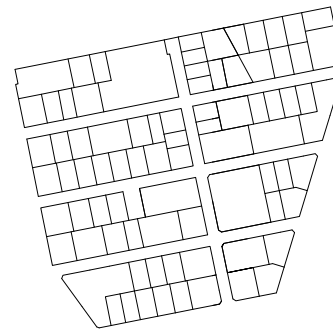
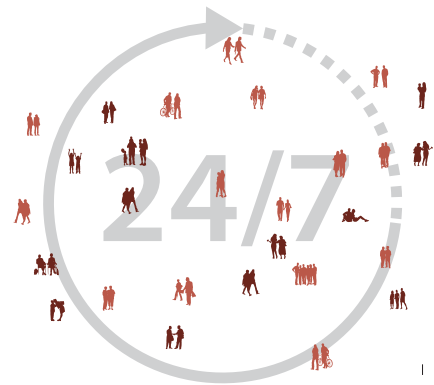
SKISS OCH ANALYS GENOM UNDERSÖKNINGAR OCH EXPERIMENT

Jag har utfört studier och undersökningar på olika teman och med olika medel, främst i fysisk modell. Antingen har jag tagit fram flera alternativ för analys och jämförelse, eller så har jag skissat förutsättningslöst på ett tema. I kapitlet Process beskriver jag min designprocess närmre samt redovisar material från följande tematiska undersökningar/experiment:

studie 1: exploatering och fastighetsgränser

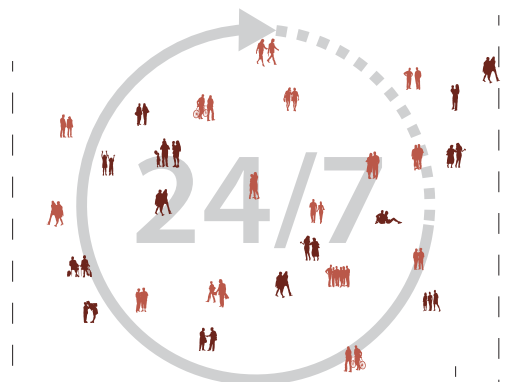
studie 2: volym, placering och situation

studie 3: ljusschakt och nivåer

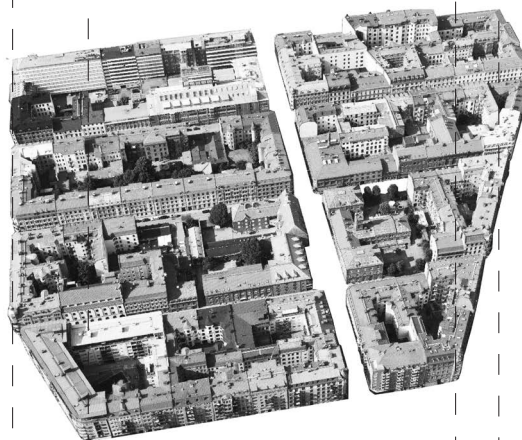

II KONCEPTUELL ÖVERSIKT

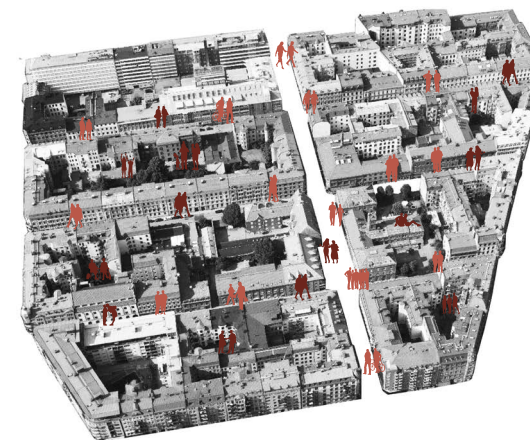
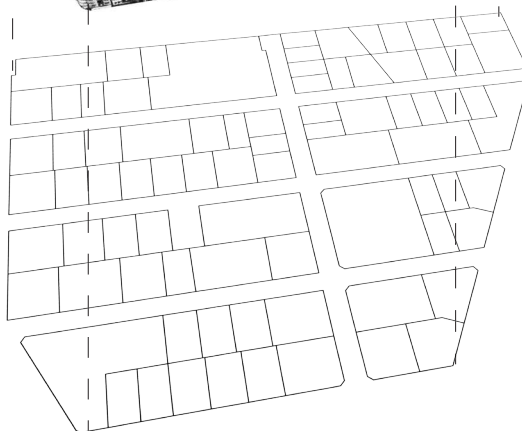
Blandad publik och privat användning ger rörelse i stadsrummen över utspridd tid.

Varierad bebyggelse inom gemensamma ramar UTGÖR en fysiskt dynamisk och stimulerande miljö.

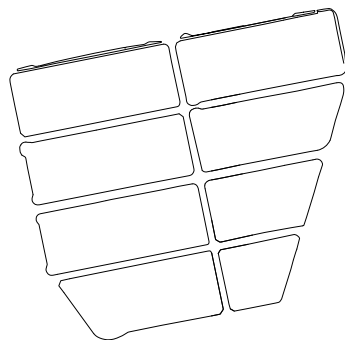
Gatunät och fastighetsindelning GER FÖRUTSÄTTNINGAR för sammanhållna struktur och möjligheter för variation, mångfald och föränderlighet över tid.

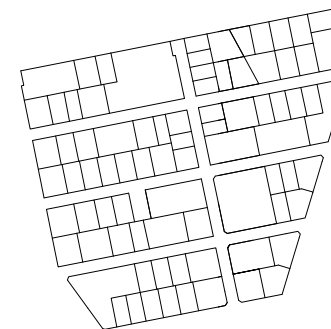
En dynamisk stadsmiljö

ANALYTISK ÖVERSIKT

Tydlig distinktion mellan gata och kvarter

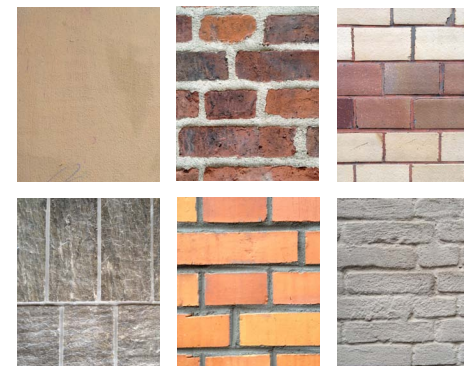
Småskalig fastighetsindelning med åtskiljande brandmurar har resulterat i självständig fastighetsutveckling över tid

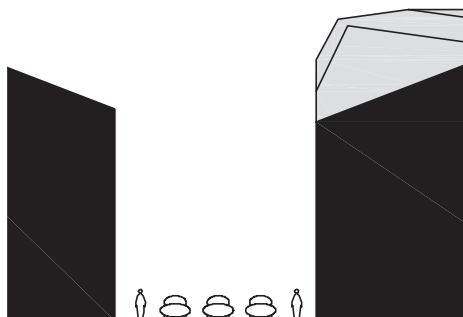
Hus livar mot gatan, takfot samlar gaturummet

Stenhus

Skala på bebyggelse i relation till gata

Betonade bottenvåningar

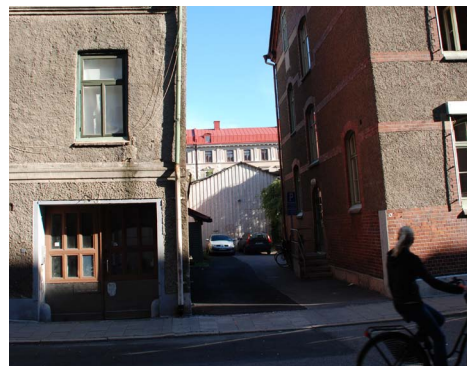

SÄRSKILJANDE KARAKTÄR FÖR KV BARKEN

Inslag av grönska i gatumiljön

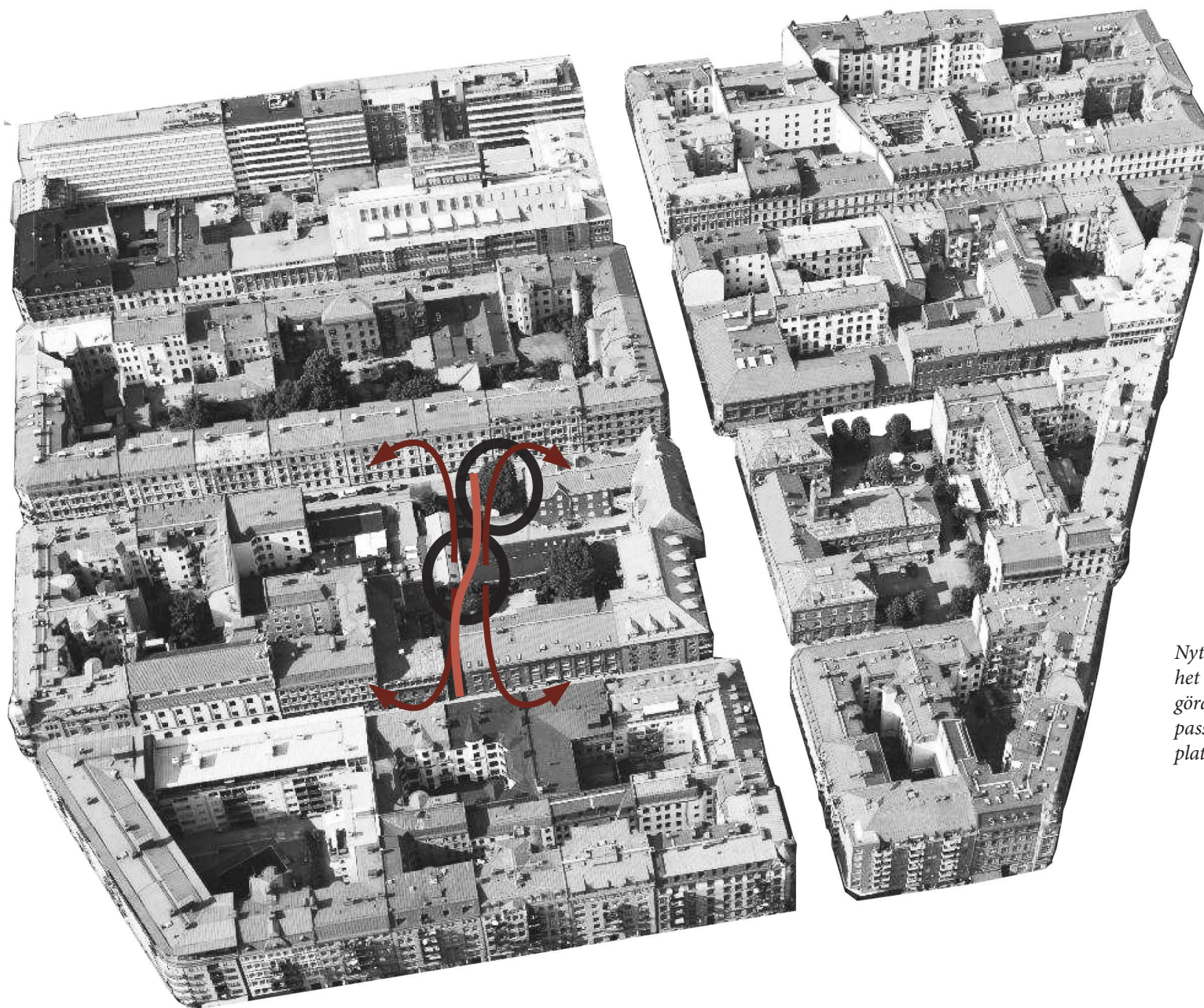

Sikt genom kvarter

Öppning och inblick in i kvarter

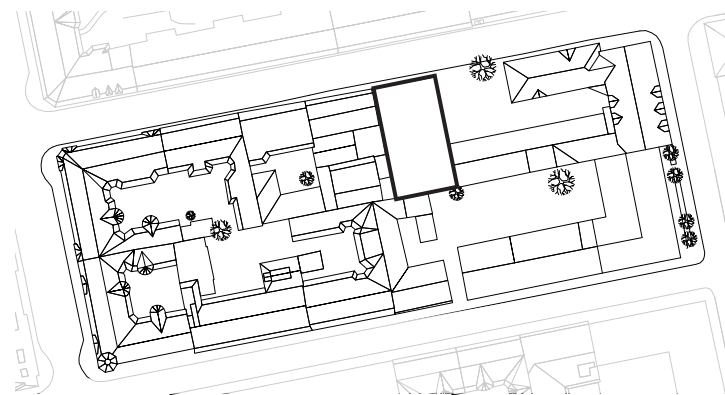

Nyttja Kv Barkens prägel av öppenhet och gensikt för att tillgängliggöra kvarterets insida, möjliggöra passage genom kvarteret och låta platsbildningar utgöra mötesplatser.

Projektet förhåller sig till och undersöker föränderlighet på olika sätt och nivåer.

STRUKTUR

Det första är ett långsiktigt förhållningssätt till områdets struktur. Den befintliga variationen och brokigheten i arkitekturens uttryck beror till stor del på de små fastigheterna och den långsamma utvecklingen. För ett bibehållande av denna prägel – att låta området leva fritt inom gemensamma ramar – och som ett strategiskt förhållningssätt till det faktum att bebyggelsen här successivt kommer att bytas ut i olika takt, ska byggnaden och dess miljöer bära sig självt, självständigt, inom sin fastighet. På detta sätt kan bebyggelsen runtom förändras och påverka gårdsrummens integrering med omgivningen, men deras utformning kan fortfarande skänka byggnaden kvaliteter.

Självständig utveckling inom fastighet

PROJEKTKONCEPT: FÖRÄNDERLIGHET

PROGRAM

Kv Barken har genom tiderna haft en ungefärlig 50/50-fördelning mellan bostäder och verksamheter. En av områdets bärande krafter för stadslivet är just blandningen av olika användning inom byggnaderna. Omsättningen på verksamheterna i området är hög, varför en lokal fördelaktigt bör vara flexibel i sin utformning. En stark trend inom området är dessutom mångfaldig användning av en och samma yta; frisörsalongen som dessutom agerar tillfälligt galleri, caféet som hyr ut fasta arbetsplatser till enskilda, klädbutiken som agerar scen för en spelning och kontorskollektiv där människor från olika branscher samnyttjar ytorna.

Som ett svar på kortsiktiga som långsiktiga behov i området, formuleras projektets program som flexibla lokaler för småskalig verksamhet samt bostäder.

Flexibel och blandad användning

Dynamisk rumsupplevelse

DYNAMISK RUMSUPPLEVELSE

Genom rum, ljus, material, siktlinjer och interaktivitet vill byggnaden förmedla föränderlighet över tid och i realtid, och ge förutsättningar för en dynamisk miljö; rumsligt och socialt.

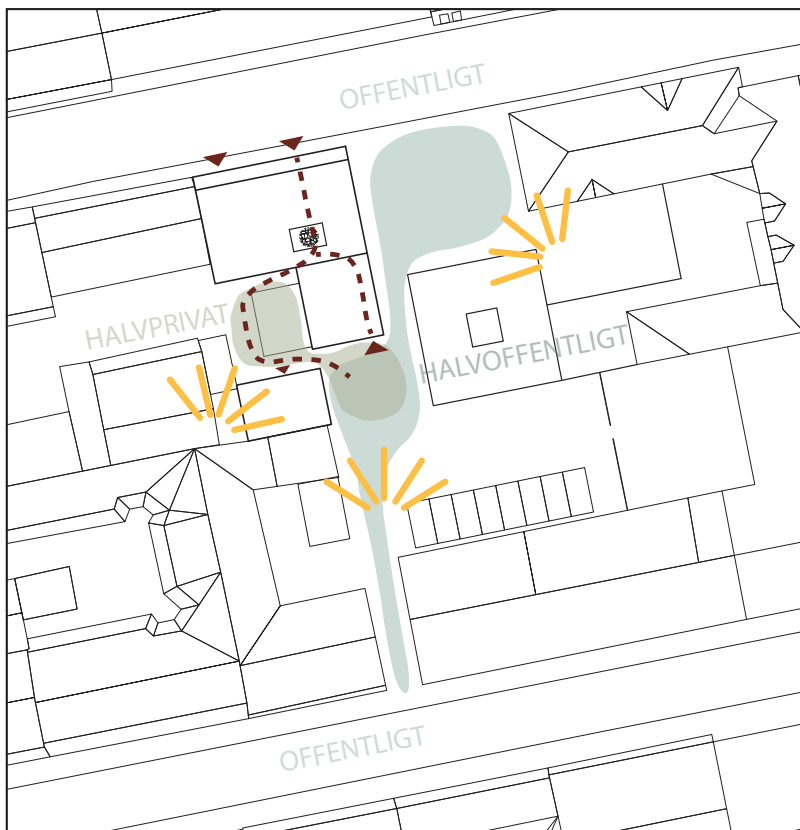
III FÖRSLAG

TREDJE LÅNGGATAN

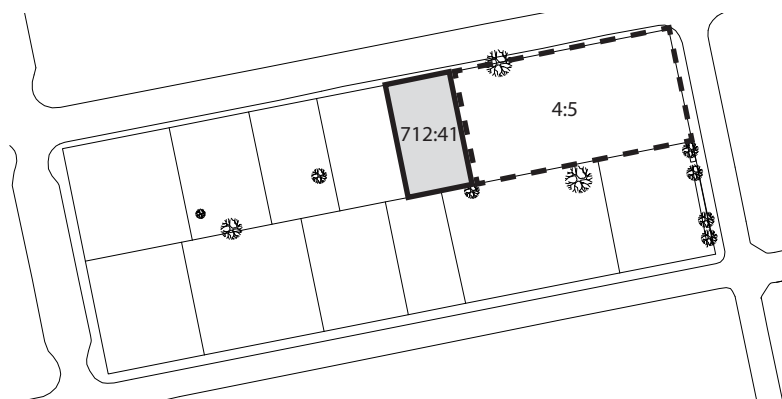
NORDHEMNGATAN

FJÄRDE LÅNGGATAN

Gradering av sociala ytor

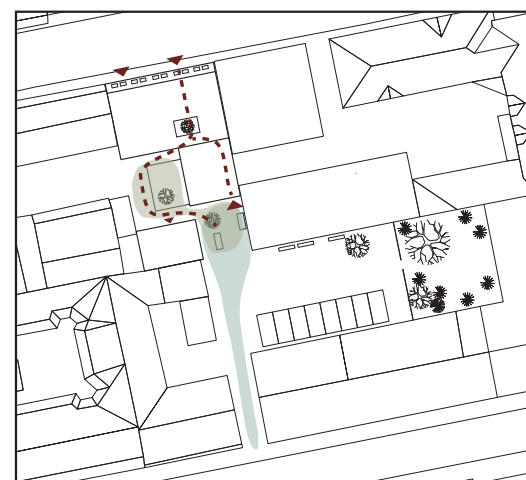
Aktuella fastigheter

Byggnaden inom fastighet 712:41, projektets fokus, anpassar sig till kontextens ramar genom möte med gata, husdjup, hushöjd samt stängda brandgavlar i fastighetsgräns. Huvudvolymens expansion på gården och gårdsbyggnaden om en våning delar upp den öppna gårdsytan i två delar, vilka ger förutsättningar för en gradering i sociala ytor.

Gamla polishuset, inom fastighet 4:5, har en viktig och framträdande roll i området, både arkitektoniskt men också strukturellt i hur dess branta takfall, fönsterbeklädda gavel och trädet som möter denna sätter prägel på gatan. Därför föreslår huvudscenariot att en tillbyggnad dras in på fastigheten och på så sätt lämnar förutsättningar för en fickpark mot gatan. Fickparken låter trädet bestå, lämnar en karaktäristisk öppenhet mot Tredje Långgatan och ger möjlighet för vistelse och möten på en vacker plats i anslutning till före detta polishuset.

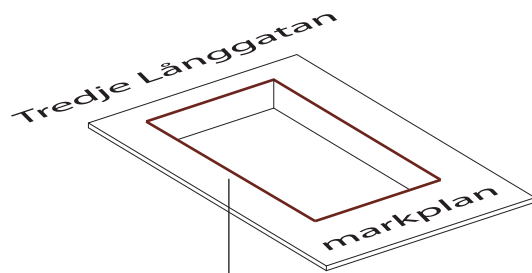
Från fickparken anas en passage genom kvarteret. Genom en ”midja” sker en gradering i sociala rum och i kvarterets mitt uppstår en halvoffentlig yta i soligt och vindskyddat läge. Passagen vidgar den dynamiska uppfattningen om området och tillåter allmänhet att dagtid nyttja och ta del av kvarterets insida.

För fastighet 712:41, som delar med sig av sin soliga gårdsyta, är det sociala flödet genom kvarteret en gagn, då fler människor upptäcker och får upp ögonen för de flexibla verksamhetslokalerna i mark- och källarplan, uthyrbara på kortare eller längre sikt.

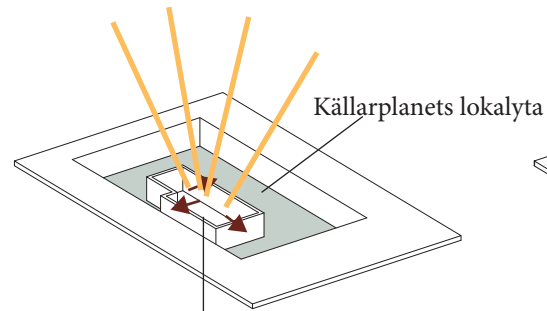

Alternativt situationsscenario

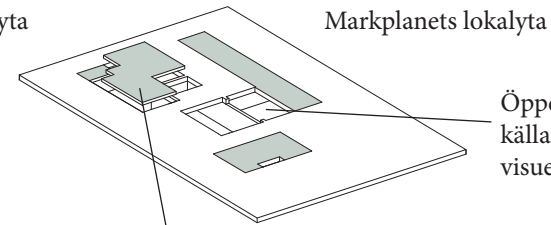
SITUATION

Fastighetsgräns
Källarplan på hela fastighetens yta
- maximerar exploatering och ekonomi

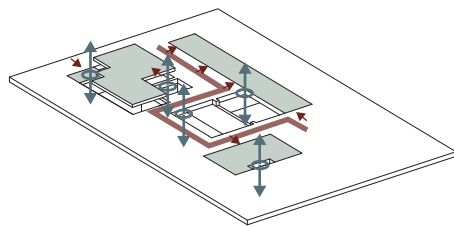

Nedsjunken ljusgård på källarplan
- skapar mångsidig tillgänglighet och
förser källarlokalerna med dagsljus

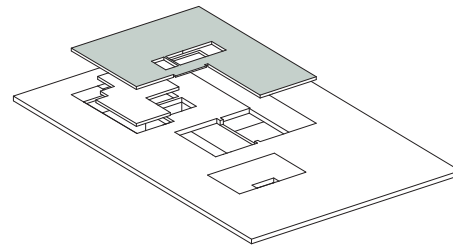

Öppet bjälklag mellan mark- och källarplan för utökad ljusmängd, visuell kontakt och rumslig variation

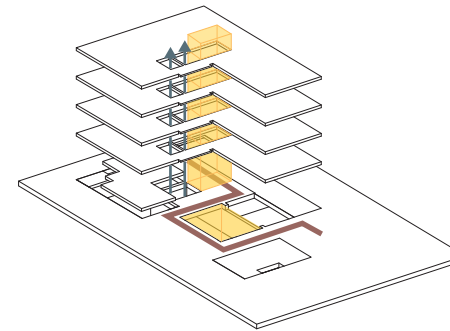
Lokalyta mot gatan upphöjd för att ge ljus åt underliggande källarlokal

Kommunikation
- mellan mark- och källarplan
- entré till marklokaler
- genom fastigheten, från gata till gård

Lägenhetsplan

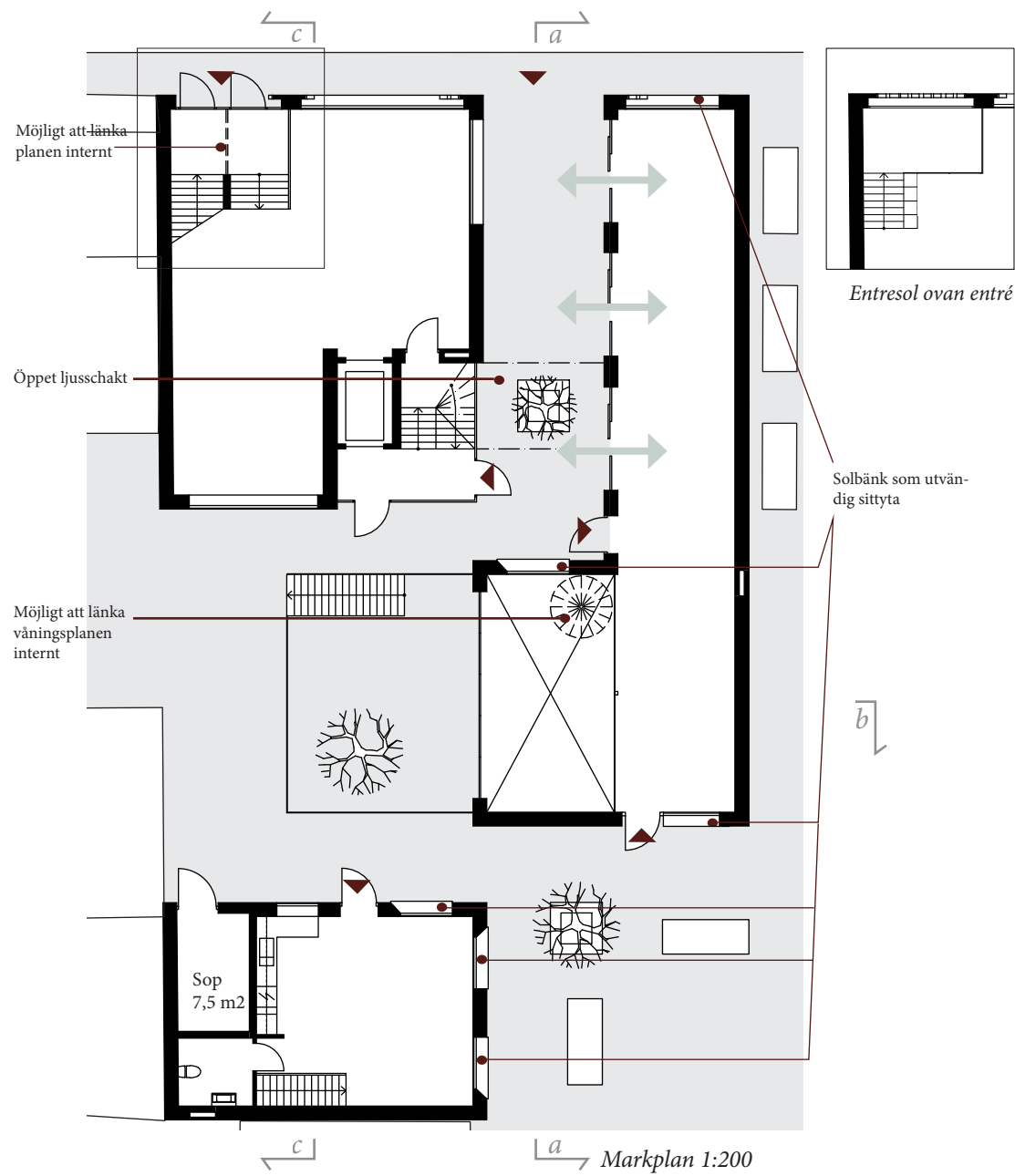
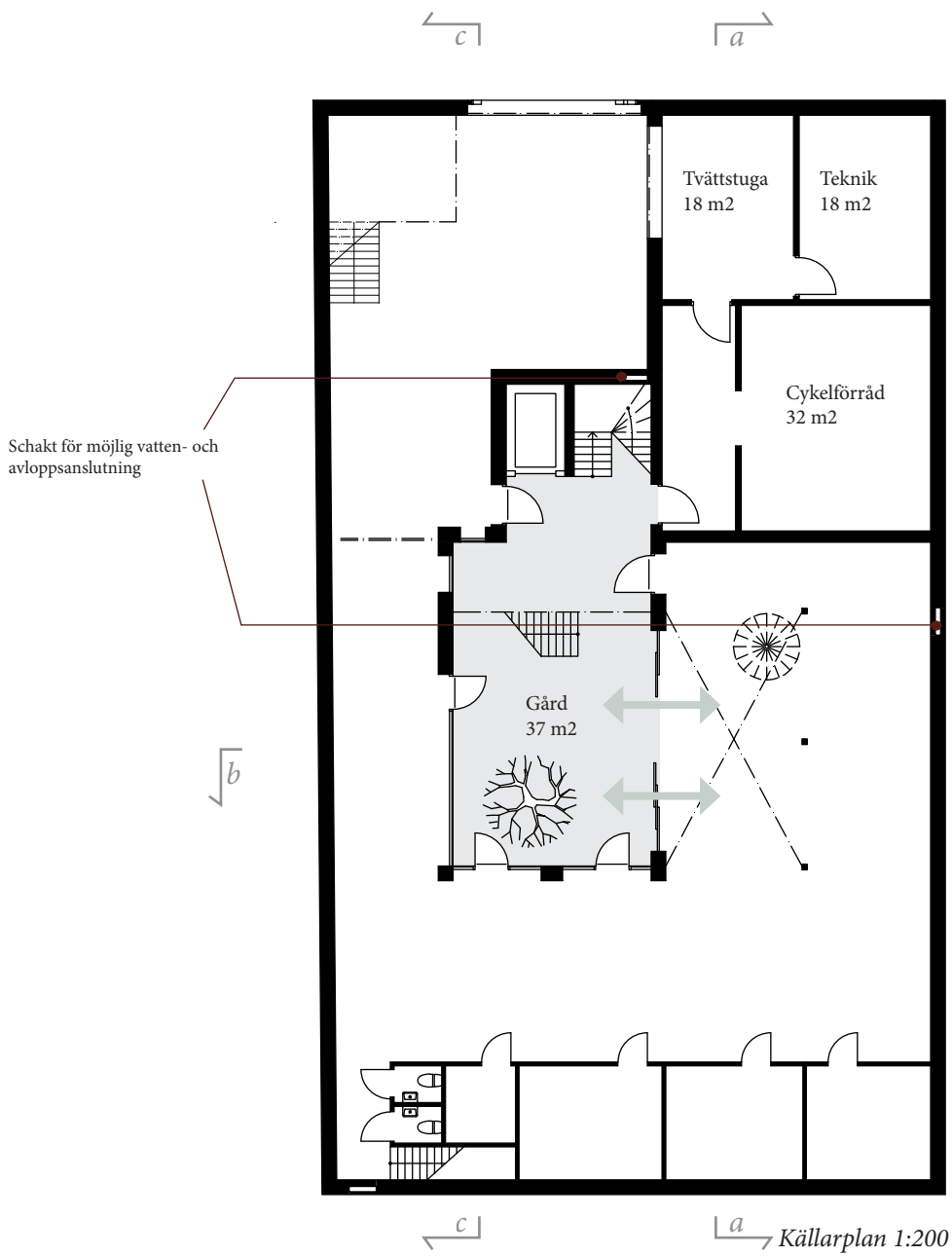

Genom vertikala och horisontella kommunikationer förses lokaler och bostäder med dagsljus och mångsidig tillgänglighet möjliggörs. På så sätt skapas flexibla och kvalitativa förutsättningar.

BYGGNADENS STRUKTURELLA UPPLÄGG

Entrérum, vy från Tredje Långgatan

VERKSAMHETSLOKALER

MARK- OCH KÄLLARPLAN

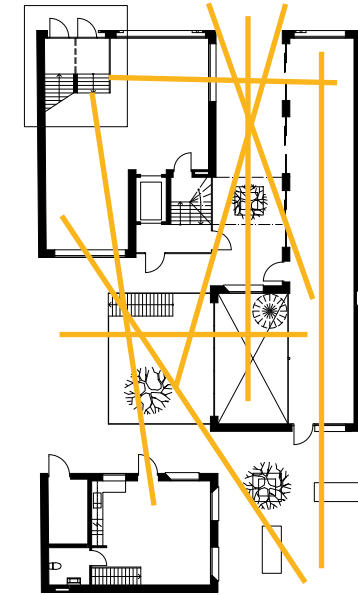
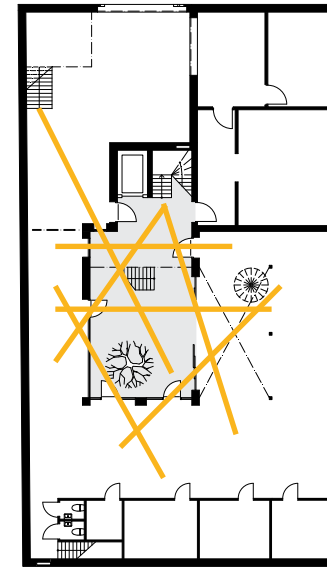
Huvudentré in på fastigheten sker genom port från gata. Här kommer man i direkt kontakt med verksamhetslokaler åt sidorna och i källarplan, rakt fram anas lokalen med dubbel takhöjd. På väg genom porten passerar man igenom ljusschaktet, som ger dynamiskt ljus i rummet. Härifrån nås trapphuset. Den utvändiga fönsternischen samt en planteringsmöbel möblerar entrérummet, här kan man sitta och vänta på taxin eller ett avtalat möte.

Vidare in på gården kan man ta sig ner på den nedsänkta ljusgården där källarplanets lokaler nås. Man kan också använda trapphuset för detta. Gårdsbyggnaden i ett plan ovan mark innehåller gemensamt soprum och kök/matsalsyta, som kan användas gemensamt av verksamheterna, men också ges möjlighet att bokas eller hyras ut kvällstid.

Källarplanets lokaler samlas kring ljusgård och kommunikation. Det finns ytterligare tre punkter för kommunikation; där källarlokalen mot gatan kopplas mot gatan (denna kommunikation skulle också kunna vara intern inom byggnaden), en trappa som förbinder gårdsbyggnaden med källarplanet, samt en möjlig trappa i rummet med dubbel takhöjd. Planen erbjuder en mångfald i rumsligheter, med olika kvaliteter, som tillsammans ge en bredd i möjlig disposition och användning. Allting skulle kunna ses som en enda rumslighet, i ett sammanbundet flöde, där vissa rum kan utvidgas till uterummet. Tillgänglighet i många punkter gör det dessutom möjligt att dela upp rumsligheten i flera olika enheter.

De flesta positioneringar inom rumslödet erbjuder flera siktlinjer genom en rumsavgränsning till en annan. På så sätt kan uppfattningen om rummen utökas, små rumsligheter uppfattas som större än de i själva verket är och interaktivitet mellan rumsligheterna uppstå.

Flexibla lokaler för mångsidig användning

Siktlinjer genom rum

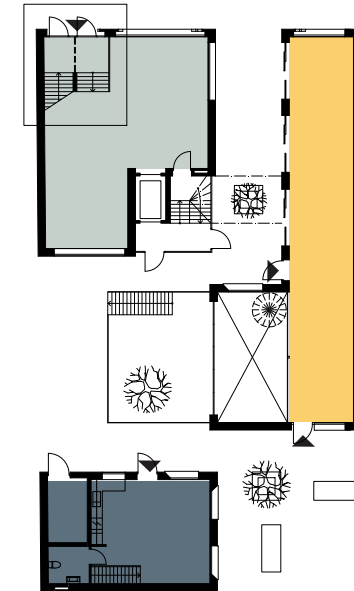
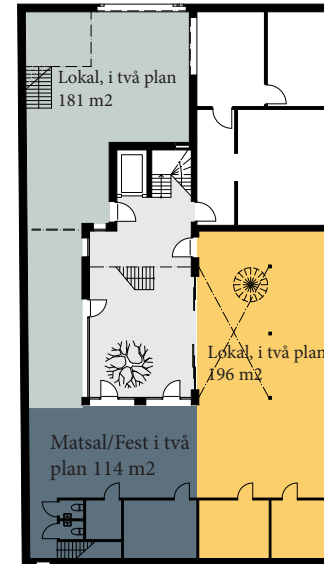
På nästa sida visas tre olika exempel på hur lokalerna skulle kunna konfigureras. I alternativ 1 hyr en enda hyresgäst samtliga lokaler. Denne har då lokaler mot både gata och gård och kan välja en öppen planlösning genom alla rum, eller att göra avgränsningar genom t.ex. lätta väggar. Gårdsbyggnaden inredd med kök delas med de boende som kan boka lokalen kvällstid för festligheter.

I alternativ 2 finns två hyresgäster. Den till vänster huserar i den halvt upphöjda lokalen mot gatan med stor exponering, samt i underliggande lokal i källarplan, som också får ljusstillsförsel från gatuplan. Källarlokalen utvidgas dessutom inåt fastigheten mot den nedsänkta gården och får på så vis ytterligare ljus, samt direkt tillgång till den halvprivata gården. Lokalerna kan sammanlänkas helt internt utan behov av att gå ut på gatan.

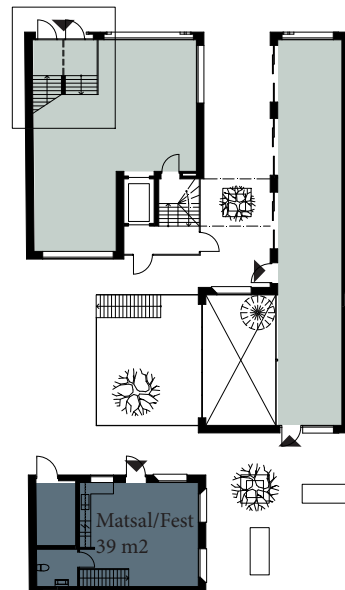
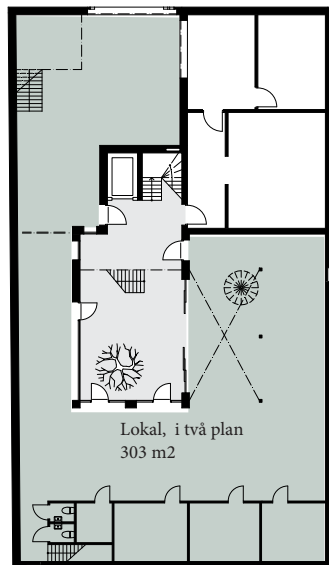
Hyresgästen inom de gulmarkerade lokalerna hyr en långsmal lokal med högt i tak i markplan. Entréporten mot gården annonserar sig ända ut till Fjärde Långgatan genom öppningen i kvarteret. Lokalerna nås dessutom via porten mot Tredje Långgatan. En intern trappa ansluter lätt markplanet med källarlokalen i dubbel takhöjd. Rymden i detta rum och de tvåvåningshögga fönstren förser lokalerna riktligt med ljus. Rummet kan även utökas till att omfatta den nedsjunkna gården.

Den gemensamma gårdsbyggnadens yta utökas ner i källarplan som större lokal för kortsiktig uthyrning och bokning.

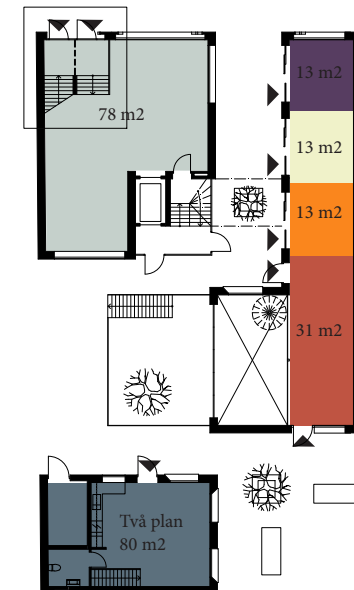
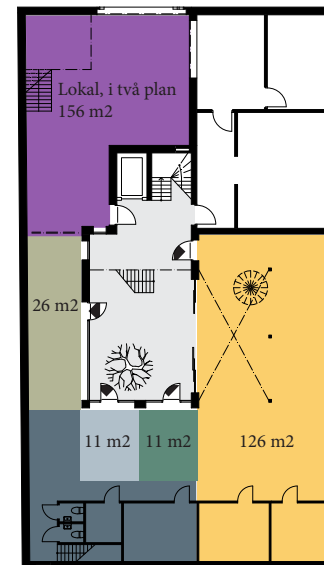
Extremscenariot i alternativ 3 tillåter tio olika aktörer. Dessa kan vara enskilda hyresgäster, eller kanske kunder i ett verksamhetskollektiv med behov av avgränsade enskilda ytor.

Alternativ 2

Alternativ 1

Alternativ 3

Halvprivat innergård

Vy mot gården från verksamhetslokal i markplan

Djup fönsternisch med vinklad smyg för ljus- och inredningskvaliteter

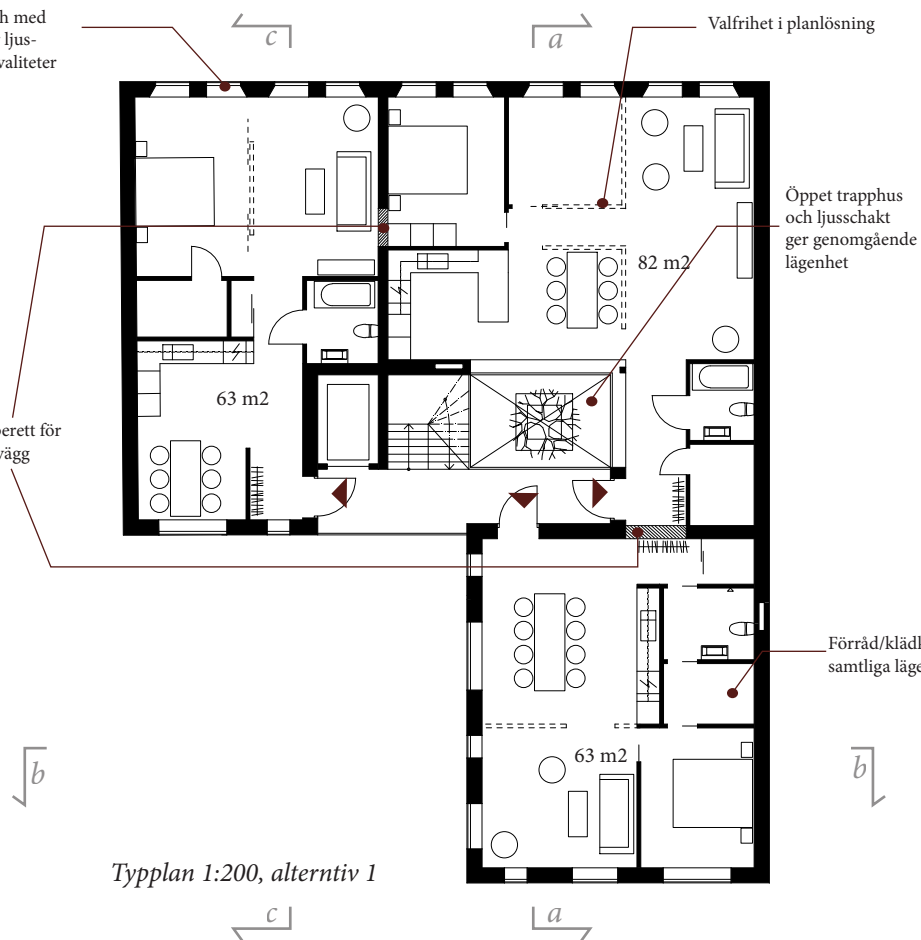
Valfrihet i planlösning

Tekniskt förberett för håltagning i vägg

Öppet trapphus och ljusschakt ger genomgående lägenhet

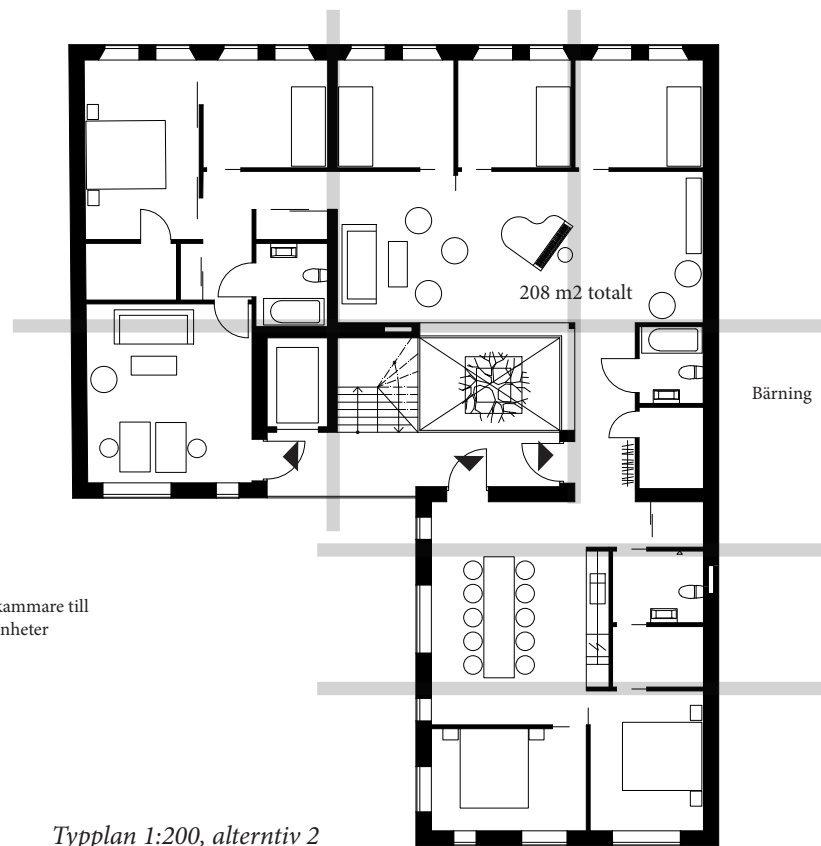
Förråd/klädskammare till samtliga lägenheter

Typplan 1:200, alternativ 1

Även bostäderna på plan 2-4 samlas kring kommunikation och ljusschakt och kan i ett möjligt scenario definieras som ett enda stort boende, kanske ett kollektiv, eller studentboende?

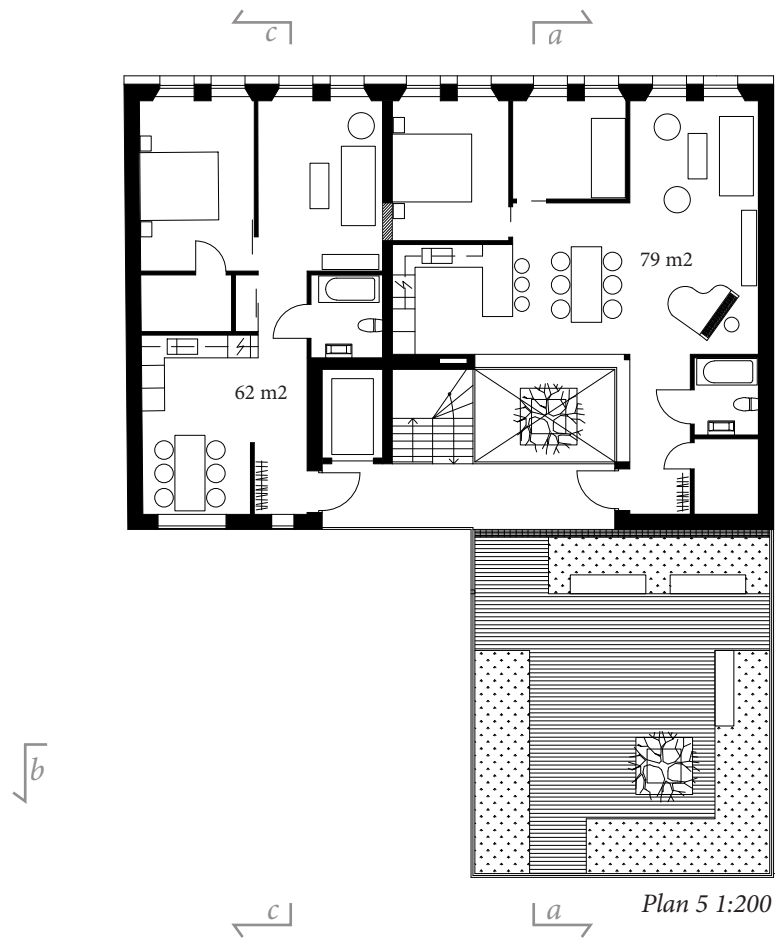
I det vänstra exemplet nås tre lägenheter, två på 63 kvm och en på 82 kvm, via en loftgång. Samtliga har dagsljusstillgång och vädringsmöjligheter i två riktningar. Ljusschaktet i byggnadens nod är beklätt med metallnät som släpper igenom ljus från sydväst, men diffuserar insynen till den

Typplan 1:200, alternativ 2

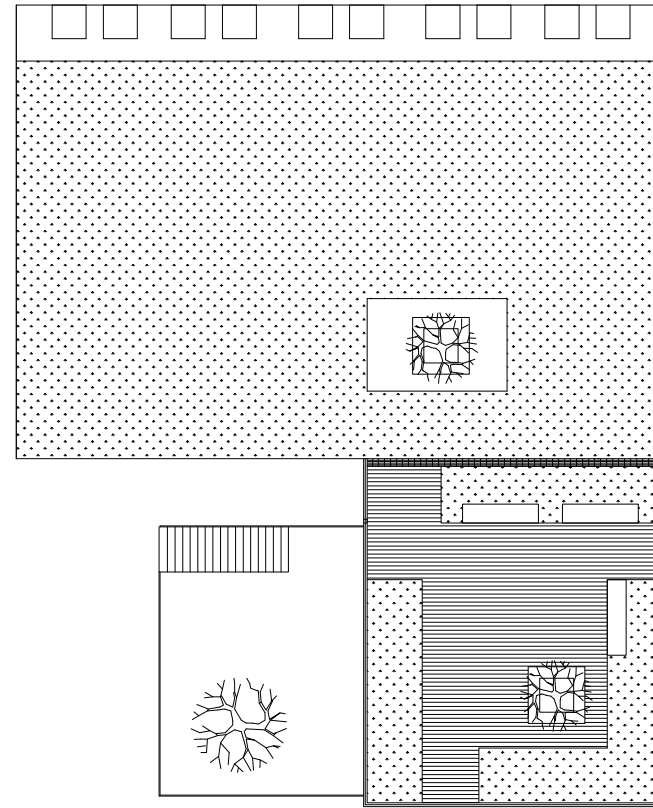
nordöstra lägenheten. Då bärningen koncentreras i ett band i anslutning till hiss- och ljusschakt, lägenhetsskiljande väggar, punkter i fasaderna samt i den södra lägenheten i köskärnan, finns flexibilitet att välja flera mindre rum, eller öppen planlösning.

I två punkter är de lägenhetsskiljande väggarna förberedda för möjligheten att öppna upp mellan lägenheterna. På så sätt skulle två eller alla tre lägenheter kunna slås ihop till en.

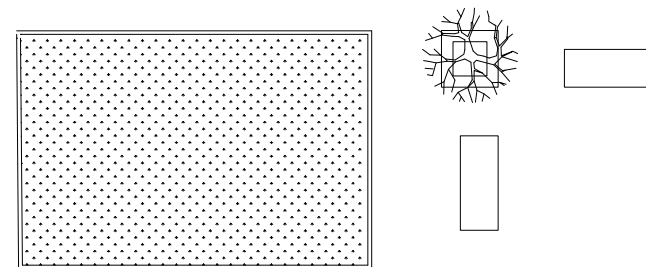

Plan 5 1:200

På det femte planet finns en gemensam terrass med sol från morgon till kväll. Planteringar tar hand om en del av regnvattnet. Fasta bänkar och en öppen flexibel yta presenterar olika möjligheter för nyttjandet av terrassen. Ett mindre träd kan erbjuda lätt skugga.

Toppvy 1:200

Öppet trapphus samt ljusschakt möjliggör naturlig ventilation, förser byggnadens kärna med ljus, medför genomgående lägenheter och dynamiska ljus- och klimateffekter.

Beständig tegelfasad åldras med patina.

I markplanets uterum möts det publika och det privata, verksamhetsaktörer och boende, och ger förutsättningar för gemenskap.

Brandväggar mot angränsande fastigheter möjliggör fortsatt självständig fastighetsutveckling inom kvarteret.

Flexibel konfigurering av verksamhetslokaler. Dynamisk variation i rumsligheter ger olika egenskaper, kvaliteter, möjligheter och prisbilder för lokalerna.

Gröna tak av sedum hanterar en del av regnvattnet, samtidigt som de utgör ett dynamiskt föränderligt inslag i kvarterets livliga taklandskap.

Gemensam takterrass för de boende i solläge från morgon till kväll.

Visuell interaktivitet mellan rum utökar uppfattningen om omgivningen och ger förutsättningar för en intrycksfull stimulerande miljö.

Tegeldetaljering ger dynamiska ljuseffekter över dygnet, betonar markplanet och annonserar verksamhetslokalerna utåt.

Sittbänkar i fasad inbjuder till interaktivitet i stadsrummet.

Inslag av grönska ger dynamiska effekter i rummen över året.

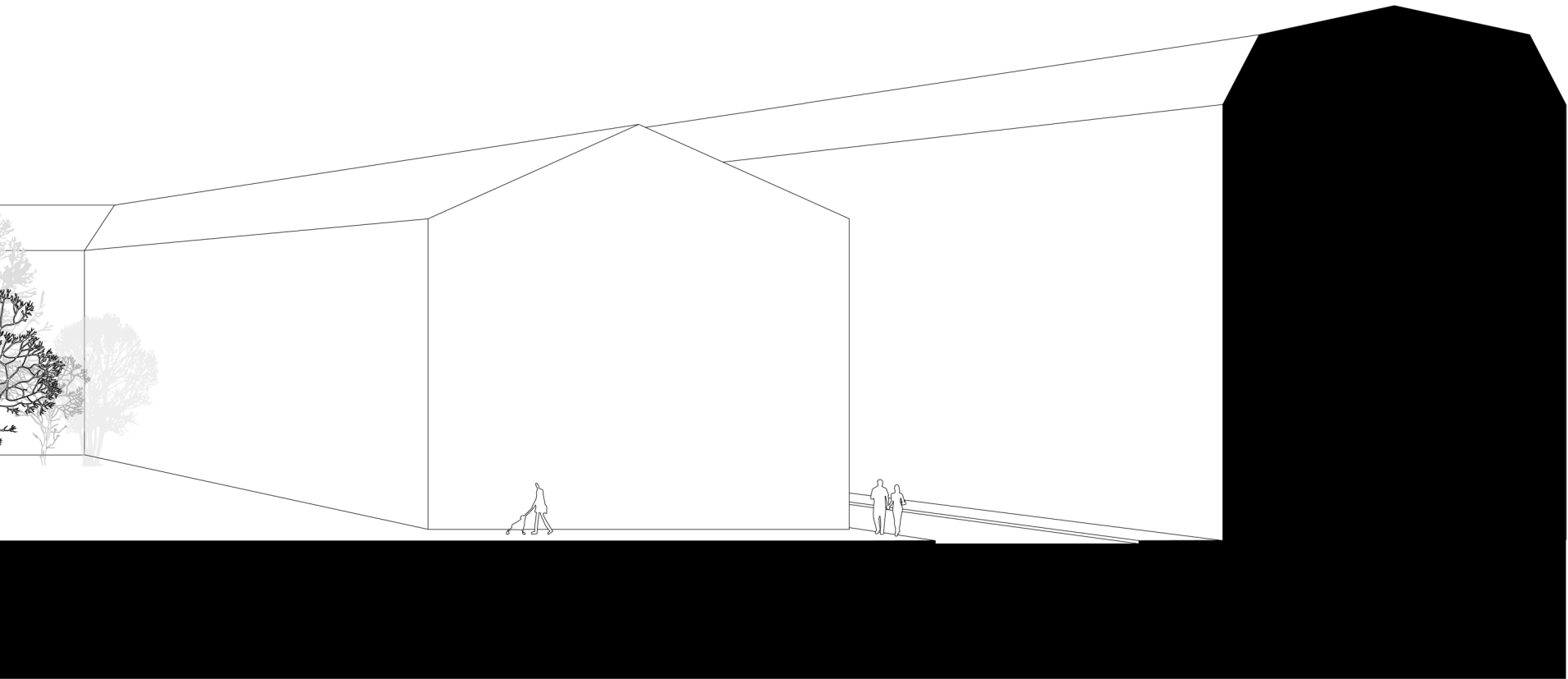
Flera graderingar av sociala ytor i uterummen ger val- och variationsmöjligheter och uppmuntrar möten mellan sociala sfärer.

FÖRÄNDERLIGHET
GENOM ARKITEKTUR

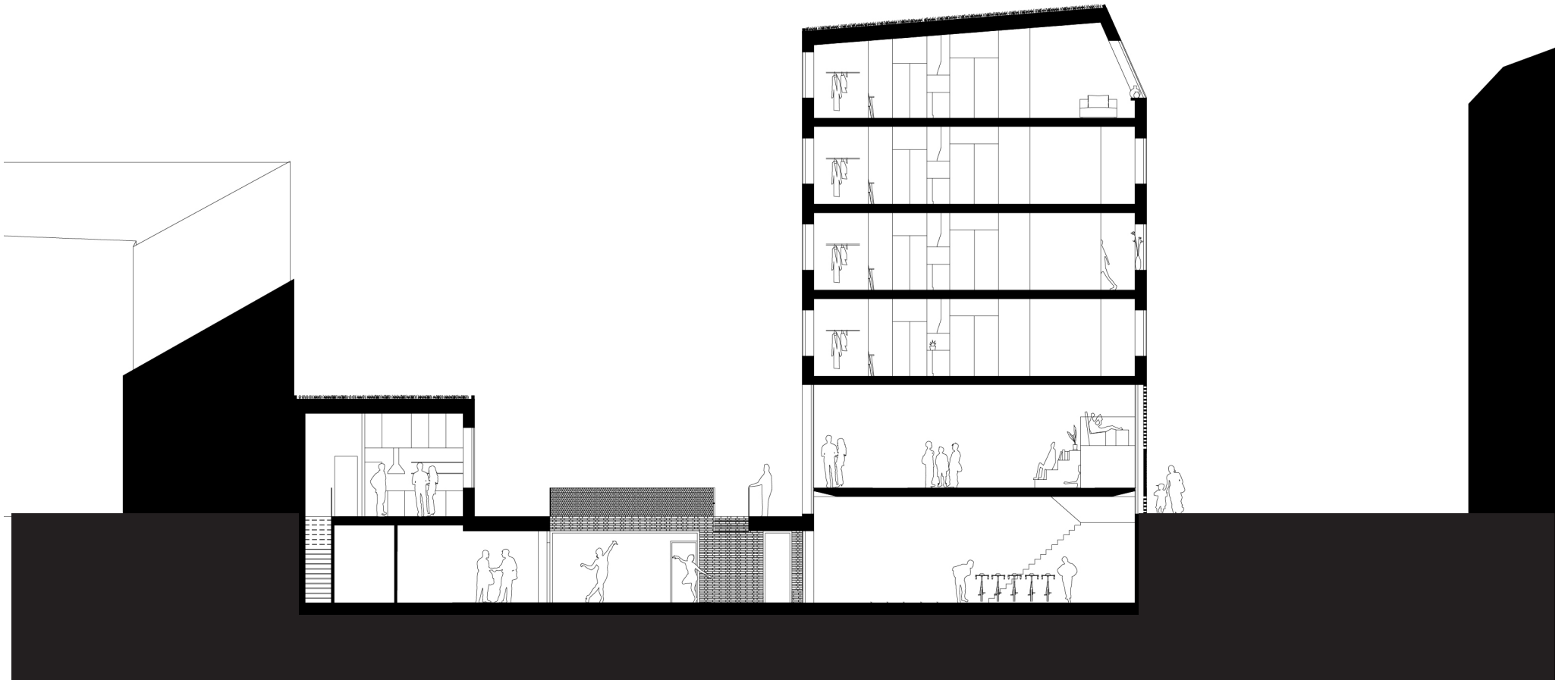
Perspektivsektion a-a 1:200

SEKTIONER

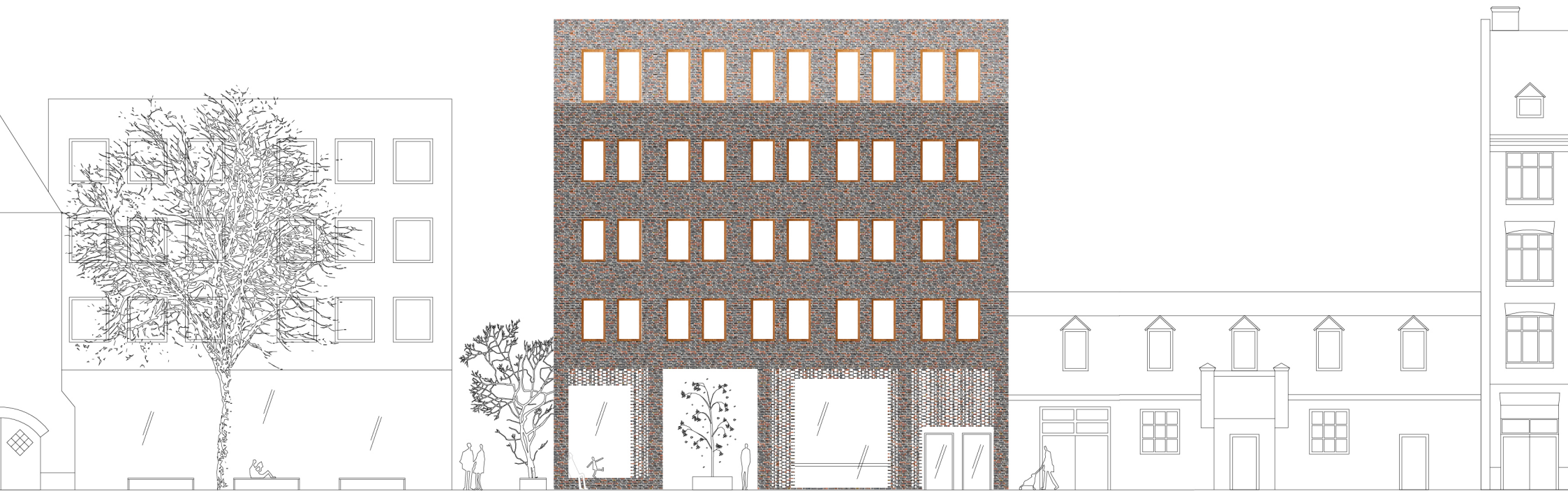

Sektion b-b 1:200

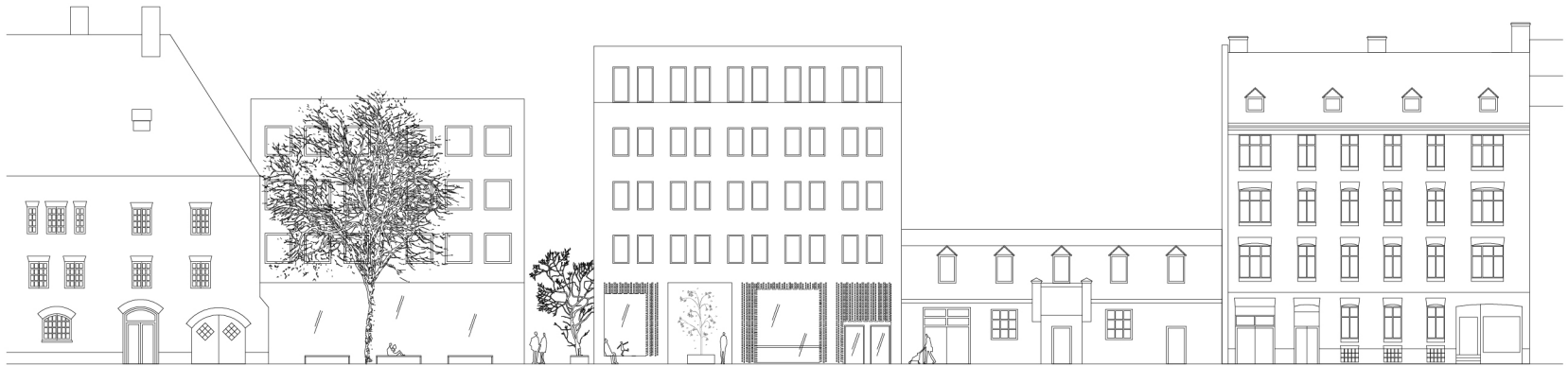

Sektion c-c 1:200

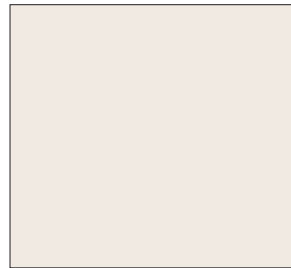
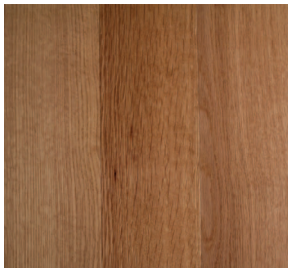
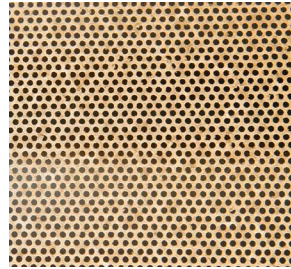

Fasad mot norr 1:200

FASADER, DETALJER, MATERIAL

Fasad mot norr 1:400

Yttervägg utförs som kombinationsvägg av tegel och betong. Källaryterväggar gjuts med vattentät betong. Fasadens yttre skikt muras i tegel av danskt normalformat i vilt förband. Fogen är ljus, 10 mm bred.

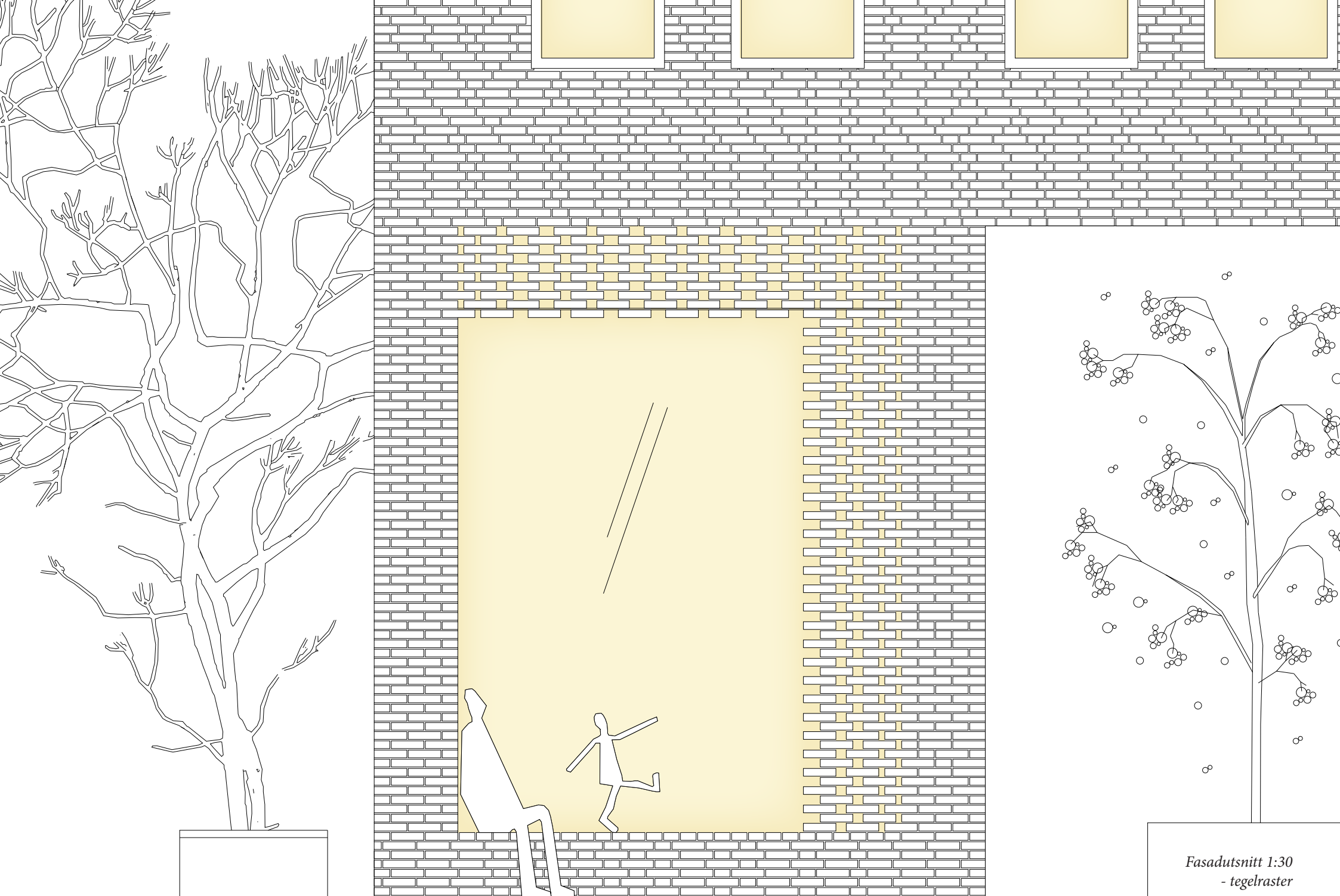
Gatuplanet betonas genom de stora glasade partierna med framförliggande tegelraster, som visas i närmre detalj på nästa uppslag. Fönstren i gatuplan ligger indragna i fasad och skapar på så sätt på vissa ställen möjliga sittnischer i fasadens utsida, som en inbjudan till interaktivitet.

Fönsterkarm och -båge är i ek. I bostäderna ligger fönstren långt ut i väggvärsnittet för invändig nisch. Fönsteröppningar mot norr utförs med vinklad smyg i en kant för utökad ljusreflektion.

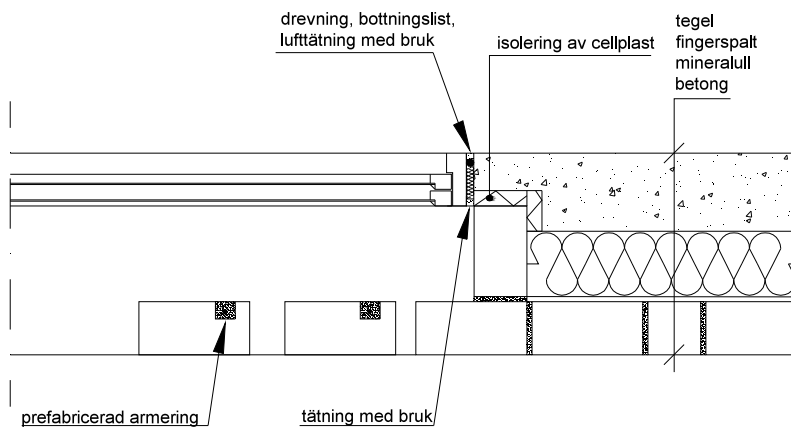
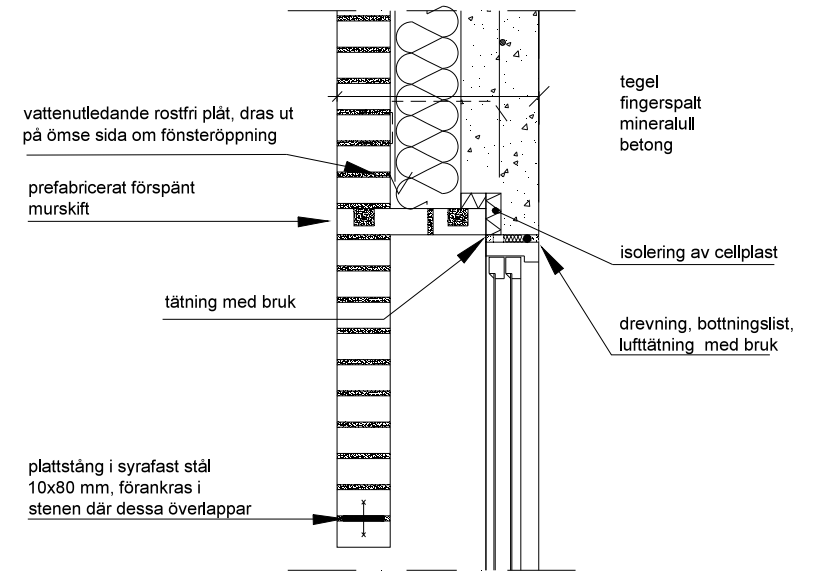
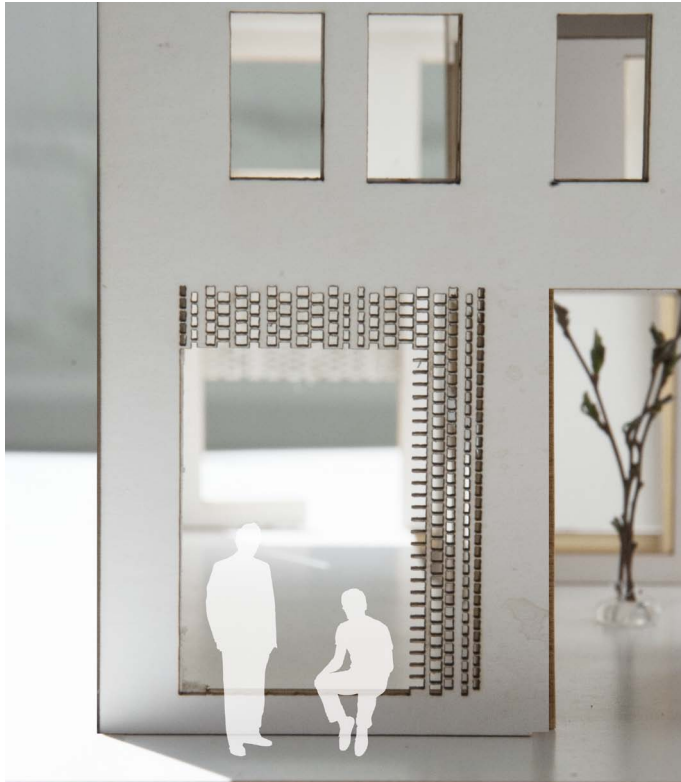
Interiörer är vita. Verksamhetslokaler i markplan har slitstark ekparkett, medan källarlocalerna har golv av vitpigmenterad betong. Stomme är i platsgjuten betong.

Takbeläggning i sedum, för regnvattenhantering och som ett dynamiskt inslag i det livliga taklandskapet.

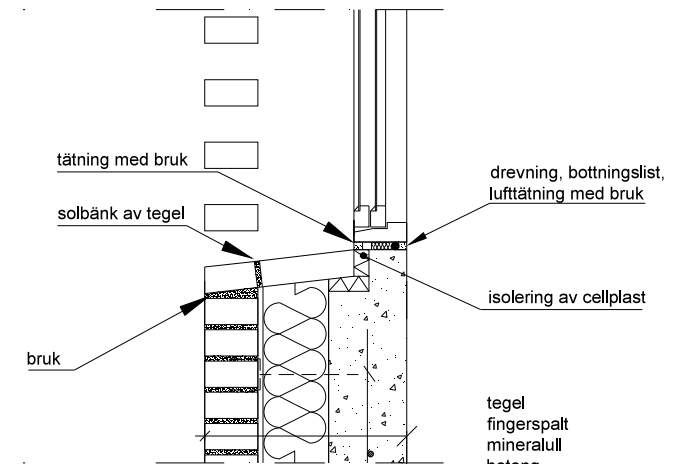
Det öppna trapphuset och räcken utförs i perforerad mässingsplåt.

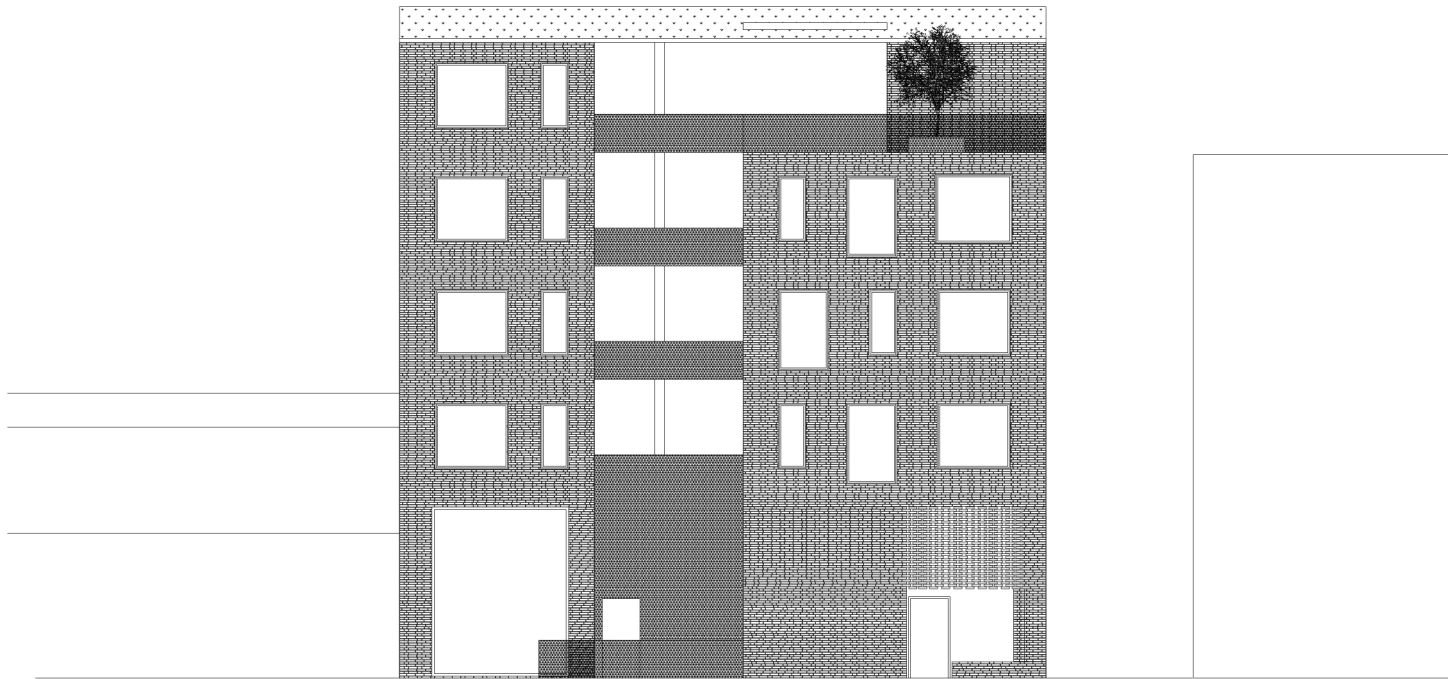
Fasadutsnitt 1:30
- tegelraster

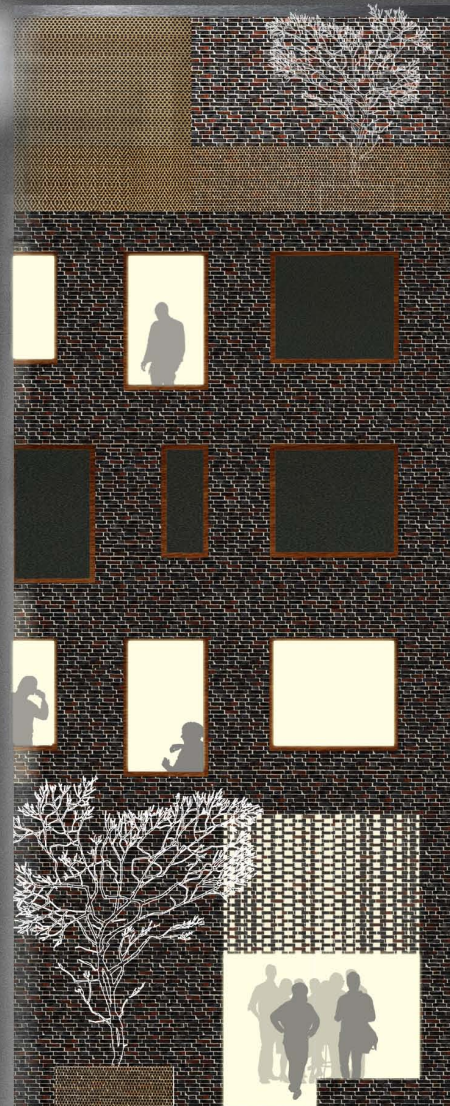
Horizontalsnitt 1:15
- tegelraster framför fönster

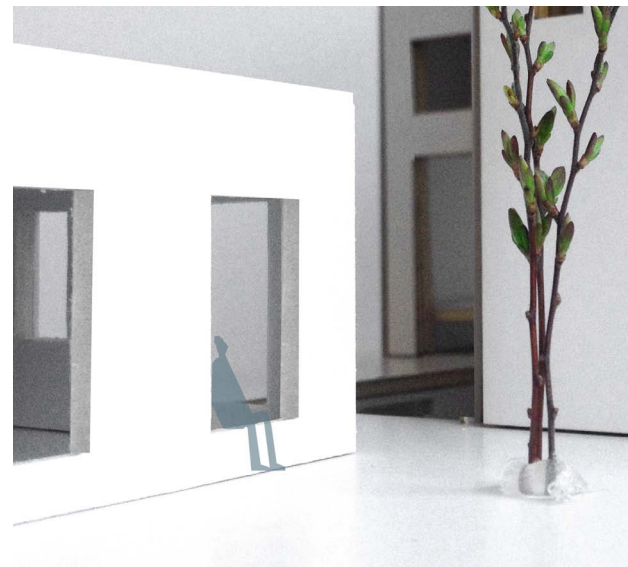
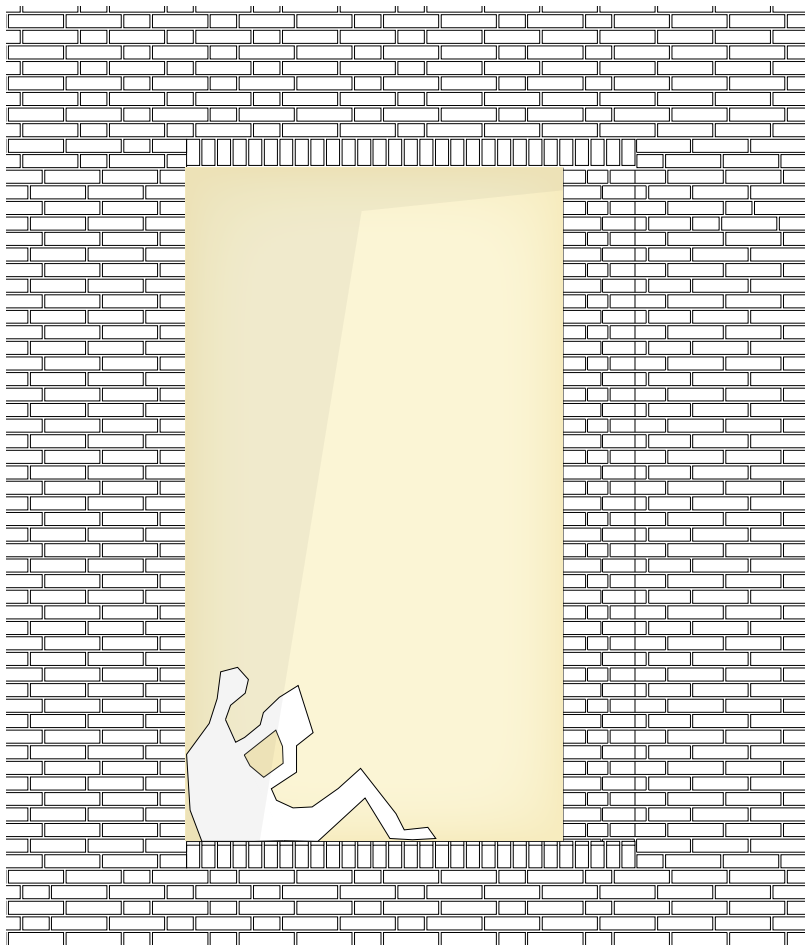
Vertikalsnitt 1:15
- tegelraster framför fönster

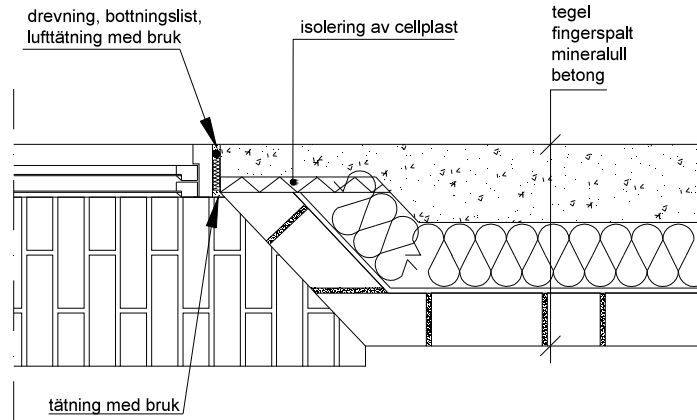
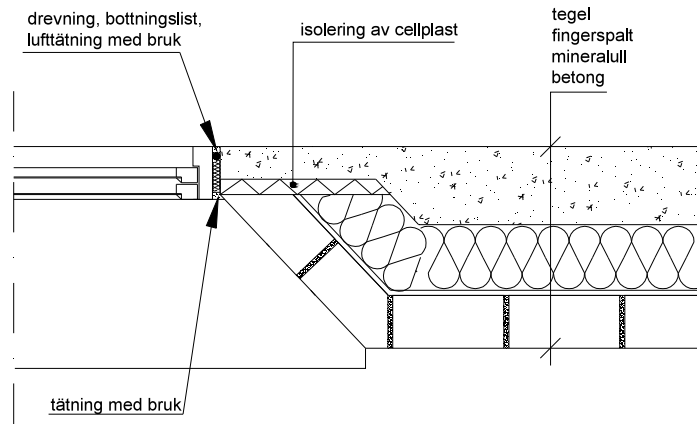
Fasad mot söder 1:200

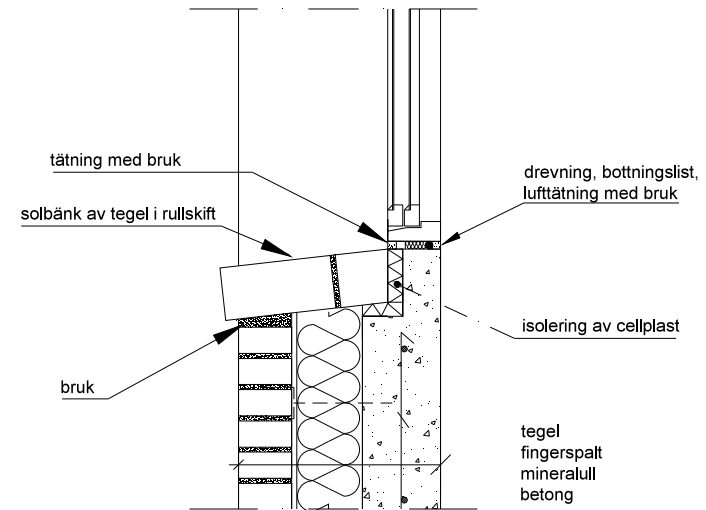
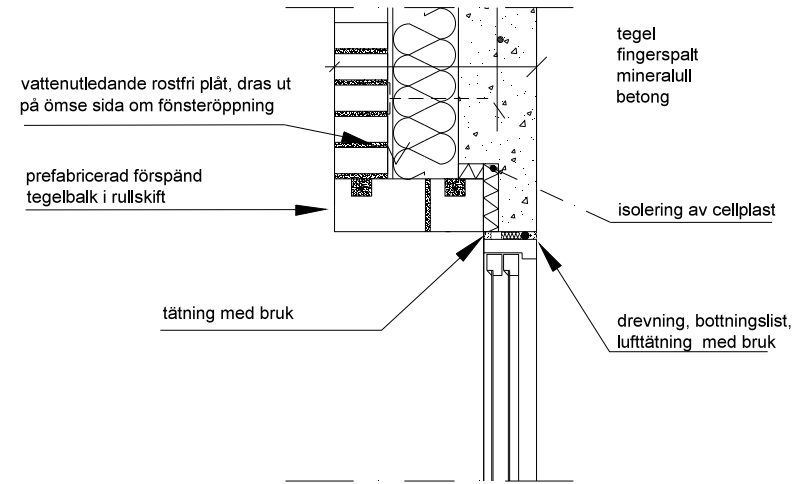
Vy genom passage från Fjärde Långgatan

*Fasadutsnitt 1:30
- solbänk med utvändig vinklad smyg*

Horizontalsnitt 1:15
- solbänk med utvändig vinklad smyg

Vertikalsnitt 1:15
- solbänk med utvändig vinklad smyg

IV TEORI

Långgatornas struktur med variation och mångfald inom ett samlat ramverk ses idag av många som ett ideal i stadsbyggnad och refereras ofta till i debatter kring den levande och socialt hållbara staden. Blandningen mellan bostäder och verksamheter, variationen i arkitekturens uttryck och ålder, rörelsen i de tydligt definierade stadsrummen – allt bidrar det till områdets karaktär av social och visuell upplevelserikedom.

Området är ett gott exempel på det som Jane Jacobs (1992) beskrev redan i början på 60-talet, då hon förespråkade den gamla stadens struktur av en blandning mellan bostäder och verksamheter i byggnader för en trygg och levande stadsmiljö.

Jacobs menar att ett liv i staden betyder ett liv bland främlingar och ska så vara, det är ett naturligt resultat av den befolkningsdensitet som staden innebär. Utmaningen blir att få invånarna, och besökarna, att känna sig trygga i stadsdelen trots främlingarnas närvaro. Här spelar ”de vakande ögonen på gatan” och ett kontinuerligt flöde av människor en stor roll. Enligt Jacobs är gatan, trottoaren och en tydlig distinktion mellan det privata och det publika av stor vikt för den sociala kontrollen. På så sätt blir kvartersstaden, där husen i liv med gatan tydligt definierar det offentliga gaturummet från det privata bakom husfasaderna, den ultimata strukturen. De boende och näringsidkarna i byggnadernas bottenplan har tydlig uppsikt över gatan, besökarna till verksamheterna och människor som rör sig igenom området ger liv på gatan, någonting för invånarna att titta på. Människor attraherar människor och ett flöde av mänsklig närvaro inger en känsla av trygghet. (Jacobs, 1992)

Också Jan Gehl (1971) beskrev aktivitet och mångfald i stadsrummet som en förutsättning för upplevelserikedom och stimulans i staden. Men till skillnad från Jacobs eftersökte Gehl en nyansering mellan det privata och det publika, en övergångszon där de sociala sfärerna möts, bjuder in och fungerar som en buffert.

”Att publicera innebär, att händelser och funktioner, som försiggår i ett område, öppnas upp, så att de kan upplevas från andra områden. Att det tex är möjligt från vägen att se, vad som försiggår i husen.

Att privatisera innebär, att människor och händelser skärmas av från omgivningarna.

En upplevelsemässig kontakt mellan det som försiggår i den offentliga miljön, och det som försiggår i de kringliggande husen, butiker, fabriker, verkstäder och församlingslokaler, kan betyda en markant utvidgning och underlättande av det sociala upplevelseutbudet – i båda riktningar.”
(Gehl, 1971, s 105)

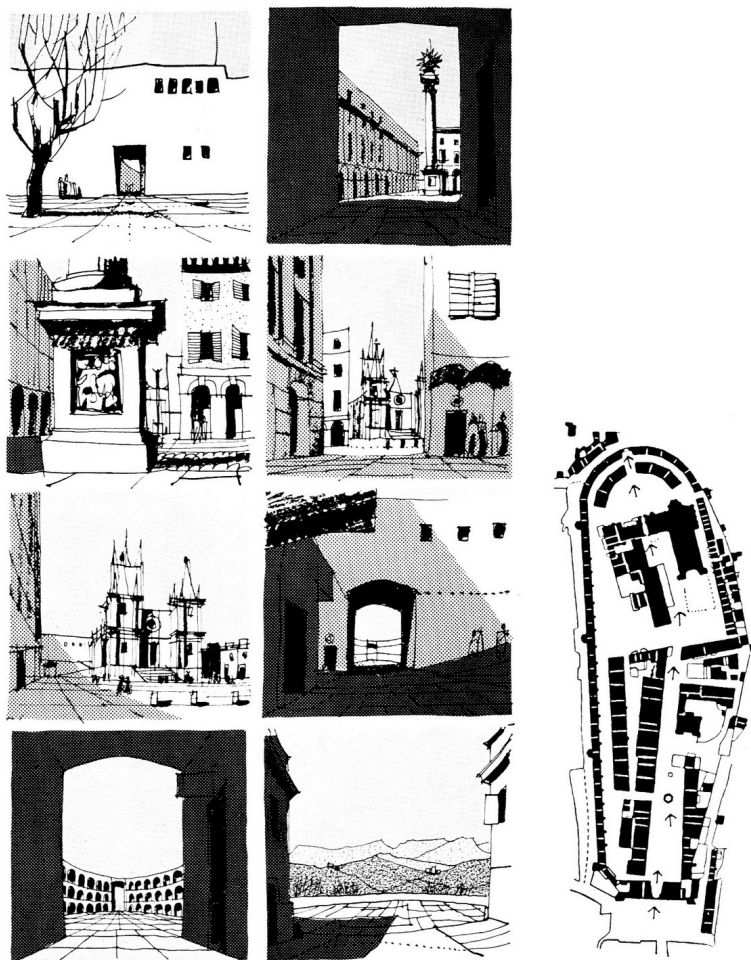
Gehl pratar om formaliserade kontaktmönster och jämför med barnlek. Barns lekar låter sig visserligen ibland arrangeras men uppstår i huvudsak spontant. Utökade möjligheter för spontan kontakt mellan både vuxna och barn måste underlättas av boende- och stadsmiljön. De kontakter som möjliggörs bara genom att vistas där andra människor är, är oftast flyktiga. Men från det flyktiga stadiet har man möjlighet att utveckla kontakten och ta den till nästa nivå, om eller när man vill. Oavsett om man utvecklar kontakterna eller inte är den befolkade miljön per mänsklig instinkt alltid attraktiv. (Gehl, 1971)

”I jämförelse med byggnader och andra stillastående ämnen, representerar upplevelsen av människor, som talar och rör sig, alltid en rikedom av variation och sinnesmässig stimulans. Inte ett ögonblick är som det föregående eller det nästa, när människor färdas bland människor. Det är fråga om en oändlig rad av nya situationer och nya stimulanser.”
(Gehl, 1971, s 15)

Dock ansåg Jan Gehl att en rimlig nivå på aktivitet och mångfald måste eftersträvas för att undvika ”både understimulans i form av livlösa bostadsområden och överstimulans i form av överfyllda kaotiska rum”.
(Gehl, 1971, s 57)

SOCIAL OCH RUMSLIG STIMULANS I STADSNUMMET

LÅNGGATORNA UR ETT TEORETISKT PERSPEKTIV

Gordon Cullens beskrivning av rum via sekvenser (serial vision)

Jan Gehl lade i sitt arbete fokus på den sociala stimulansen i stadsrummet. Också Gordon Cullen (1961) skrev om människans stimulans av stadsrummet, men fokuserade på hur den fysiska miljön kan skapa emotionell reaktion hos henne. Han formulerade tre huvudsakliga aspekter med möjlighet att framkalla den emotionella reaktionen: det visuella ("concerning optics"), platskänsla ("concerning place") och innehållet ("concerning content").

Gällande den visuella upplevelserikedomen skriver han:

"A long straight road has little impact (on the emotions) because the initial view is soon digested and becomes monotonous. The human mind reacts to a contrast, to the difference between things, and when two pictures (the street and the courtyard) are in mind at the same time, a vivid contrast is felt and the town becomes visible in a deeper sense. It comes alive through the drama of juxtaposition. Unless this happens the town will slip past us featureless and inert."

(Cullen, 1961, s 11)

Cullen beskrev människans rörelse genom stadsrummet via rumssekvenser (serial vision). Han delar upp vår optiska synpunkt i två delar: den existerande vyn och den framträdande vyn (det som visar sig runt hörnet). Sambandet mellan dessa två vyer blir ofta slumpmässig, en oavsiktlig kedja av händelser. Men, menar Cullen, om vi tar kontrollen över länken mellan de rumsliga händelserna, utvecklar en relationernas konst, så kan man regissera ett rumsligt drama som väcker stimulans hos människan. (Cullen, 1961, ss 11-14)

Aspekten av platskänsla handlar om vår uppfattning och reaktion kring vår kroppsliga positionering i den omgivning vi befinner oss i. Detta är enligt Cullen en mänsklig instinkt som inte går bortse ifrån. Genom att tänka i termer av "här" och "där" identifierar vi vår position i den

omgivning vi befinner oss i, varpå en känsla av t.ex. trygghet eller rädsla kan infinna sig. I denna reaktion spelar dessutom våra tidigare erfarenheter roll. I sin extrema form kan denna typ av platsrelaterande leda till symptom av torgskräck eller klaustrofobi (extrem känsla av exponering respektive instängdhet). (Cullen, 1961, ss 11-14)

”Place a man on the edge of a 500-ft. Cliff and he will have a very lively sense of position, put him at the end of a deep cave and he will react to the fact of enclosure.”

(Cullen, 1961, s 12)

Medveten om detta faktum blir våra kunskaper om platskänsla ett viktigt verktyg när vi designar rummet.

Den tredje aspekten för att framkalla emotionell reaktion utgår ifrån innehållet, ”stadens vävnad”. Häri inräknar Cullen exempelvis färg, skala, textur, stil, karaktär, personlighet och unicitet. Likt Jan Gehl, hävdar dock Cullen att diversiteten måste finnas på en lagom nivå, inom gemensamt accepterade ramar, för att finna överskådlighet snarare än anarki. Vid definitionen av dessa ramar är det viktigt att inte medvetet undvika konformitet genom styrmedel för eftersökt variation. I ett sådant fall vore falskheten i det senare värre än enformigheten i det förra. Inom rimliga ramar kan variationernas möjligheter skapa lekfullhet och upplevelserikedom i stadsrummet. (Cullen, 1961, ss 13-14)

Sett ur dessa teoretikers perspektiv är Långgatornas sammansättning och innehåll lovande för en stimulerande och välmående stadsmiljö. Detta borde också kunna sägas stämma överens med facit, nämligen hur området fungerar och uppfattas i gängse mening idag. Lyssnar vi på Jan Gehl och Gordon Cullen finns här kanske dessutom mer potential att utveckla. Gehl resonerar kring mötet mellan det privata och det publika och menar att en övergångszon dem emellan är viktig, en plats med möjligheter för möten. Idag fungerar Långgatorna mer efter Jacobs recept, där det pu-

blika och det privata hålls tydligt avskilt utan buffertzonen. Långgatsmiljön handlar mycket om det sociala mötet, men det sker oftast antingen inom konsumtionens ramar – inne på caféer och barer – eller på gående fot genom gatustråken. Vad som saknas, och efterfrågas, i stadsmiljön är en plats för möjlighet att vistas på.

Gordon Cullen pratar i sin tur om kontrasternas verkan för upplevelserikedomen i en stadsmiljö. Hans beskrivning av innehållets diversitet inom gemensamma ramar är i högsta grad applicerbart på långgatsmiljön. I relation till hans resonemang kring platskänsla borde Långgatornas tydligt definierade stadsrum med unik prägel gatorna emellan ses i positiv betraktelse. Rummen är lättbegripliga och vi känner deras olika karaktärer. När det kommer till upplevelsen av rumsliga sekvenser, är Tredje Långgatan det rum som har mest att bjuda på. Trots det raka utsträckta gaturummet innebär den varierade gatusektionen, från högt och intensivt där gatan möter Linnégatan till öppet, lugnt, grönt och ljust där kv Barkens lågexploaterade mitt öppnar sig mot gatan, en föränderlig uppfattning om gatan då man rör sig längs med den. Med stöd från Cullens argumentation skulle vi kunna nyttja långgatuområdets dynamik mellan det tydligt definierade gaturummet och kvarterens brokiga och spännande inre för att utöka och fördjupa upplevelserikedomen inom stadsmiljön.

Form och dygnets variationer

En uppfattning om tidens rörelse genom kontrasternas verkan
- Townhouse

Form, material och ljus skapar dynamiska effekter

Föränderlighet är ett begrepp som kan tolkas och uttryckas brett. I mitt arbete anammar jag en distinktion inom begreppet som Andersson och Gustavsson gör i examensarbetet "Föränderliga stadsrum – flexibilitet, dynamik och interaktion" (2008). Andersson och Gustavsson väljer att tolka begreppen dynamik, flexibilitet och interaktivitet som tre olika typer av föränderlighet. De menar dock att begreppen inte är absoluta utan kan flyta in i varandra. Dynamiska förändringar sker passivt med tiden och oberoende av mänsklig aktivitet. Drivkrafter kan bestå av t.ex. klimatet och naturliga processer som dygnets och årets variationer, levande material och åldrande. Flexibla och interaktiva förändringar är däremot aktiva. Flexibilitet innebär anpassningsbarhet i sig men ger sig bara i uttryck då människan använder den. Interaktivitet kräver också mänsklig påverkan och handlar om växelspel, t.ex. mellan människa och miljö, eller människa och människa. (Andersson, Gustavsson, 2008)

DYNAMISK FÖRÄNDERLIGHET

dynamik = inneboende förmåga till förändring hos ngn sammansatt företeelse

dynamisk = 1 som avser (sambandet mellan) kraft och rörelse

2 kännetecknad av kraft och rörelse

BET.NYANS: som innebär snabb förändring

(ne.se, 2013-03-05)

Begreppet dynamik är också det öppnet för tolkningar och appliceringar i många olika kontexter. Kopplat till arkitektur definierar jag det i mitt arbete som en uppfattning om eller upplevelse av rörelse och förändring i rummet. En dynamisk rumslighet tolkar jag alltså som rumslighet som i sig själv förmedlar rörelse i eller genom rum. För detta krävs en uppfatt-

FÖRÄNDERLIGHET

En dynamisk uppfattning om rum
- House O

Material som åldras vackert ger rummet djup och berättar om tid

Växlighetens cykler ändrar uppfattningen om rummet

ning om rumslighet i en kontinuerlig följd och därmed fysiska element som skiljer rumsligheten åt på olika sätt. En dynamisk uppfattning om rum innebär då att man känner rumslighetens förändringar och rörelse, att man får en uppfattning om här och där, utökar upplevelsen av omgivningarna runtomkring och därmed också vår egna placering i rummet. Gordon Cullen behandlar i *Townscape* (1961) liknande tankegångar och menar att vi genom att använda dessa begrepp som designmetod kan utöka upplevelserikedomen i våra miljöer. (Läs mer om bl.a. Cullens teorier i förstudiekapitlet.)

Dynamik i arkitekturen kan alltså handla om rumsliga sekvenser. Det kan också handla om material, växtlighet, ljus eller detaljer som förmedlar rörelse eller förändring, över tid eller i realtid.

FLEXIBEL FÖRÄNDERLIGHET

flexibel = som (på ett smidigt sätt) kan anpassas efter omständigheterna (ne.se, 2013-03-05)

Likt Andersson och Gustavsson väljer jag här att tolka flexibilitet i arkitekturen som dels anpassningsbarhet, dels mångfunktionalitet.

Anpassningsbarhet kan vara en generalitet i rum, att det inte är funktionsbestämt. Det kan också innebära en struktur som lätt undergår förändringar med små medel, t.ex. genom att sätta upp lätta väggar eller andra avskärmningar, att använda belysningsarmaturer eller liknande för att variera den upplevda höjden i ett rum eller möjligheten att utöka ett rum. Mångsidig tillgänglighet och rumskonfigurering kan vara ett medel utöka den flexibla användningen.

*Lätta väggar som tillfällig avskärmning
- NextSpace*

*Flexibel användning på arbetsplatsen
- Media Evolution City*

*Mångfunktionalitet och interaktivitet
- Final Wooden House*

Mångfunktionalitet i form och rum kan till exempel vara en trappa som dessutom kan användas som sittplats, arbetsplats eller hyllavsats.

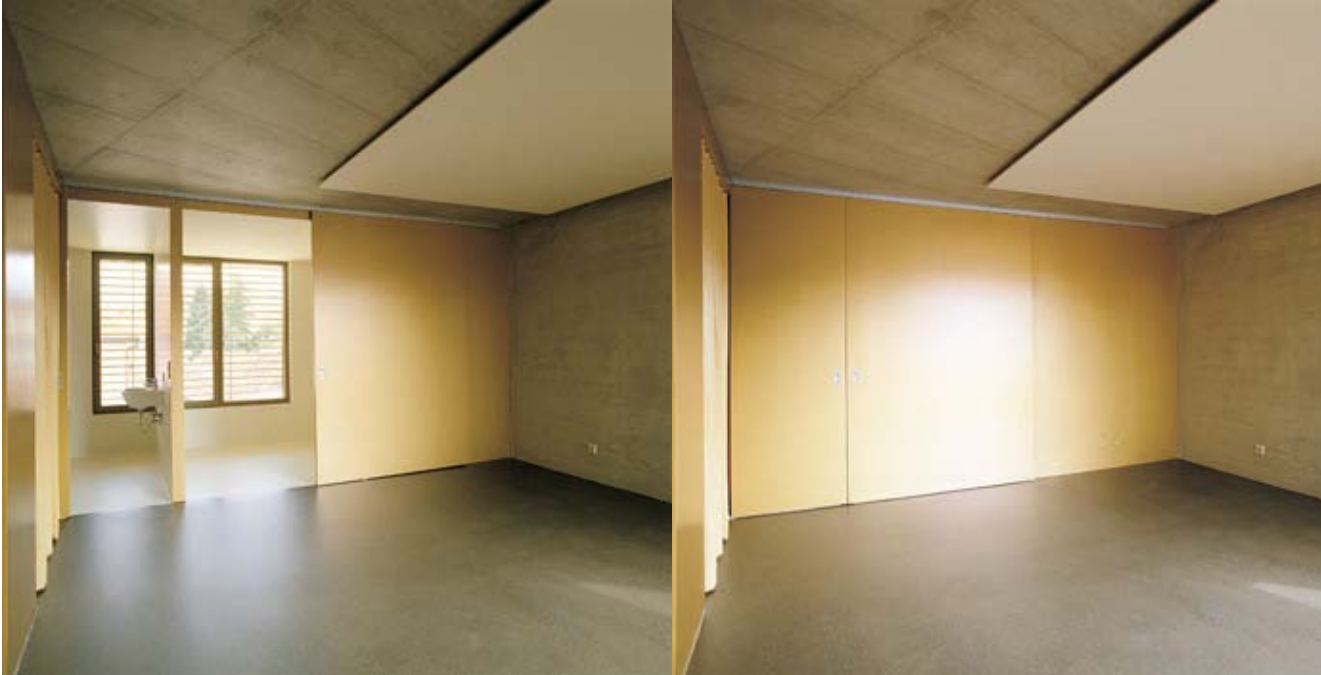
INTERAKTIV FÖRÄNDERLIGHET

interaktion= växelspel, samspel
(svenskaakademien.se, 2013-03-07)

Innebörden av interaktiv föränderlighet vävs på flera sätt samman med flexibel föränderlighet, då det handlar om människans möjlighet att själv tolka och bestämma en rumslig användning. T.ex. kan en fönsternisch som även kan användas som sittbänk ses som ett möjligt interaktivt element mellan människa och byggnad, men den skulle också kunna definieras som mångfunktionell i flexibel synpunkt.

Skillnaden kan kanske sägas ligga i hur den interaktiva förändringspotentialen *uppmuntrar* eller *uppmantar* människan att reagera på och tolka rum, medan den flexibla förändringspotentialen skulle kunna ses mer som en neutral möjlighet. Ett exempel på det interaktiva förhållningssättet är Sou Fujimotos (2008) resonemang kring grottan som arkitektur. Han menar att grottans organisation inte grundar sig på funktionalism utan på platskapande som uppmuntrar människan att uppsöka ett spektrum av möjligheter. Detta förhållningssätt använder sig Fujimoto av då han skapar artificiella miljöer för att uppmåna människan att reagera gentemot sin omgivning, och sina medmänniskor. (Jämför med resonemangen i avsnittet Social och rumslig stimulans i stadsrummet i förstudiekapitlet.)

Fujimoto beskriver arkitekturens uppgift att generera en variation av

*Flexibel definition av rum
- Golden Nugget*

*Olika sociala interaktiva möjligheter
- Dalarana Media Arena*

upplevelser av distanser. Denna distans behöver inte vara fysisk, utan kan beskrivas utifrån uppfattning. Distanser förkunnar graden av interaktioner mellan människor och objekt. Genom att utnyttja distanserna och deras förhållanden kan man skapa kvalitativa graderingar och intonationer för att berika en miljö som helhet; man kan vara alienerad samtidigt som samkopplad, nära men ändå separerad. På så sätt har interaktiviteten i arkitekturen också en social effekt. (Fujimoto, 2008, s 32.)

Fujimoto beskriver Antaka Art Forum:

”Like an urban square in which various people can partake in various events and still be sharing a singular space. A place where unrelated things can coexist and interdependently stimulate one another.”

(Fujimoto, 2008, s 46.)

Liknande förklarar Andersson och Gustavsson interaktivitetsbegreppet, med hänvisning till Kevin Lynch:

”Rumsupplevelsen är ett resultat av en tvåvägsprocess mellan observatören och omgivningen. Den fysiska miljön föreslår avgränsningar och relationer och observatören väljer och organiserar bilden utifrån sitt eget syfte. Bilden varierar därför mellan olika observatörer och det är en konstant interaktiv process.”

(Andersson & Gustavsson, 2008, s 36.)

Parkveijen 5b-c/KIMA Arkitektur/Oslo/2011

Korsgata 5/Reiulf Ramstad Arkitekter/Oslo/2010

FENOMEN

Den svenska översättningen av det engelska ordet infill är *fylla ut (igen)* eller *utfyllnad* (ne.se, 2013-05-20). Man kan även hitta översättningen *nybyggnation* (tyda.se, 2013-05-20), vilket visar på det engelska ordets utbredda användning i den arkitektoniska kontexten. Infill är numera en frekvent använd branschterm för utveckling på småskalig ledig tomt inom redan bebyggt område (Biles, A. & Mornement, A. 2009).

Under de senaste åren har projekt av denna typ syns mer och mer i publicerad form. Det finns flera anledningar till denna trend. En är att man från myndigheternas håll kan se det som fördelaktigt att återanvända redan bebyggd mark, för att spara på obebyggd mark i stadens utkanter (Biles, A. & Mornement, A. 2009, s 6). Detta är t.ex. en av de uttryckta strategierna i Göteborgs översiktsplan. Förtättningsprincipen stödjer sig bland annat på att man, genom att bygga där exempelvis kollektivtrafik, andra tekniska försörjningssystem samt social service redan finns utbyggda, kan hålla koldioxidutsläpp nere. Även livstilspreferenser som att

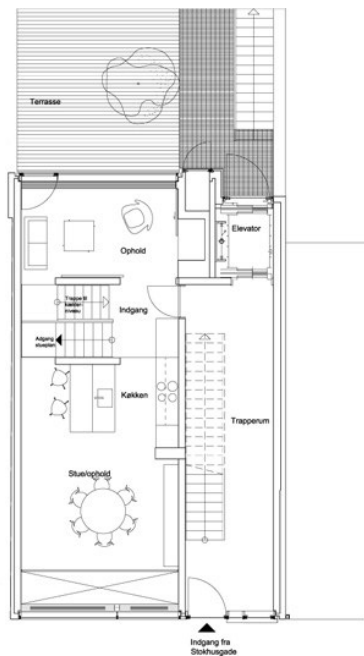
bo centralt, tendenser som minskade hushåll och en åldrande befolkning samt arbetsmöjligheter i staden ökar efterfrågan på att utveckla främst bostäder på tomma plättar i staden. (Biles, A. & Mornement, A. 2009, s 6)

Fenomenet är inget nytt, utan snarare en naturlig del av en ständig process i staden. Antingen då tidigare byggnader förorsakas eller har uttjänat sitt syfte, eller som i långgatsområdets fall; då utveckling sker så pass långsamt att när en fastighet slutligen bebyggs så är det inom en redan etablerad kontext.

Samtidigt som det kan ses som attraktivt att bebygga en centralt belägen infilltomt, är det oftast också ett kostsamt åtagande. Kostnader för att utreda markförhållanden och åtgärda eventuella föroreningar i marken kan bli dryga och krav och bestämmelser i relation till omgivande bebyggelse kan vara hårda. Av denna anledning står infilltomter ofta tomma under en längre period. Det faktum att den begränsade tomten oftast kräver komplex platsspecifik design, och gör det väsentligt svårare för byggherren att uppföra flera byggnadsenheter av den framtagna designen, kan också betyda minskad möjlig lönsamhet. (Biles, A. & Mornement, A.

INFILL

FENOMEN, TENDENSER, REFERENSER

Stokhusgade 4b/Holscher Arkitekter/Köpenhamn/2007

St Katrineberg/Kjellander+Sjöberg Arkitektkontor/Stockholm/2008

2009, ss 10-11)

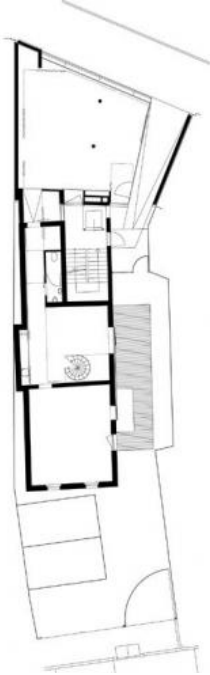
Enligt författarna till *Infill* är två av många positiva effekter av infillprojekt möjligheten att ”återuppliva” ett nedgången område samt en ökad densitet i staden (Biles, A. & Mornement, A. 2009, s 14). Det finns dock anledning att förhålla sig kritisk till det påståendet då gentrifieringens komplexa problematik samt resonemang kring behovet av gröna och öppna ytor och mellanrum i staden inte går att bortse ifrån.

TENDENSER OCH REFERENSER

Som en del av en omvärldsanalys har jag sökt referensprojekt av infills efter olika parametrar. Först och främst efter småskaliga projekt med blandad användning av bostäder och annat program, som aktivt knyter an till den publika sfären i stadsrummet. Det var svårt att finna projekt inom denna snäva kategori, varför jag utökade sökningen även till monofunktionella infills. Syftet har varit att studera hur infillprojekt från de senaste 15 åren generellt förhåller sig till sin omgivning.

Man kan identifiera olika sätt att förhålla sig till en befintlig kontext. Analysmetoden realistisk byanalyse tar upp tre olika generella förhållningssätt. Ett nybyggnadsprojekt kan antingen skapa nya strukturer och deformera de existerande strukturerna; vara kontextuellt och samstämma med en homogen bebyggelse; eller i amorfa zoner skapa nya strukturer eller knyta sig till omgivande strukturer (<https://www.ntnu.no/wiki/download/attachments/6095302/analyse.pdf>, 2013-05-20). De studier som jag har gjort av småskaliga infillprojekt befinner sig i regel inom en relativt homogen struktur och förhåller sig därvid på olika sätt. Jag identifierar tre huvudgrupper: projekt som samstämmer med befintlig kontext, projekt som plockar upp huvuddrag i befintlig kontext men gör avsteg i t.ex. material eller byggnads-/fasadstruktur, samt projekt som helt kontrasterar till befintlig kontext.

I stora lag kan sägas att infillprojekt innehållande bostäder ofta till större del samstämmer med omgivningen, främst i höjd och förhållningssätt till gata. Skandinaviska projekt tenderar att maximera tomten och höjden så mycket som möjligt och innehåller oftast flera bostäder. I t.ex. övriga Europa, Japan och USA är det vanligare att hitta infillprojekt av

Golden Nugget/INNOCAD/Graz/2005

Townhouse/Elding Oscarsson/Landskrona/2009

enfamiljshus, även i mer urbana kontexter. De senare utgör generellt mer exklusiva projekt.

Uttrycksmässigt skiljer sig moderna bostadsinfills oftast från omgivande bebyggelse genom större ytor av glas i fasad, friare fönstersättning, platta tak till skillnad från takfall mot gatan samt balkonger mot gatan. En tendens som kan skönjas är att använda plåt som fasadmaterial i omgivningar som i övrigt präglas av stenhus. Plåt i varma kulörer samspelar fint med tegel, är dylikt ett beständigt icke-organiskt fasadmaterial och åldras med patina, men annonserar likväl en modern brytning till kontexten.

Ett svenskt infillprojekt som fått mycket uppmärksamhet, däribland lovhyllningar, är Townhouse i Landskrona av Elding Oscarsson Arkitekter. Detta enfamiljshus i stadens äldsta kärna kontrasterar på ett raffinerat sätt gentemot sina grannar och utgör ett vackert modernt objekt i stadsbilden samtidigt som det lyfter omgivande hus. Angreppssättet påminner till stor del om japansk samtida minimalistisk infillarkitektur, men var ett banbrytande exempel i Sverige. Denna byggnad förhåller sig till omgivningen genom att kontrastera mot den, men är också beroende av den övriga homogeniteten. Om fler nybyggnadsprojekt följer liknande designprinciper på samma gata kommer det första att ha introducerat en

strukturell förändring, uniciteten gentemot homogeniteten kommer att försvagas och i det långa loppet kanske även den kulturhistoriskt intressanta befintliga miljön. Projekt av den kontrasterande principen ter sig därmed mest effektivt som unikt inslag.

Kontrasterande infillprojekt är desto vanligare bland byggnader av publik karaktär. Bland skandinaviska exempel är Dorte Mandrup Arkitekter väl representerade med exempelvis Bordings Independent School, Ama'r Childrens' Culture Center samt tillbyggnad till grannskapscentrumet på Jemtelandgade, alla i Köpenhamn. I Sverige syns bland annat Tham Videgård Arkitekters Moderna Museum i Malmö och Carmen Izquieros Domkyrkoforum, också detta i Malmö. Dessa projekt knyter visserligen an till omgivningen genom skala, direkt anknötning, ton eller färg men introducerar en ny typologi och ett modernt snitt.

Sammanfattningsvis kan sägas att det finns en större djärvhet och tålighet i infillprojekt som innehåller andra program än bostäder. Multifunktionella infillbyggnader är underrepresenterade, och än mer de som aktivt knyter an till den publika sfären. Plåt i samspel med omgivande stenhusbebyggelse är en trend, likväl som japansk minimalism.

*House Galvani/Christian Pottgeisser/
Paris/2003*

House N/Sou Fujimoto Architects/Oita/2008

*Love House/
Takeshi Hosaka Architects/
Kanagawa/2005*

*Neighbourhood Center/
Dorte Mandrup Arkitekter/
Köpenhamn/2001*

*Amår Childrens' Culture Center/
Dorte Mandrup Arkitekter/
Köpenhamn/2012*

*Bordings Independent School/
Dorte Mandrup Arkitekter/Köpenhamn/2009*

*Moderna Muséet/Tham & Videgård Arkitekter/
Malmö/2009*

*Domkyrkoforum
Carmen Izquierdo/Malmö/2011*

V PROCESS

Vid exjobbets start hade jag en redan utförd karakterisering av området med mig, likväl som en fördjupad uppfattning om dess sammansättning. Jag bestämde mig tidigt för att arbeta brett och parallellt med olika metoder, särskilt under processens första veckor för att låta så många aspekter och perspektiv som möjligt få påverka inriktningen på det förslag jag skulle designa.

Jag har konsekvent arbetat enligt processen illustrerad till höger. Ibland har processer av olika metoder förflutit parallellt eller gått in i varandra, som en del av informationsinhämtningen. Oftast har jag själv identifierat en frågeställning, en idé eller ett problem som grundar sig på information som jag har eller har saknat. I identifieringsstadiet har ingått att bestämma vilken eller vilka metoder jag behöver använda mig av för att effektivast nå en slutsats. Ibland har information "kommit till mig" som t.ex. under workshops och intervjuer. Under dessa har jag ofta förhållit mig förutsättningslöst och efteråt analyserat hur jag vill använda de perspektiv, den nya information som jag har fått.

Jag illustrerar min process som en loop, utan början och utan slut. På detta sätt kan figuren sammanfatta hela exjobbprocessen, där slutsatsen från en metod, en studie resulterar i starten på nästa, eller som en del av informationen i en större metodcykel. Planeringscheman på olika detaljeringsnivåer har gett mig perspektiv och en helhetsuppfattning om arbetet. På så sätt har jag kunnat lita på processen och därmed fokusera på en sak i taget, trots de parallella metoderna.

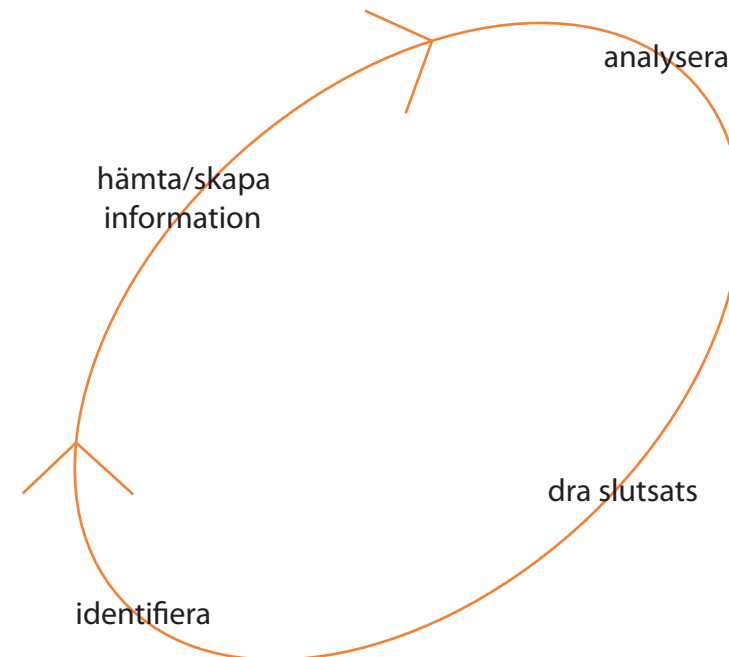
Exempel på vad de olika momenten kan innefatta:

Identifiera= frågeställning, problem, idé, resultat från slutsats.

Hämta/skapa information= intervju, läsa litteratur, göra en fysisk modell, platsbesök, inventera, utföra experiment i modell eller skiss, undersöka genom modell eller skiss, söka referensprojekt.

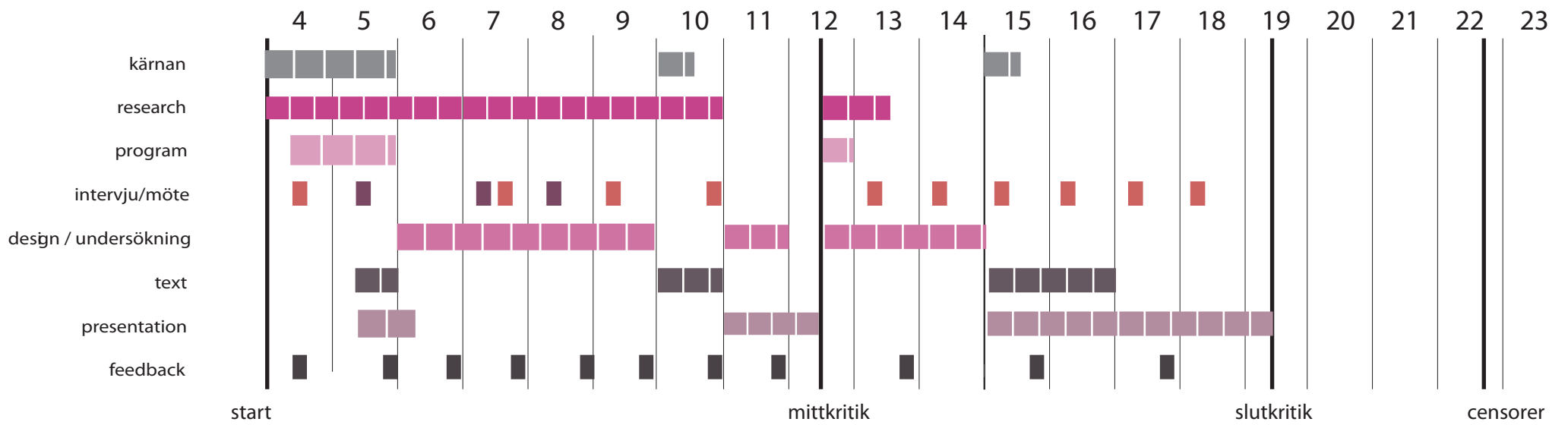
Analysera= väga olika alternativ mot varandra och beskriva för- och nackdelar, diskutera med handledare eller annan person, ställa aktuell information i relation till information från annan metodprocess, utveckla en skiss eller text, sammanställa pedagogiskt material.

Dra slutsats= välja ett alternativ att fortsätta arbeta med, skapa ett ramverk, formulera ett koncept.

Designprocessen

DESIGNPROCESS

Översiktligt levande tidschema

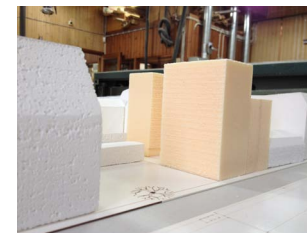
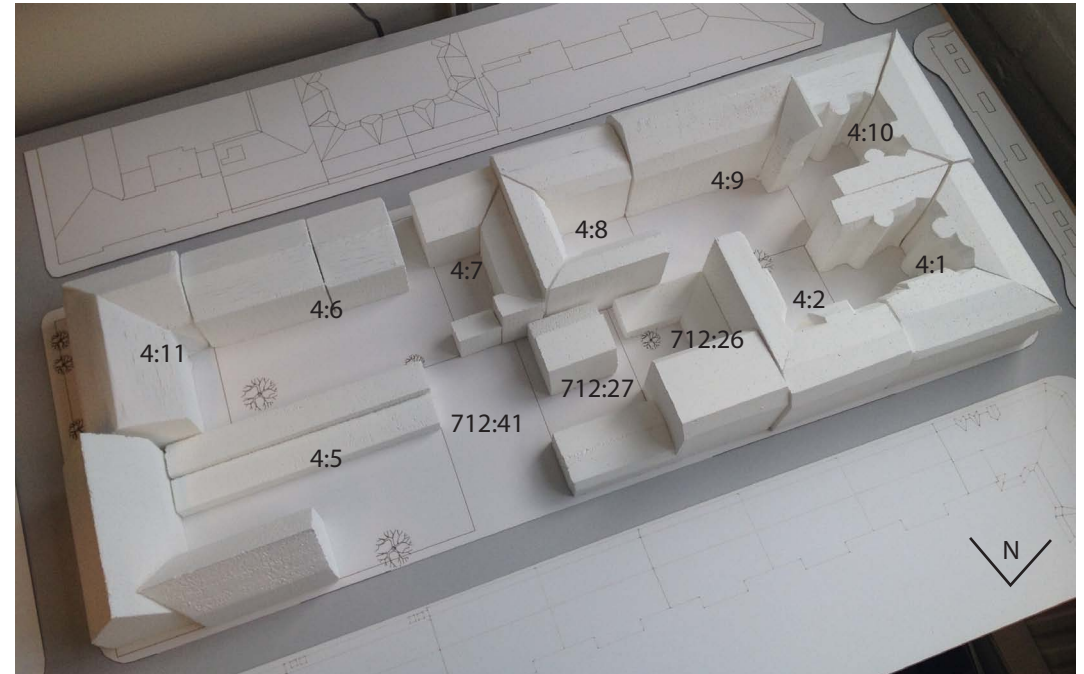
Vid examensarbetets början var projektets fysiska avgränsning inte klargjord. Under stadsbyggnadskontorets pågående arbete med detaljplan för kvarteret spekuleras i om fastighetsgränserna skall bestå eller om de skall modifieras.

För att bestämma mitt projekts avgränsning tillbringade jag studie 1 med att experimentera med och fundera över fastigheter och byggnadsvolymer. I ett inledande skede gjorde jag en grov överslagsberäkning på kvarterets övriga fastigheters exploatering och fann en bredd i e-tal mellan 0,9 och 3,2, uppåt 3,6 med inredd vind inkluderad. En stor variation men över lag en hög exploatering på bebyggelse om högst fyra våningar plus vind.

Jag konstaterade tidigt en uppfattning om att fastighetsindelningen borde bevaras samt dess vikt för området utveckling och prägel. Samtidigt valde jag att fokusera mitt projekt till att utveckla ett byggnadsförslag inom befintliga fastighet 712:41, men i situation även skissa övergripande på en tillbyggnad inom fastighet 4:5.

Genom studier och experimenterande med volymer i modellen funderande jag över följande nyckelord och relationer:

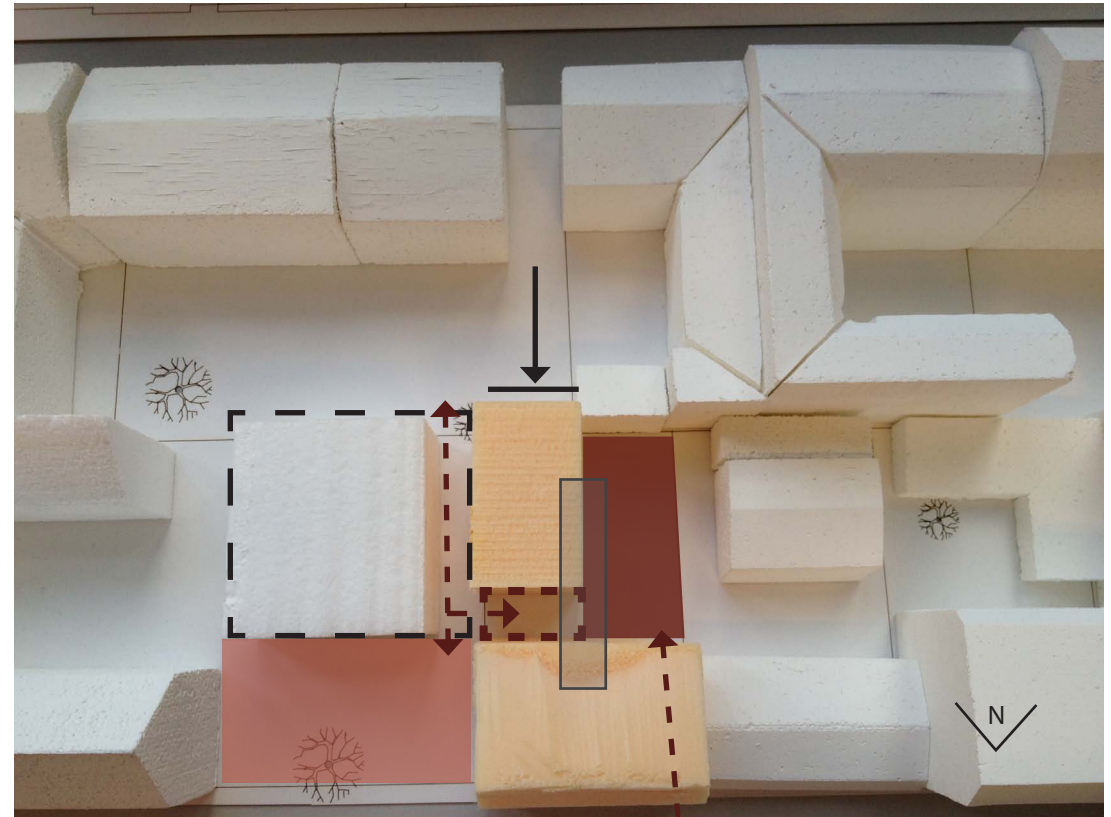
- byggnadsdjup/ljushöjdhållanden
- byggnadshöjd/omgivning/ljushöjdhållanden
- kontakt gata/gård
- fördelning mellan och placering av gatubyggnad/gårdsbyggnad
- siktlinjer
- kvalitativ platsbildning
- eventuella passager genom kvarteret
- riktning på fasader med tanke på fönsteröppningar och brandsäkerhet
- volymers möten
- flexibilitet för enskild fastighetsutveckling
- möjlighet att expandera under marknivå

STUDIE 1

EXPLOATERING, FASTIGHETSINDELNING

Exempelbilder från utforskande i modell

PRÄGEL

Fastighet 4:5:

- En volym indragen från gatan, lämnar yta för pocket park, exponerar fd polishusets gavel samt bibehåller gatans uppluckring vid denna plats.
- Byggnad möter antingen fastighet 712:41 diktan och stänger till kontakt, eller lämnar passage för kontakt med fastighet 712:41 och 4:6.
- Ev eventuell passage är lång och trång och skänker föga kvaliteter

Fastighet 712:41:

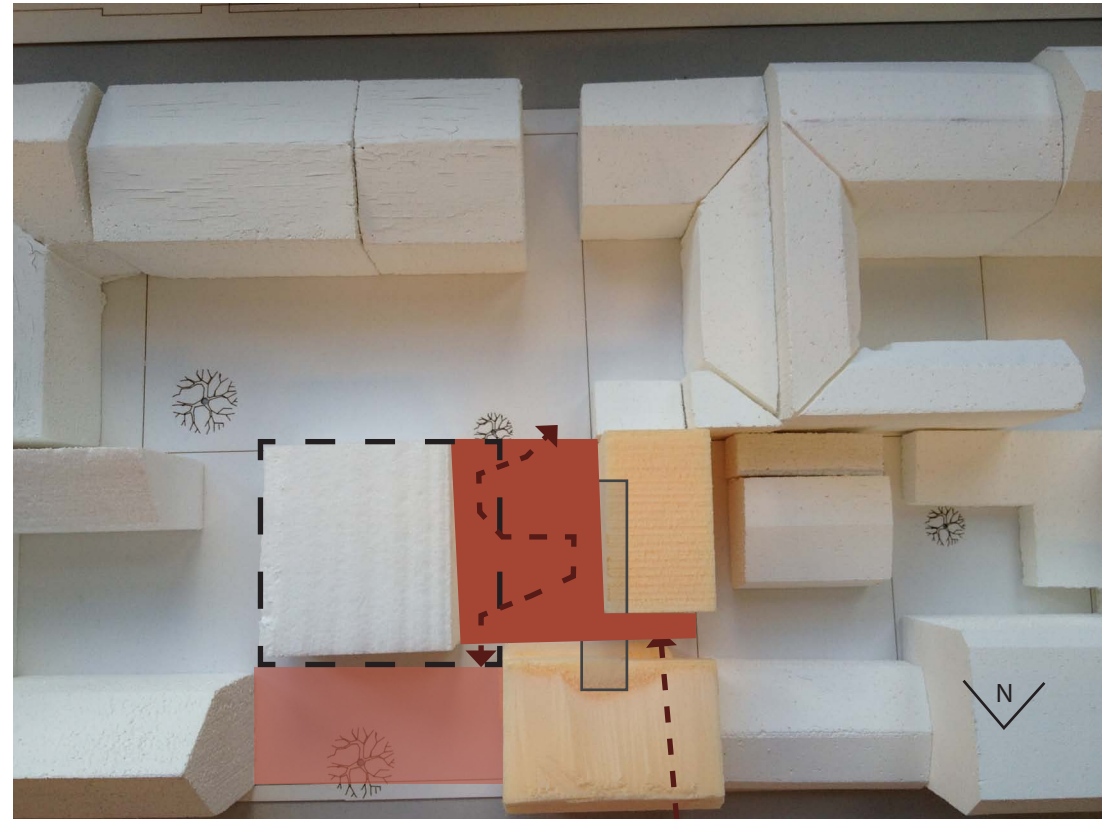
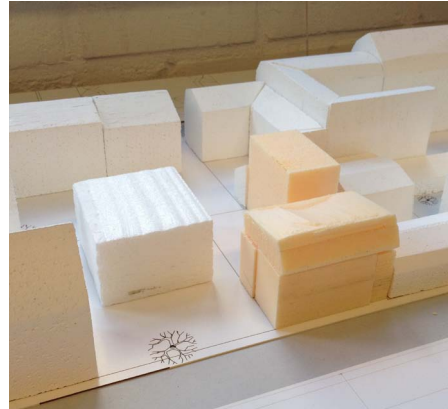
- Två huvudbyggnader, en mot gata och en på gård, delar exploateringen
- En huvudsaklig gårdsyta med halvprivat karaktär, eventuell diskret kontakt med pocketpark/passage inom 4:5.
- Relativt god dagljusförsörjning till lägenheter
- Förutsätter smal gårdsbyggnad samt loftgång mellan bygganderna
- Gårdsbyggnaden stänger till 712:41 gentemot fastigheter mot söder och öster

ANALYS

I och med placeringen av gårdshus 712:41 är samspelet mellan fastigheterna dåligt. Trånga och långa passager kan uppfattas som obehagliga och ger dålig sikt inom kvarteret. Behovet av loftgång mellan byggnaderna skuggar och stör gatubyggnadens östra gårdsfasad samt gårdsrummet. Även gårdsbyggnaden skugga gatubyggnadens östra gårdsfasad.

Inom studie 2 utvecklade jag analysen av volymer och placeringar. Jag redovisar här kortfattat resonemangen kring olika alternativ.

STUDIE 2
VOLYM, PLACERING, SITUATION

PRÄGEL

Fastighet 4:5:

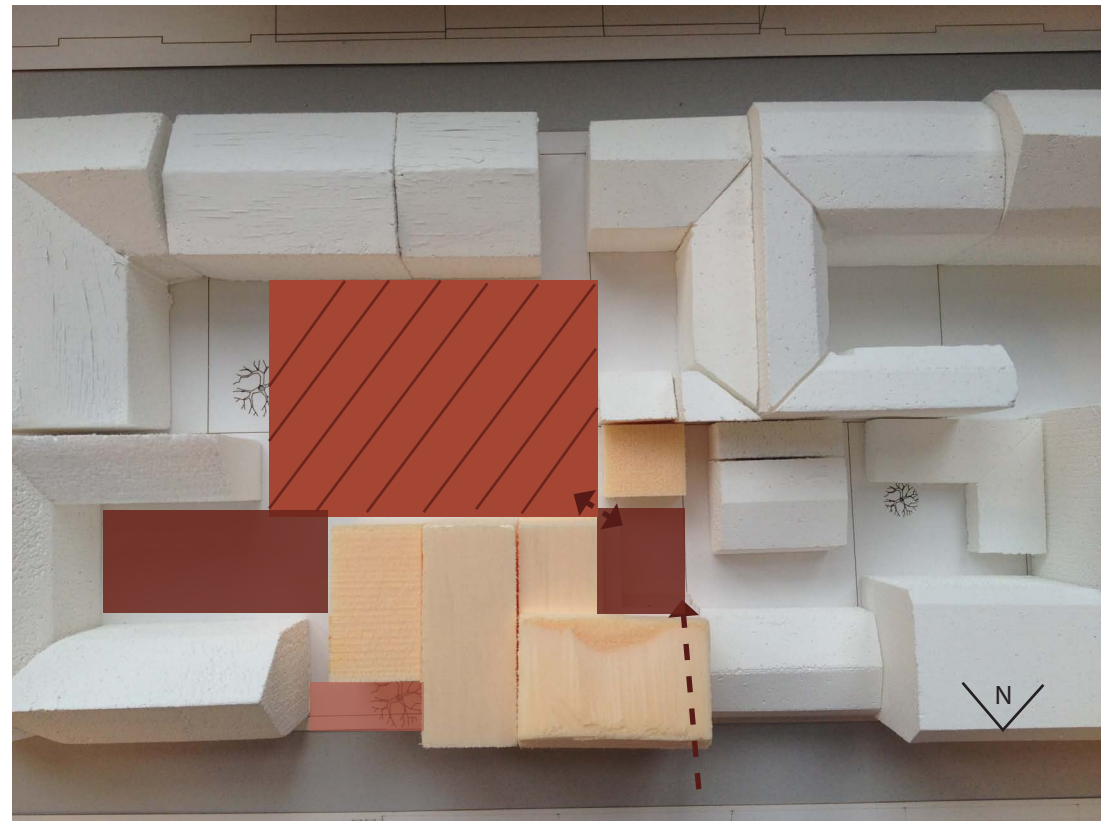
- En volym indragen från gatan, lämnar yta för pocket park, exponerar fd polishusets gavel samt bibehåller gatans uppluckring vid denna plats.
- Antingen möter fastighet 712:41 diktan och stänger till kontakt, eller lämnar passage för kontakt med fastighet 712:41 och 4:6.

Fastighet 712:41:

- Två huvudbyggnader, en mot gata och en på gård, delar exploateringen
- En huvudsaklig gårdsyta med halvoftentlig karaktär, särskilt i det fall då en passage lämnas
- Relativt god dagljusförsörjning till lägenheter
- Förutsätter smal gårdsbyggnad samt loftgång mellan bygganderna

ANALYS

Om en passage lämnas får gård 712:41 en halvoftentlig karaktär utan gradering, ett halvprivat utrymme som i sammanhanget är viktigt uteblir. Samspelet mellan fastigheter är bra, men kanske för öppet. Behovet av loftgång mellan byggnaderna skuggar och stör gatubyggnadens östra gårdsfasad samt gårdsrummet. Gårdsbyggnaden skuggar även gatubyggnadens västra gårdsfasad.

PRÄGEL

Fastighet 4:5:

- En volym som livar mot gatan men integrerar befintligt träd i strukturen
- Inbjuder inte till passage genom kvarteret
- Delar in fastighetens gårdsyta; en mer halvprivat och en som vetter mot grannfastigheternas gårdsytor

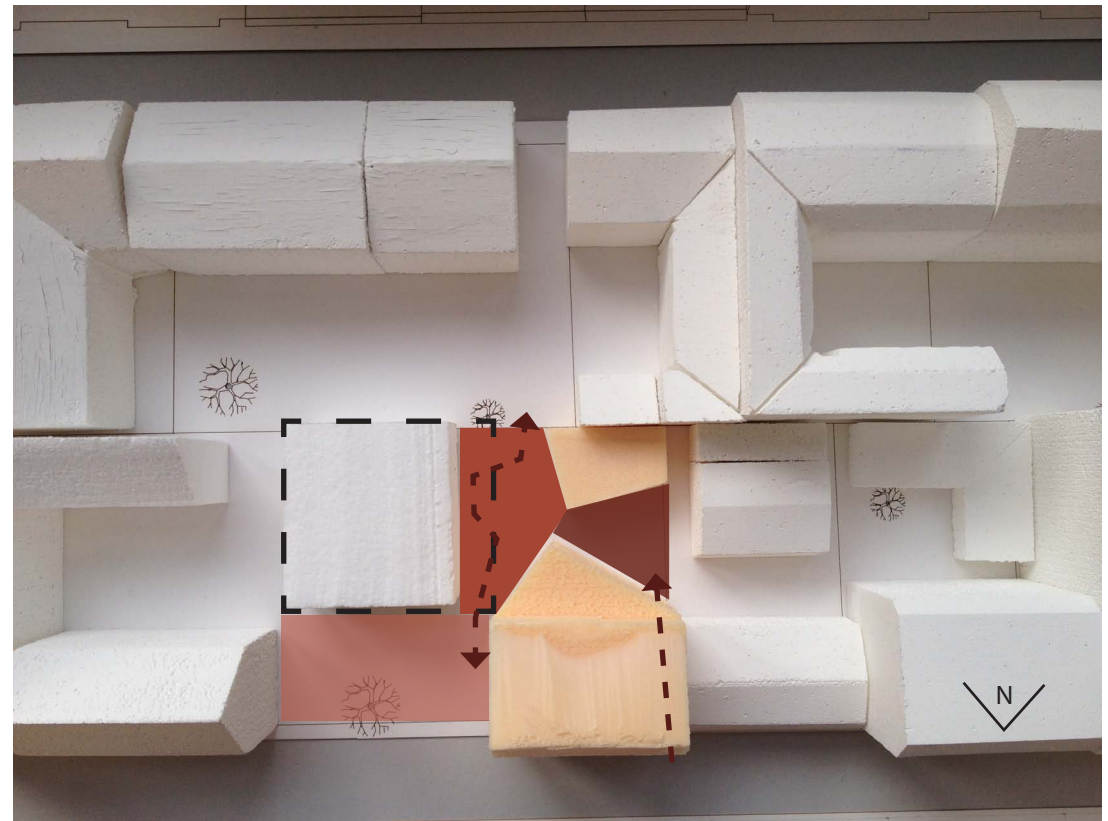
Fastighet 712:41:

- En huvudsaklig byggnad mot gatan, en liten kompletterande gårdsbyggnad
- En gradering av gårdsytor; en mer halvprivat och en som vetter mot grannfastigheternas gårdsytor
- Mörk kärna i L:ets nod

ANALYS

Samspelet mellan fastigheternas volymer och gårdsytor ger en märklig och odynamisk gradering av sociala ytor. Gårdsytorna som möts kan skapa otydligheter om vilka ytor som är vilka, detta kan skapa praktiska problem.

Gatan tappar stor del av sin karaktär som uppluckrad vid denna platsen. Nybyggnaden på fastighet 4:5 samspekar mindre bra med fd polishuset.

PRÄGEL

Fastighet 4:5:

- En volym indragen från gatan, lämnar yta för pocket park, exponerar fd polishusets gavel samt bibehåller gatans uppluckring vid denna plats.
- Antingen möter fastighet 712:41 diktan och stänger till kontakt, eller lämnar passage för kontakt med fastighet 712:41 och 4:6.

Fastighet 712:41:

- En huvudsaklig byggnad mot gatan, en liten kompletterande gårdsbyggnad
- En gradering av gårdsytor; en mer halvprivat och en halvoffentlig
- Mörk kärna byggnadens mitt
- Vinklingar på volymerna kräver brandklassade fönster och material

ANALYS

Fastigheternas volymer och gårdsytor samspelar bra och ger möjligheter till spännande rumsligheter av olika sociala graderingar. Balansen mellan öppet och slutet ger en dynamisk rumsuppfattning utan att skapa otrygga rum. Dock får passageutrymmet mellan 4:5 och 712:41 en närmast offentlig prägel. 712:41:s byggnader är känsligare för förändringar i området, särskilt med tanke på hur fasader möter varandra och de krav som därmed ställs ur brandskyddssynpunkt.

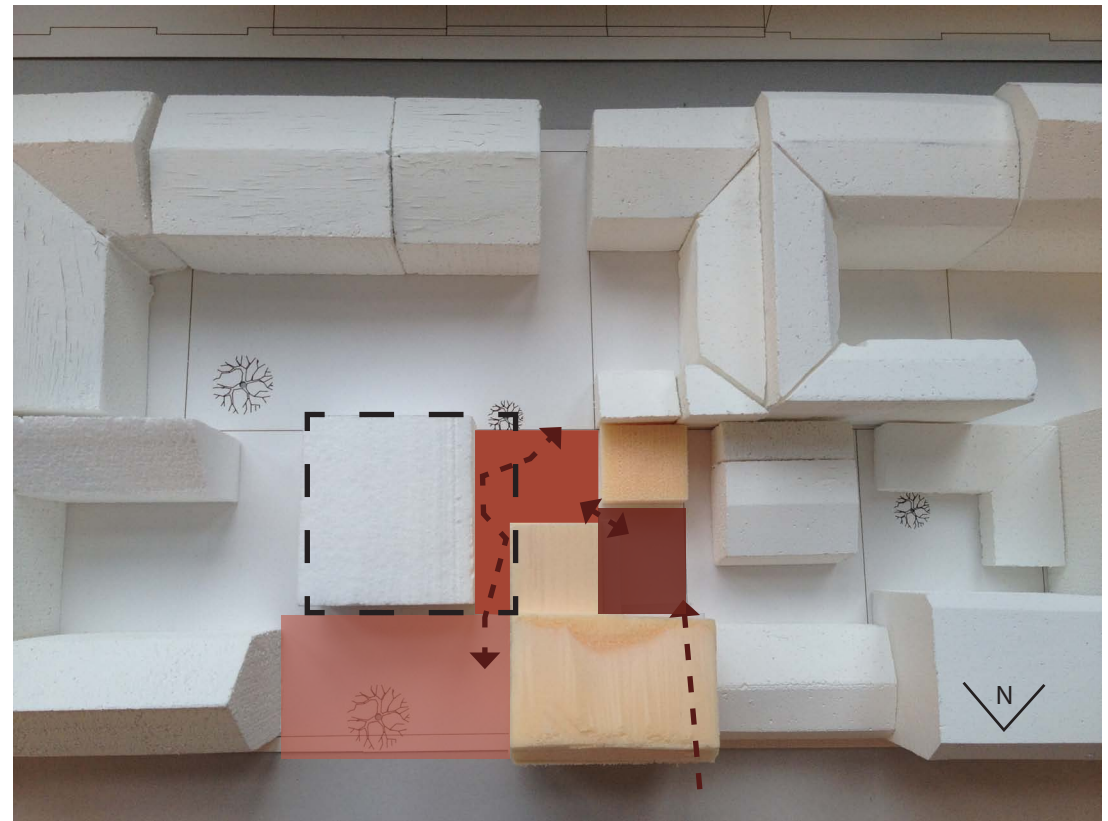
PRÄGEL

Fastighet 4:5:

- En volym indragen från gatan, lämnar yta för pocket park, exponerar fd polishusets gavel samt bibehåller gatans uppluckring vid denna plats.
- Antingen möter fastighet 712:41 diktan och stänger till kontakt, eller lämnar passage för kontakt med fastighet 712:41 och 4:6.
- Ev eventuell passage är lång och trång och skänker föga kvaliteter

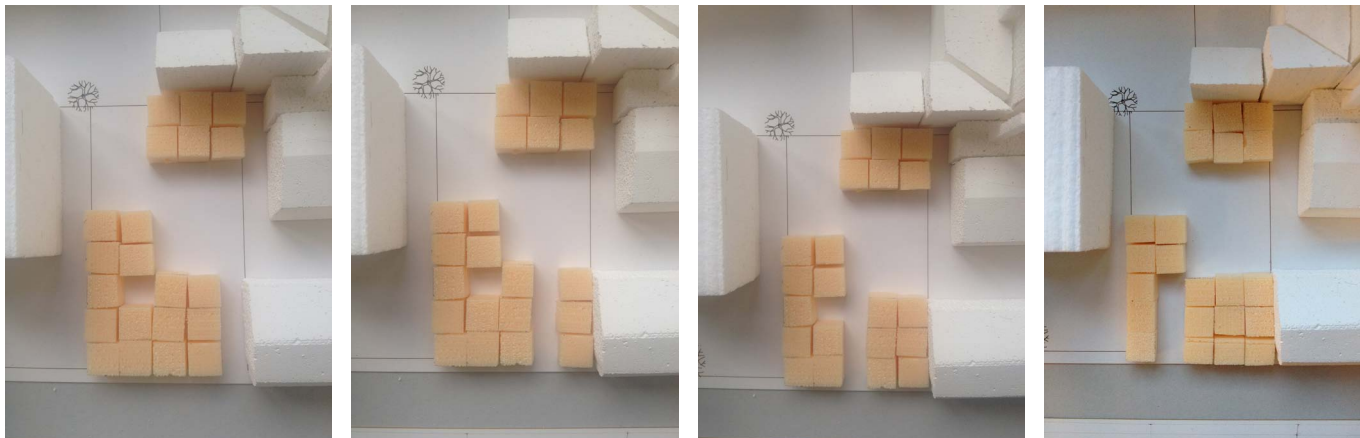
Fastighet 712:41:

- En huvudsaklig byggnad mot gatan, en liten kompletterande gårdsbyggnad
- En gradering av gårdsytor; en halvprivat och en halvvoffentlig
- Mörk kärna i L:ets nod

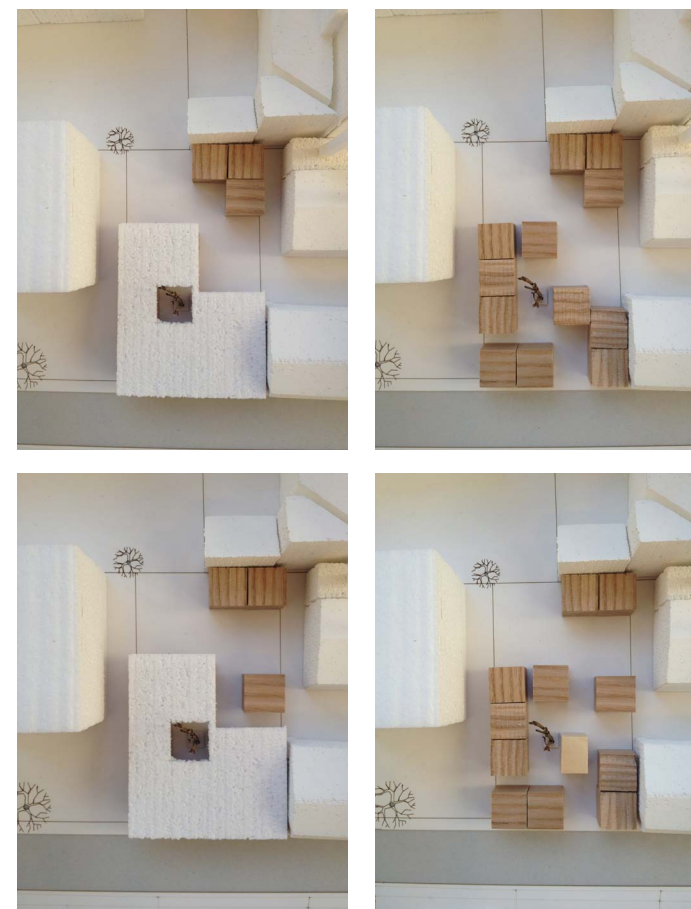

ANALYS

Fastigheternas volymer och gårdsytor samspelar bra och ger möjligheter till spännande rumsligheter av olika sociala graderingar. Balansen mellan öppet och slutet ger en dynamisk rumsuppfattning utan att skapa otrygga rum.

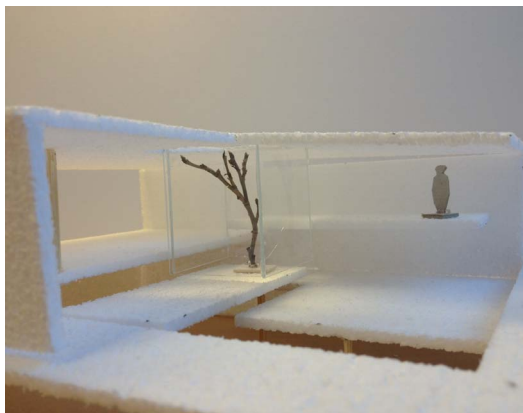
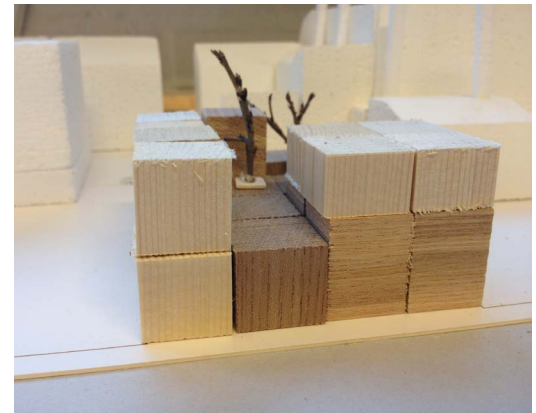
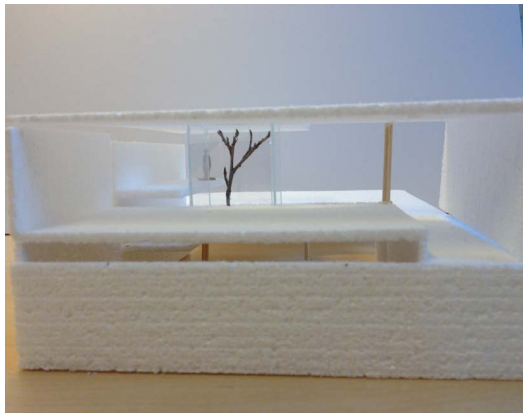
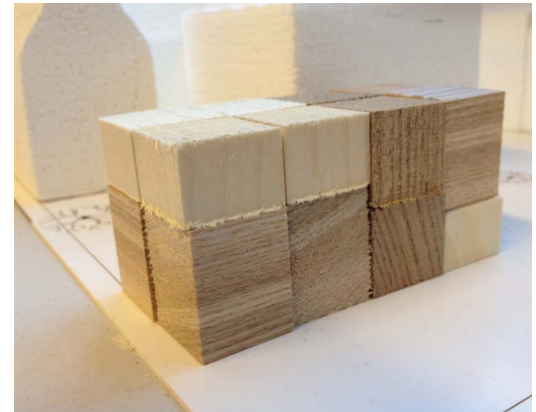
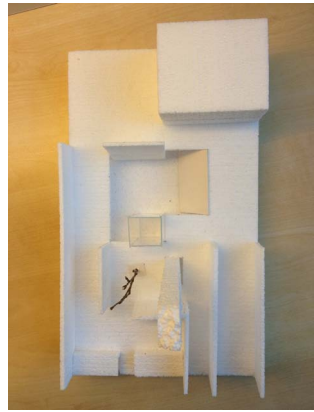

Med ramar och utgångspunkter från de två tidigare studier fortsatte jag i studie 3 att laborera med markplanet. Grundläggande frågor rörde kontakt mellan gata och gård, kontakt mellan inne och ute samt dagsljus-tillförsel till byggnadens mörkaste delar. Som ett sätt att öka utnyttjandegraden på fastigheten och samtidigt använda nivåer för att ge förutsättningar för olika rumsliga egenskaper, arbetade jag med hur källarplanet kunde få kvaliteter och knytas samman med markplanet.

STUDIE 3

LJUSSCHAKT, NIVÅER, KONTAKT

V DISKUSSION

Ingångspunkten i detta examensarbete var att undersöka hur man genom utveckling kan värna om en särskild prägel och atmosfär i ett unikt område. Strukturens långsamma framväxt och den resulterande komplexiteten i Långgatornas befintliga sammansättning av historiska, sociala, fysiska och ekonomiska aspekter gör det svårt att direkt ta ställning och ståndpunkt om hur man bör hantera utveckling här. Ett tydligt bevis på detta är Göteborgs stadsbyggnadskontors långsamma arbetsprocess i området. Sedan 1990-talet har man genomfört inventeringar, beskrivningar och karakteriseringar, gjort programarbete och påbörjat två detaljplaneprocesser, den andra som ett återupptagande av den första som avbröts.

De senare årens diskussioner har mer än tidigare rört det sociala livet i området. I Joakim Forsemalms avhandling kan man läsa om en pågående stadsomvandlingsprocess i området, där ”människor och icke-människor”, kreativa kluster, nätverkande och asfaltens prägel på det sociala klimatet är bland de styrande faktorerna. (Forsemalm, 2007)

Med avstamp i den karakteriseringsrapport jag själv skrev för stadsbyggnadskontoret, gav jag mig in i examensarbetet med en inställning om att jag skulle låta en bred arbetsprocess få påverka mig och den riktning arbetet skulle ta. Samtidigt ville jag arbeta konkret och platsspecifikt, jag

ville använda mig av ramarna från den pågående detaljplaneprocessen – min egen karakterisering, markanvisning och kommunens intentioner – för att utveckla en byggnad som en hypotes.

Ursprungliga tankar rörde olika eventuella möjligheter om hur ett infillprojekt skulle kunna göda och stötta den kultur som lever här. Tillfälliga strukturer, enkla lokaler för billigaste möjliga nota, strategier för kommunen att säkra ett vidare kulturliv. Men, som jag breddade mina infallsvinklar och hörde röster från olika aktörer i området, började jag mer och mer greppa långgatsområdets essens i det långa loppet, något som jag ville definiera som långsiktig struktur för föränderlighet och självgående dynamik. Inom denna ständigt föränderliga miljö, var det kanske inte mest intressant att tillgodose ett tillfällets behov eller tendens för att försöka styra vilka målgrupper och aktörer som ska tilltalas. Jag såg det som mer intressant att fortsätta bygga på Långgatornas långsiktiga struktur som genom tiderna har möjliggjort ett föränderligt stadsliv.

Resultatet är en byggnad med milt uttryck som gestalt. Den inrättar sig i området genom skala, mötet med gatan och byggnadsordning med betonat gatuplan. Byggnaden ska självständigt bära interaktiva sociala och rumsliga kvaliteter, med möjligheten att omgivande kontext kan komma

REFLEKTION KRING PROCESS OCH RESULTAT

att förändras. I förslaget samspelar fastigheterna dock för att tillåta passage genom kvarteret och bilda platser längs med detta försiktiga stråk. På så sätt kan kvarterets öppna karaktär bibehållas och utvecklas för att ge rumsdynamiken i stadsrummet en ytterligare dimension.

Byggnadens struktur, uttryck och detaljer vill uppmuntra till möten och interaktivitet, från människa till människa, mellan olika sociala sfärer, gata och gård, mellan människa och naturliga processer, material och miljö. Att ge förutsättningar för att uppfatta föränderlighet i realtid och över tid, och genom detta öka upplevelserikedomen.

Inom mitt projekt i kv Barken kan verksamhetslokaler konfigureras efter behov, de erbjuder en bredd av rumsliga egenskaper och samspelar i olika grad med den publika sfären utanför. Byggnaden bjuder via olika punkter in till fastigheten och kvarteret, skapar mötesplatser och utökar uppfattningen om långgatsmiljön. Passagen genom kvarteret och de anknutna fickparkerna kan fungera som en win-win; allmänheten får tillgång till kvarters insida, med spännande taklandskap, vindskyddat och soligt läge – ett andrum och en plats för vistelse i den i övrigt rörelsebetonade långgatsmiljön, medan fastigheternas lokaler exponeras och knyter kontakt med det publika.

Målsättningen inom mitt projekt var att tolka Långgatornas föränderliga prägel inom och med en byggnad. Detta som ett svar på den ursprungliga frågan om hur man med utveckling kan värna om områdets prägel, men också lyfta den. Genom flexibla, interaktiva och dynamiska aspekter av föränderlighet i arkitekturen ges här förutsättningar för en hållbar miljö. Socialt, genom det uppmuntrade mötet och stimulans i den utökade uppfattningen om vår omgivning. Ekonomiskt, genom flexibilitet i hur man kan nyttja och samnyttja ytor, samt generera kundkontakt i ett attraktivt stadsrum. Och ekologiskt, då en designprincip om dynamisk föränderlighet uppmuntrar flöden av luft och ljus och närvaro av grönska, samtidigt som den långsiktiga strukturen med tåliga material kan stå bärkraftig för föränderligt stadsliv i många år framöver.

TRYCKTA

Biles, A, Mornement, A, (2009) *Infill – new houses for urban sites*. Kina: Laurence King Publishing.

Branzell, A, (1989) *Något om – Liten skissbok om det upplevda rummet*. Göteborg.

Cullen, G, (1961) *Townscape*. London: The Architectural Press.

(2010) *El Croquis: Sou Fujimoto*. Madrid: El Croquis Editorial.

Forsemalm, J, (2007) *Bodies, bricks and black boxes*. Göteborg: Digressiv produktion.

Fujimoto, S, (2008) *Primitive Future*. Japan: INAX Publishing.

Gehl, J, (1971) *Livet mellem husene*. Köpenhamn: Arkitektens forlag.

Gustavsson, T, (2008) *Moderna tegeldetaljer – med teglets materialitet som utgångspunkt*. Klippan: Arkus.

Jacobs, J, (1992) *Death and life of great American cities*, New York: Vintage Books. Först publicerad 1961.

Marsh, R, Lauring, M, Petersen, E H, (2000) *Arkitektur og miljø – form, konstruktion, materialer – og miljøpåvirkning*. Århus: Arkitektskolens forlag.

MUNTliga

Workshop med näringsidkare i långgatsområdet, inspelat material från Joakim Forsemalm, SBK Göteborgs initiativ, Joakim Forsemalm som

workshopledare, januari 2013. Material finns i författarens ägo.

Workshop med fastighetsägare i långgatsområdet, inspelat material från Joakim Forsemalm, SBK Göteborgs initiativ, Joakim Forsemalm som workshopledare, januari 2013. Material finns i författarens ägo.

Workshop med representanter från byggnadsnämnden, SBK Göteborgs initiativ, Joakim Forsemalm som workshopledare, 29 januari 2013. Material finns i författarens ägo.

Workshop med myndighetsinstanser, SBK Göteborgs initiativ, Joakim Forsemalm som workshopledare, 22 januari 2013. Material finns i författarens ägo.

Intervju med Janne Nilsson, grundare och verksamhetsansvarig för House of Win-Win, 4 februari 2013. Referat finns i författarens ägo.

Intervju med Joel Wikström, brandskyddsingenjör, Fire Safety Design, 12 februari 2013

Intervju med Yngve Karlsson, arkitekt, development partner, 18 februari 2013.

Möte med Maria Lissvall, arkitekt, stadbyggnadskontoret Göteborg, 22 januari 2013.

ELEKTRONISKA

Andersson, J, Gustavsson, A. (2008) *Föränderliga stadsrum – flexibilitet, dynamik & interaktion*. Examensarbete. Uppsala: SLU. Tillgänglig: http://ex-epsilon.slu.se:8080/archive/00002878/01/Föränderliga_stadsrum_0504.pdf, 2013-03-07.

REFERENSLISTA

hitta.se, 2013-03-10.

Nationalencyklopedin, ne.se, 2013-03-21.

Svenska akademiens ordbok, <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>,
2013-03-07.

Realistisk byanalyse, [https://www.ntnu.no/wiki/download/attach-
ments/6095302/analyse.pdf](https://www.ntnu.no/wiki/download/attachments/6095302/analyse.pdf). Tillgänglig: 2013-05-20.

tyda.se, 2013-05-20

http://www.conservationtechnology.com/greenroof_systems_plates.html
2013-03-25.

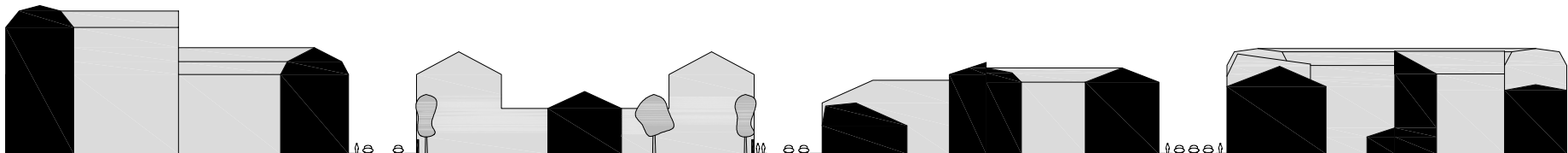
KOMMENTAR TILL KARAKTERISERINGSRAPPORTEN

Långgatorna i Masthugget - karakterisering och analys av stadsmiljö skrevs i samband med detaljplanarbetet för kv Barken. Den användes som underlag för vidare arbete och som diskussionsunderlag i möte med instanser och allmänhet. Rapporten har därmed inte en akademisk framtoning, använder inte fotnoter eller referenser i texten och är i vissa stycken värderande och argumenterande på ett sätt som inte är gängse för en renodlad karakterisering. Den är utarbetad genom inventering av området, studier av historiskt material och tidigare utfört karakteriseringsmaterial samt samtal och samarbete med arkitekter och antikvarier på Göteborgs stadsbyggnadskontor. I slutet av karakteriseringsrapporten finns referenser listade.

I samband med detta examensarbete bör karakteriseringsrapporten läsas som bakgrundsmaterial för ingången i examensarbetet, som inventering och beskrivning av områdets sammansättning och kan vidare ses som underlag för val av program, designramar och koncept för designförslaget.

Långgatorna i Masthugget

- karakterisering och analys av stadsmiljö

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

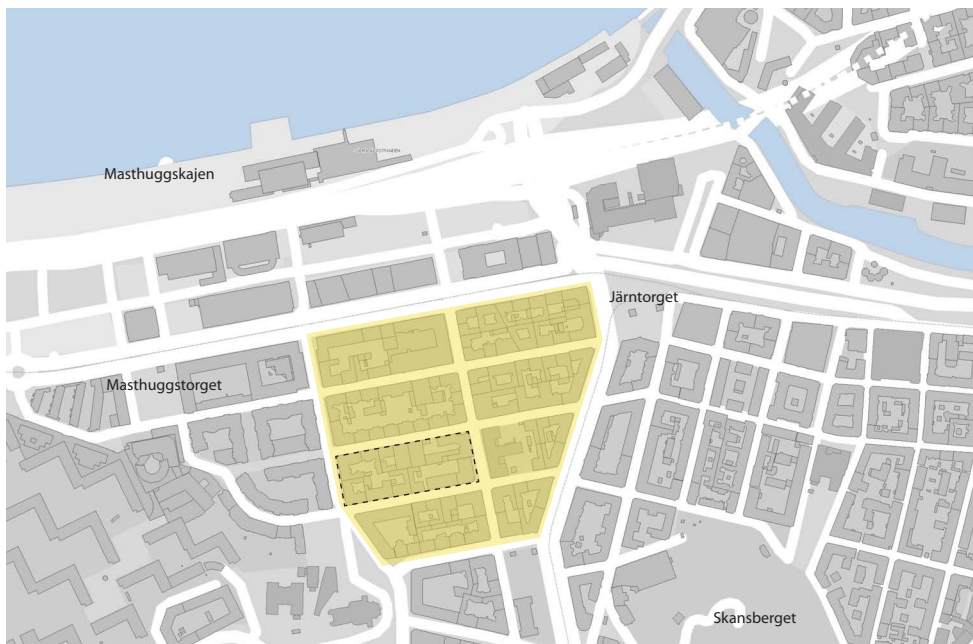
Bakgrund	3
Målsättning	3
Utgångspunkt	4
Områdets framväxt	5
Stadsliv	
Arvet från hamnen	9
Livet på Långgatorna idag	10
Stadsrum	
Struktur och bebyggelse	11
Gaturum och stråk	12
- Första Långgatan	13
- Andra Långgatan	14
- Tredje Långgatan	15
- Fjärde Långgatan	16
Vad förmedlar miljön? Och vad berättar den?	17
Kritiska punkter - Långgatorna i sin helhet	18
I närbild: Kv Barken	19
Stadsrumskvaliteter	20
Kritiska punkter - specifika tillägg för kv Barken	21
Referenser	22
Analytiskt kartläggningmaterial	23

Teckning av Sven Nilsson, 1960. Från Stadsmuseets arkiv.

Göteborgs stadsbyggnadskontor 2012
Åsa Hultgren

Maria Lissvall, arkitekt
Sören Holmström, antikvarie
Malin Häggdahl, arkitekt

- Aktuellt område, i rapporten omnämnt som långgatuområdet
- Aktuellt detaljplaneområde, kv Barken

BAKGRUND

Stadsbyggnadskontoret har inlett ett arbete med att ta fram ny detaljplan för Kv Barken inom stadsdelen Masthugget. Målsättningen är att i nästa steg göra nya detaljplaner även för de omkringliggande kvarteren Briggen, Smacken och Skutan. Gällande plan för dessa kvarter är från 1948. När planen upprättades var det mesta av nuvarande bebyggelse redan uppförd. Gällande plan överrensstämmer inte med verklighetens användning och bebyggelse.

Nya synsätt och betraktelser om vad långgatsområdet är och bör tillåtas vara påkallar ett behov att upprätta nya detaljplaner för området. Viktigt i arbetet är att värna om och söka stärka den särskilda karaktär som idag präglar området och ligger många göteborgare varmt om hjärtat. Detta konstaterande ligger till grund för framtagandet av denna rapport.

Hela området omfattas av Göteborgs bevarandeprogram "Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg". Kvarteren öster om Nordhemsgatan är dessutom klassat som riksintresse för kulturmiljövården.

MÅLSÄTTNING

Målsättningen med denna karaktärisering och analys av Långgatornas stadsmiljö har varit att inventera stadsliv, stadsrum samt kulturmiljömässiga aspekter inom långgatsområdet i allmänhet och kvarteret Barken i synnerhet för att utröna vad det är som utgör områdets speciella karaktär och vilken roll den fysiska miljön spelar för denna. Syftet är att visa på existerande upplevelsevärden och strukturer som är viktiga för uppfattningen om området och som är nödvändiga att ta hänsyn till vid eventuell utveckling, i synnerhet i koppling till föreliggande detaljplanearbete. Då långgatsområdet utgör en tydlig sammanhängande enhet med inbördes variation kvarteren sinsemellan är det viktigt att inte begränsa denna karaktärisering till enbart kvarteret Barken, utan också belysa kvarterets relation till och ställning i sin kontext.

Området som undersöks i denna rapport består av åtta kringbyggda stenhuskvarter som avgränsas av Första Långgatan i norr, Linnégatan i öster, Plantagegatan i söder och Värmlandsgatan i väster. Arkitekturen inom dessa kvarter är unikt variationsrik och skapar en dynamisk miljö. Den tre kvarteren längst västerut som Långgatorna slutar i – kv Galeasen/Jakten, Korvetten och Kostern – lämnas i stort utanför undersökningen då de präglas av egna homogena karaktärer som skiljer sig från de övriga kvarteren.

Rapporten lägger fokus på att beskriva området ur sitt historiska, sociala och rumsliga sammanhang samt hur dessa aspekter relaterar till varandra.

UTGÅNGSPUNKT

Att utröna den särskilda karaktär som präglar Långgatorna i Masthugget är en aspekt som uppgift. Det står klart för många att de här stadsmiljöerna i form av behagliga långsmala gaturum bär på en alldeles egen anda; en anda av livfullhet, spänning, intensitet, brokighet, kreativitet, spontanitet, dynamik, rörelse, kontraster, mångfald, ifrågasättande, kaxighet, ruffighet, ärlighet; en sorts oputsad skönhet. En del försöker abstrakt beskriva denna atmosfär som "kontinental". Men frågan är om inte atmosfären, stadsdelens karaktär, i själva verket representerar det motsatta, nämligen det lokala; en del av kärnan i det som är det sanna göteborgska.

För faktum är, att den komplexa uppfattning vi idag har om långgatsområdet är resultatet av en över 200 år lång utveckling. Yttringar av ideal och tendenser från stadens olika epoker står på flera sätt och ställen att finnas inom Långgatornas ramar, inte alltid uppenbara men ändå närvarande för att berätta sin historia. Om dåtid såväl som nutid. Om estetiska ideal såväl som sociala relationer. Om den fysiska miljöns betydelse såväl som det fria tänkandet och skapandet.

I stadsbyggnadskontorets skrift om riktlinjer för stadens utformning, "Stadsbyggnadskvaliteter", påpekas att "ett synligt historiskt djup ger staden karaktär". Detta manifesteras i ledsatsen om att man ska "ta vara på de historiska spåren från stadens olika epoker". Det finns många anledningar till varför detta är en viktig punkt att ta fasta på. En handlar paradoxalt nog om nutida konkurrenskraft: "Frågan om bevarande blir central eftersom den kulturhistoriskt intressanta bebyggelsen utgör en viktig komponent vid värdering av ett samhälles attraktivitet och därmed utvecklingsbetingelser"¹. I fallet med långgatsområdet i Masthugget bör detta påstående tas i beaktande. Gatorna och dess bebyggelse utgör idag en unik attraktiv miljö och är ett bra exempel på den eftersträfvade blandade staden. Mixen av olika epokers arkitektur, av husens ålder och höjder, ljusinfall på en mångfald av smala fasader, av bostäder och verksamheter, upplåtelseformer, gatans invånare; såväl fysiskt som strukturellt är variationsrikedomen inom området påtaglig. Den levande dynamiken är inom befintliga ramar självgående och självskapande; människor attraherar människor, liv attraherar liv. Det stadsliv som existerar inom Långgatorna är till mångt och mycket inte möjligt att planera för, men det är väsentligt att förstå dess förutsättningar för att kunna upprätthålla andan även då området utvecklas.

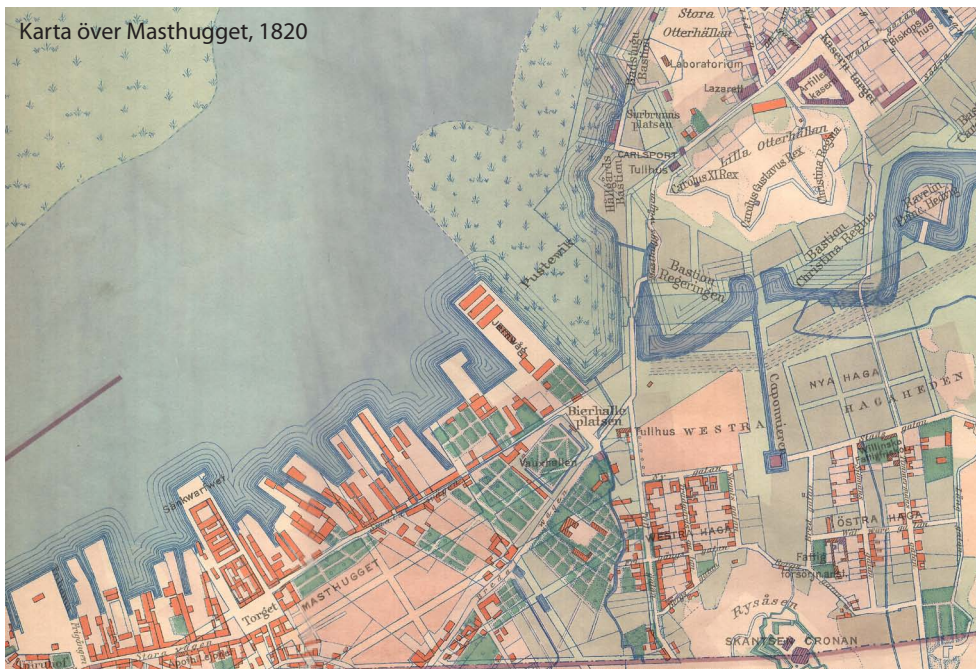
Bra miljöer bör nyttjas och optimeras. Men med intresset för ett attraktivt område följer sårbarhet och den stora risken för överexploatering, vilken i slutändan ofta dödar den ursprungliga karaktär som stod för den faktiska attraktiviteten. Det är kommunens ansvar att värna om och stärka stadens rikedom av olika karaktärer och kvaliteter. Syftet med den här rapporten är att beskriva den värdefulla karaktär som Långgatorna inbör, med fokus på den fysiska miljöns betydelse och de kritiska punkter som är avgörande för att bibehålla denna karaktär.

¹ Cars, G. Olsson, K. Snickers, F.

Tredje Långgatan mot väster

Karta över Masthugget, 1820

OMRÅDETS FRAMVÄXT

Det område som idag är stadsdelen Masthugget ingick i stadens ursprungliga ägor, den så kallade donationsjorden. Namnet fick stadsdelen efter masthamnarna, vilka tidigare låg längs älvstranden. Vid dessa bedrevs handel med trä och tillverkning av master, såväl för stadens behov som för export. Även båtbyggeri bedrevs. Anledningen till att dessa verksamheter etablerade sig utanför stadens portar var dels för att vara oberoende av stadsportens öppettider, dels för att stadens reglerande stadgar inte omfattade förstäderna vilket möjliggjorde en friare bebyggelse.

År 1823 kom den första officiella planen för utbyggnad av gatunätet i Masthugget. Genom 1866 års stora stadsplan fastställdes områdets nuvarande utformning med rätvinkliga lång- och tvärgator i ett rutnätssystem. Där Masthuggstorget och Järntorget nu ligger fanns öppna platser eller torg redan på 1700-talet. Dessa utvidgades och fick en stramare form i och med de nya planerna.

Utbyggnaden genomfördes cirka 1850-1930, med tyngdpunkt på perioden 1870-1910. Första Långgatan utgjorde den stora genomfartsleden västerut och har traditionellt rymt många verksamheter. Andra Långgatan utlades på 1860-talet som huvudstråk genom Masthugget till Majorna och här gick stadens första spårvägslinje före elektrifieringen 1902. Den nya bebyggelsen uppfördes i huvudsak av sten, först i byggnader om tre våningar, så småningom i fyra till sex våningar. Det var dominerande bostadsbebyggelse, ofta med butiker i bottenplan och verkstäder på gården, med inslag av allmänna byggnader och rena industribyggnader. Många av fastigheterna omgärdades av plank och användes som materialupplag för bl. a. trävaror, järnvaror, ved och kol. Ofta fanns där också stall för hästar, vagnbodar och verkstäder av olika slag.

Under den långa utbyggnadstiden växlade idealen vilket har medfört en varierad bebyggelse representerande olika byggnadsstilar. Ljusa nyrenässansbyggnader, byggnader med jugendinspirerade tegelfasader och de i nationalromantisk stil samsas inom samma kvarter med låga enklare verkstadsbyggnader från sekelskiftet. En förutsättning för denna variationsrikedom har varit den småskaliga fastighetsindelningen. Denna har haft direkt inverkan på stadsrummets uttryck och också på vilka verksamheter som under åren har etablerat sig här.

Utöver gatunäts- och kvartersavgränsningen fanns ingen specifik planering för bebyggelsestrukturen, bara den allmänna byggnadsförordningen. Resultatet blev tätbebyggda fastigheter, med endast mycket små gårdar bakom gatubyggnaden, vars relationer till varandra ofta uppfattas som slumpmässiga.

År 1948 fastställdes en ny stadsplan för området. Den varierade bebyggelsen med blandad användning gick stick i stäv med tidens ideal och ansågs olämplig. Den nya planen bibehöll gatudragningarna men funktionsuppdelade kvarteren. Bostäder skulle koncen

teras till kvarteren i söder där gårdarna skulle göras mer bostadsvänliga genom att ta bort gårdsbebyggelsen. Inom kv Barken planlades för en park. De norra kvarteren skulle innehålla i huvudsak handel. Dessa gårdar fick överbyggas helt upp till fem meter för handelsändamål. De nya planerna genomfördes inom delar av kvarteren längst i norr, där fastigheter slogs samman och mer storskalig sammanhängande bebyggelse uppfördes. Inom kv Smacken revs en del av gårdsbyggnaderna, men utan att ersätta bebyggelsen med den tillåtna överbyggnaden. Resultatet är att kv Smacken idag har förhållandevis öppna och gröna gårdsrum. Inom kv Barken genomfördes ingenting av den nya planen, som för kvarteret i huvudsak innebar minskad byggrätt.

År 1964 upprättades ny plan för kvarteret Korvetten. Den nya bebyggelsen bredde stort och sammanhängande ut sig över hela kvarteret. Tio år senare gjordes ny plan för kvarteren Kråkstaden, Jakten och Galeasen efter att ett byggkonsortium hade förvärvat samtliga fastigheter, utom två stycken inom kv Kråkstaden. Kvarteren skulle saneras. Kv Jakten och Galeasen bebyggdes med sammanhängande homogena bostadskomplex på upp till sju våningar.

Ena halvan av kv Fregatten fick ny detaljplan 1989. I planen konstaterades att husen mot Värmlandsgatan var av högt kulturhistoriskt värde och att dessa skulle bevaras. Husen bedömdes friska och anslag om värnande av byggnaderna gavs. 1991 ansökte fastighetsägaren om planändring för rivningslov för nämnda hus (två fastigheter) samt för ytterligare två fastigheter. Det hade i nya utredningar konstaterats att byggnaderna var angripna av svamp. Angreppen bedömdes tillräckligt svåra för de två fastigheterna vid Värmlandsgatan för att medge rivning. Fastigheterna 6, 7, 8 och 9 slogs samman till en fastighet och bebyggdes några år senare med två relativt storskaliga bostadshus med en på flera sätt för området främmande arkitektur.

1990 medgavs rivningslov för hörnbyggnaden på fastighet 4:6 inom kv Barken. Den rivna tomten blev ny fastighet och bebyggdes 1992 med bostäder med service för äldre. Samma år medgavs också rivningslov för industribyggnaden på fastigheten på andra sidan Fjärde Långgatan, fastighet 1:13 på hörnet inom kv Fregatten. Byggnaden hade eldhärjats och var strakt angripen av mögel. 1997 uppfördes bostadsbebyggelse med garage i gatuplan.

Första Långgatan, 1900

Andra Långgatan, 1901

Tredje Långgatan, 1902

Andra Långgatan, 1961

Göteborg. Järntorget.

Järntorget, 1930

STADSPLANEKARTA

Göteborg den 6 juni 1944.

W. S. S. S. S.

T.f. stadsplanearkitekt

/ A. Ahnell

Reviderat i juni 1947

Göteborg den 17 juni 1947

Tage William-Olsson

Stadsplanechef.

A. Ahnell

Reviderat i april 1948

Göteborg den 10 april 1948.

W. S. S. S. S.

Stadsplanearkitekt

/ A. Ahnell

Reviderat i april 1948

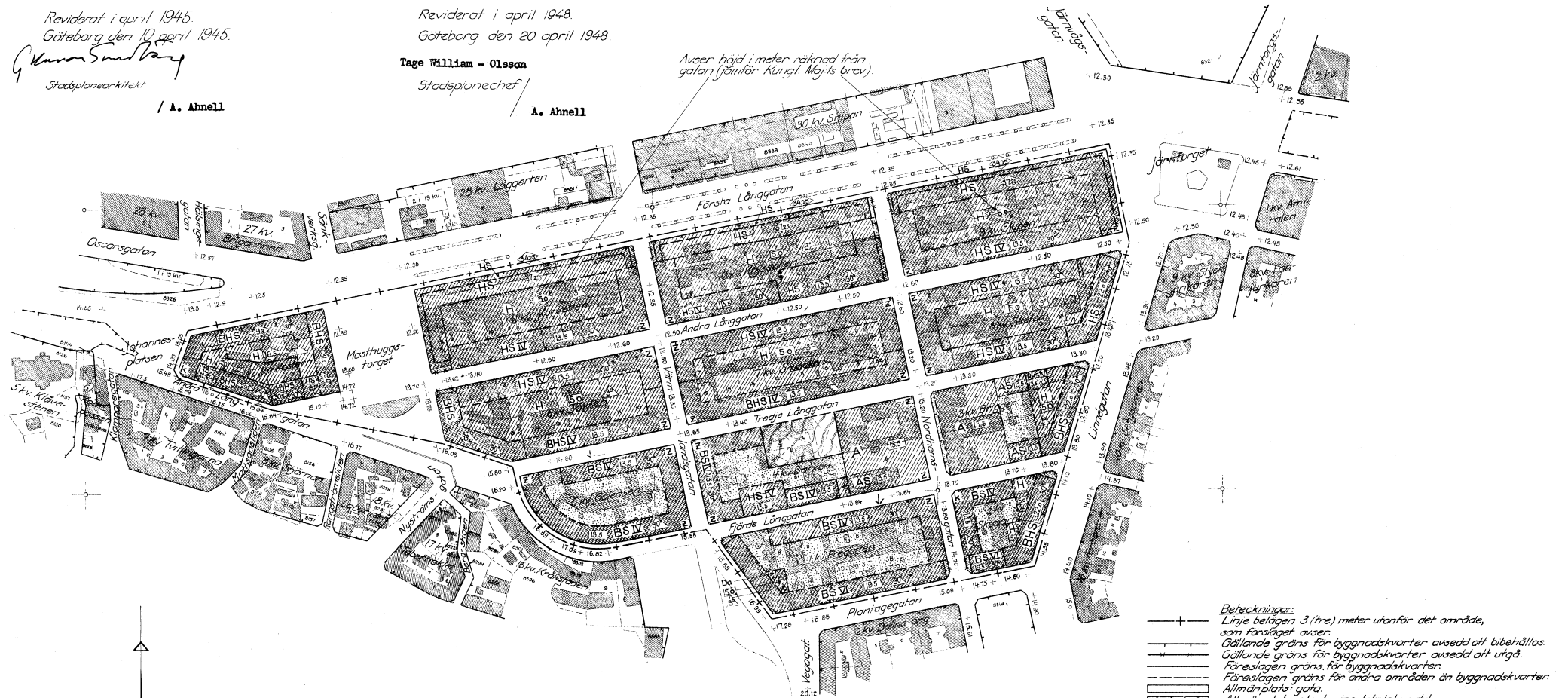
Göteborg den 20 april 1948.

Tage William-Olsson

Stadsplanechef.

A. Ahnell

Avser höjd i meter räknad från gatan (jämför Kunal Majräs brev)

- Beteckningar:**
- +— Linje belägen 3 (tre) meter utanför det område, som föreslagits avser.
 - Gällande gräns för byggnadskvarter avsedd att bibehållas.
 - Gällande gräns för byggnadskvarter avsedd att utgå.
 - Föreslagen gräns för byggnadskvarter.
 - Föreslagen gräns för andra områden än byggnadskvarter.
 - Allmänplats: gata.
 - Allmänplats: plantering, lekplats o.dyl.
 - Gällande gatuhöjd avsedd att bibehållas.

A	AS	BS
BS IV	BS IV	BS IV
BHS IV	BHS IV	BHS IV
HS IV	HS IV	HS IV
HS IV	HS IV	HS IV
HS IV	HS IV	HS IV
HS IV	HS IV	HS IV

Beteckningar, vilka hänföra sig till stadsplanebestämmelserna

Befintlig ägogräns.
Befintlig byggnad.

STADSLIV

Arvet från hamnen

"Jerntorget är nu dels en central plats, dels en af de stora stråkvägar i Göteborg, hvilka göra ett verkligt storstadsintryck. Man märker icke alltid vid Hamngatorna att Göteborg är en storstad, ännu mindre vid Statens jernvägsstation; hamnen ter sig ju vissa årstider högst liflig, men här störa de tomma varuskjuln illusionen. Ute vid Jerntorget får man mer odeladt intryck af en stor framåtgående stad, der lifvet pulserar friskt. Här råder på vissa tider af dygnet en trafik och febril rörelse som verkligen är helt intressant att åse."

- Ur Morgonposten den 23/3 1867.

Man kan säga att Göteborgs karaktär framför allt har danats under fyra epoker: den befästa staden, handelsstaden, industristaden och nu kunskaps- och evenemangsstaden. För stadens identitet som handels- och industristad spelar Masthugget och Långgatorna en mycket stor roll, och arvet från dessa epoker speglas än idag på flera sätt i området.

Hamnens läge här var viktigt för Långgatornas utbyggnad. Liv och rörelse genom handel och verksamheter vid hamnen samt huvudstråket Breda vägen gav tidigt ett bra underlag för värdshus, krogar, förlustsekaféer och butiker och verkstäder kopplade till hamnen. Här fanns också det förnämare folkets sommarbostäder och nöjesanläggning Vauxhall. I hamnen påträffades sjömän från alla världens hörn, och längre ned vid Landsväggsgatan, nedanför Skansen Kronan, fanns den livfulla och färgstarka italienska kolonin. Kring mitten av 1800-talet var arbetarnas Haga stadens folktätaste stadsdel.

Även då Långgatorna byggdes ut med borgerlig stenhusbebyggelse bestod blandningen av folk i rörelse till stor del. Där fanns krogarna och butikerna längs Andra Långgatan, huvudstråket med spårvagn upp till Majorna där en tredjedel av stadens innevånare då bodde, och inslaget av verkstäder och industrier bland Långgatornas bostadsbebyggelse. I långgatskvarteren bodde förmöget folk åt gatan och kontorister, handelsbiträden och småhantverkare åt gården.

Så småningom växte arbetarrörelserna fram och platsen kring Järntorget blev deras samlingspunkt, i närhet till deras medlemmar. Även den mer folkliga kulturen frodades här i och med Nya teatern, Folkan och Hagateatern. Grunden för Järntorget som arbetarkulturens centrum lades och slog rot.

Livet på Långgatorna idag

Även om Masthugget och Långgatorna än idag representerar en viktig del av Göteborgs identitet i utbyggnaden kring hamnens verksamhet är det förmodligen inte denna karaktär som idag är den mest uppenbara för gemene man. Men, trots att Haga idag har sanerats och byggts om och bostadsrätterna på Långgatorna är bland de mest attraktiva i staden, så genomsyras området kring Järntorget än av arvet från hamnen och den folkliga kulturen.

Den ärvda strukturen med verksamheter och bostäder blandat i de smala fastigheterna längs de stråkvänliga Långgatorna, där det alltid händer något i liv eller i visuella intryck, är högt skattad av många. Det historiska flödet av en bred skara människor gör sig ännu gällande och Långgatornas utpräglade variationsrikedom gör identifieringsgraden större för fler. Långgatorna är allas och ingens. Atmosfären är tillåtande och fri, ärlig och kreativ. Demokratisk och modern, trots strukturens ålder på 150 år, och bebyggelse som spänner mellan 10 och närmre 160 år.

De småskaliga verksamheterna lever än idag i fastigheternas små lokaler med rimlig hyra. Läget i staden, det livliga och inspirerande klimatet och gemenskapen kring Långgatornas identitet(er), och framförallt de låga hyrorna, gör det populärt för egenföretagare att starta sin verksamhet just här. Nätverkandet är starkt och man hjälper varandra med råd och praktikaliteter, i gemensam brist på större ekonomiska medel

eller bakomliggande företagsorganisationer. För även om atmosfären är tillåtande är det inte alla verksamheter som etablerar sig här. Gatans hårda asfaltskaraktär, de många pubarna, porrklubbar och allmänt röjiga stadsliv gör att varumärken av exklusivare sort håller sig borta och hyrorna hålls nere. Fastighetsägarna har tagit till sig värdet av områdets identitet och väljer och stöttar verksamheter som förstärker denna. Omsättningen på verksamheterna hög. Här testas man sin affärsidé, bära eller brista. De som lyckas behöver så småningom se sig om efter större lokaler och lämnar på så sätt plats för nästa generation.

Även hantverkskulturen lever på ett sätt kvar, nu i form av kreativa kollektiv, ateljéer för keramik, mode, fri konst och kultur, konst- och hantverksskolor och ett rikt musikliv. Auktionskammaren finns än idag kvar och också ett visst utbud antikvitets- och konstbutiker. Bakom planket på Tredje Långgatan finns till och med ett småskaligt båtsnickeri med ursprung från 1930-talet, en levande koppling till det förflutna.

Den småskaliga företagandan och gräsrotskulturen skapar ett sjudande klimat för stadens näringsliv. Här testas möjligheter och nätverkskulturen sätter processerna på högt spinn. Kultur och kommersialism vävs samman men låter ingen integritet gå förlorad, varken för skaparen eller för brukaren/kunden. Faktum är att kultur först och främst produceras här. Den kultur vi konsumerar är den som svävar i de långsmala intrycksrika gaturummen.

Båtsnickeri bredvid ateljé, Tredje Långgatan

Fjärde Långgatan mot väster

Gamla verkstadsbyggnader på Tredje Långgatan

Andra Långgatan östra entrépunkt

Andra Långdagen, Andra Långgatan

Andra Långgatan mot väster

Saluhall i f.d. brandstationen, Nordhemsgatan

Andra Långgatan

— 1850-1870	— 1890-1910	— 1950-1970	— 1990-
— 1870-1890	— 1910-1930	— 1970-1990	

STADSRUM

Struktur och bebyggelse

Det särskilda med långgatsområdets fysiska miljö är att dess byggnader har uppförts inom en given grundläggande struktur under lång tid. Den grundläggande strukturen består av de fyra långgatorna, parallella med hamnens sträckning i norr, som korsas av två tvärgator, Värmlandsgatan och Nordhemsgatan. I söder begränsas området av Plantagegatan, i öster av Linnégatan. Alla gator inom området håller en bredd kring 12 meter, med blandad trafik. Gatunätet bildar åtta kvarter, varav merparten är särskilt långsmala.

Inom denna givna struktur uppfördes den ursprungliga bebyggelsen under perioden 1860-1930, vilket har resulterat i en brokig men tydlig kvarterstad. Integrerat bland den huvudsakliga bostadsbebyggelsen finns några större institutionsbyggnader såsom f.d. polishuset (idag stadsdelsförvaltning), f.d. brandstationen (idag saluhall och bibliotek) och auktionskammare. Flera mycket miljö- och historiebetydande industri- och verkstadsbyggnader med tillhörande attribut finns också kvar på vissa fastigheter, ett särskilt unikt inslag i göteborgsk bevarad kvarterstad.

Vid uppbyggandet av området var det brukligt att maximera sin tomt även bakom gatubyggnaden, antingen med smala volymer med lager eller tjänstebostäder i L- eller C-form eller med verkstad i en gårdsbyggnad. Detta resulterade ofta i inbyggda minimala gårdar. Då flera av kv Smackens gårdsbyggnader har rivits utgör kvarteret i sammanhanget ett undantag, med förhållandevis stora gårdar med viss grönska. De övriga kvarterens gårdar har ingen eller extremt lite grönska. Där en trädkrona skimras blir den därför än mer effektiv i stadsmiljön.

Kv Barken skiljer sig stort från andra kvarter med sin låga exploatering över kvarterets mitt. Där öppnar kvarteret sig mer mot gatan och blottar sitt rika taklandskap, höga skorstenar, nakna gavlar och gårdarnas sparsmakade grönska. Även det gamla polishuset bryter den generella upplevda strukturen med sin utstickande stil och byggnadstyp. Gamla brandstationen bildar inom kv Briggen sitt egna kvarter i kvarteret med sin annorlunda byggnadstyp med platsbildning framför. Vid byggnadens baksida öppnas kvarteret upp längs långsidorna och tillåter genomgångspassage.

Typologier och stilar varierar, men det finns ett antal för området karaktärsskapande gemensamma nämnare:

- de högre byggnaderna i områdets utkanter mot Första Långgatan, Linnégatan och Plantagegatan
- de generellt sett lägre byggnaderna inom området med en medianhöjd kring fyra våningar mot gatan
- varierade hushöjder
- gårdsbebyggelse av varierande höjder
- småskalig fastighetsindelning
- smala fasader mot gatan med markerad åtskiljande vertikal fasader (eller murar, plank) i liv med gatan
- balkonger endast i hörnläge eller ut mot de större gatorna
- avfasade hörn på hörnfastigheter
- markerade bottenvåningar genom arkitektoniska detaljer och/eller utåtriktade aktiva bottenvåningar
- taklutning mot gatan, markerade takfötter avslutar byggnaden uppåt
- sten som fasadmaterial
- småskalig verksamhet
- blandad trafik på gatorna
- gatubredden kring 12 m
- inga träd på de smala gatorna inne i området

Gaturum och stråk

Trots Långgatornas brokighet, variationsrikedom och täta blandade trafik är stadsrummet mycket tydligt – det är på gatan det händer. Gaturummets proportion om husens medianhöjd på fyra våningar (ca 14-15 m) och 12 m bred gata ger en känsla om stadsmässighet, men utan att förlora intimitet och mänsklig skala. En lägre skala, som t.ex. i Haga, får oss att referera till småstaden eller som här, till en bevarad och pittoresk äldre stadsdel. En större skala, t.ex. Vasastadens, gör att uppfattningen om gaturummet som intimt och lokalt minskar. Långgatorna är precis så breda att de tillåter en begränsad mängd blandad trafik, vilket håller gatorna befolkade och hastigheter nere. De betongade bottenvåningarna, samt de varierade hushöjderna, förstärker den mänskliga skalan och erbjuder fotgängaren mycket att titta på och uppleva.

Långgatorna har sinsemellan olika attraktivitet och olika funktioner som stråk. Ju fler målpunkter ett stråk har på och i ändarna av sin sträcka desto mer frekvent används det. I och med den topografiska barriären sydväst om Långgatorna samt Oscarsleden i norr, blir Långgatorna de självklara förbindelserna österifrån mot de populära stadsdelarna Majorna och Kungsladugård i väst. Gatorna ligger även i direkt förbindelse med kollektivtrafiknoden vid Järntorget, med strosvänliga Haga och med Linnégatan som leder upp till Slottsskogen. Långgatorna (främst Andra Långgatan) gynnas också av sitt arv som livfulla gator, en spiral där människoflöden ger underlag för kommersiella verksamheter och liv på gatan som fortsätter attrahera än mer människoflöden. Även stimulerande upplevelser längs sträckan ökar attraktiviteten.

På följande sidor beskrivs var och en av Långgatornas särskilda karaktär.

- Första Långgatan

När Långgatorna byggdes ut fick Första Långgatan utgöra genomfartsled västerut jämte hamnverksamheterna mot älven, medan Andra Långgatan var stadsstråket med spårvagn och butiker. Idag går spårvagnarna istället på Första Långgatan men ännu har gatan karaktär av kommunikationsled mer än stadsgata. Gaturummet är storskaligt, cirka 36 meter brett. Den norra sidan är bebyggd med kontorsfastigheter i stora kvarterstäckande volymer emellan vilka ligger stora parkeringsytor. Bakom dessa ytor skymmas Stena-terminalen och dess båtar. Mellan Första Långgatan och hamnen ligger Oscarsleden som en kraftig barriär. Enstaka skjul- och magasinsbyggnader minner om den ursprungliga hamnbebyggelsen.

Gatans södra sida domineras även den av höga, moderna fastigheter i stora enheter. Kv Korvetten nybebyggdes 1971 som en stor sammanhängande volym. Dess öppna, storskaliga volym bryter strikt mot de gängse, slutna kvarteren i området. Kv Kryssaren domineras av kontorsfastigheter i 50- och 60-talsmodernism. Dessa omger ett äldre jugendhus och ett nybygge från 1985. Kv Slupen avviker från de övriga kvarteren på Första Långgatan genom sin äldre bebyggelse i varierad skala. I kvarteret ligger flera av Masthuggets äldsta byggnader. Den äldsta, Första Långgatan 12, byggdes 1857 och Lindbergskas husen som dominerar Järntorget västra sida är från 1861.

Den södra sidan är levande med verksamheter, butiker och restauranger i gatuplan. Dock är miljön så pass dominerad av gaturummets nakna storskalighet att sträckningen till stor del tappar attraktivitet som gångstråk.

Ledord:

- Kommunikationsled
- Storskaligt
- Koppling till hamnen

Första Långgatan mot öster

Storskaligt inom kv Kryssaren

Varierat inom kv Slupen

Lindbergskas husen i gatans östra ände

Verksamheter i bottenplan längs södra sidan

- Andra Långgatan

Till skillnad från övriga entrépunkter in i långgatsområdet möter Andra Långgatan i öster Järntorget med en lågpunkt om tre våningar. Längre in på gatan varierar husen livligt mellan tre till fyra våningar, ibland fem om man inräknat inredda vindar. Ett karaktärsskapande brott i strukturen är enplansbyggnaden inom kv Smacken vars mindre konventionella verksamhet till porrklubb kan anas i och med den stängda och skumt stumma fasaden.

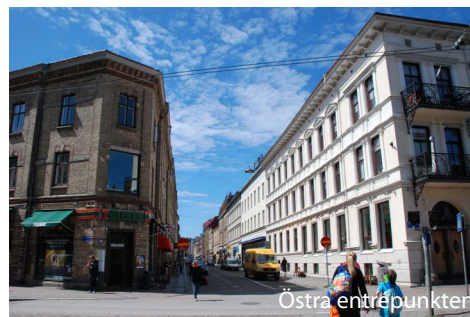
En dominerande andel av byggnaderna är uppförda under 1800-talets senare hälft och kring sekelskiftet. De smala fasaderna bjuder på en stor variationsrikedom när man rör sig längs gatan. Skalan på hus och gata tillåter solen att spela på fasaderna ända ned till trottoaren en sommardag. Olika takhöjder skapar inte bara fysisk variation utan ger också en omväxling på ljusets infall och hur det rör sig. När solen träffar fasaderna av olika material, utformning och färg skapas olika densitet i gaturummet, ständigt levande.

Majoriteten av husen byggdes ursprungligen som bostadshus, med verksamheter i bottenplan och i gårdshusen. Idag används dock några av fastigheterna helt till verksamheter.

Gatan ger ett brokigt intryck där verksamheternas mångfald håller gatan levande lång tid på dygnet. I gatunivå ryms utåtriktade lokaler med föreningsliv, småskaliga butiker, udda blandade verksamheter, pubar, kaféer och restauranger. Gatan är relativt vindskyddad, det finns mycket att titta på samt målpunkter för många vilket resulterar i ett mycket aktivt stråk. Bilar, cyklister och gående trängs alla på den långa och smala gatan.

Ledord:

- Utåtriktad småskalig verksamhet
- Tydligt stadsrum i form av homogent gaturum
- Variationsrikedom i fasader och hushöjder
- Rörelse

- Tredje Långgatan

Tredje Långgatan är den av Långgatorna som mest bjuder på kontraster, variation i form av blandad stad, solitära byggnader och överraskningar. Pulsen är lugnare än på Andra Långgatan eftersom verksamheterna här är mindre utåtriktade och stadsrummet är mer uppbrutet och luftigt. Även där kvarterssidorna öppnas upp markeras fastigheterna mot gatan med låg byggnad, mur eller plank. Öppna portar i en sluten fasad skänker spänning och triggat nyfikenheten om kvarterets inre.

Entrépunkten i öster mot Linnégatan kantas av rikt dekorerade och högresta byggnader. I fortsatt riktning österut går stråket över i Hagas låga bebyggelse. I gatans västra fond står Masthuggskyrkan i högt blickfång. Mitt på Tredje Långgatan, där den korsas av Nordhemsgatan, står långgatsområdets resliga mittpunkt i form av f.d. polishuset (idag stadsdelsförvaltning), ett av Göteborgs främsta nationalromantiska exempel.

Östra delen av Tredje Långgatan präglas av flera större institutionsbyggnader; Auktionsverket, f.d. brandstationen samt nämnda f.d. polishuset. Här finns även välbevarade industribyggnader från sent 1800-tal. Den här delen av gatan har sedan ombyggnaden av brandstationen till saluhall med kaféer och restauranger samt bibliotek blivit mer frekventerad. Framför saluhallen, mot Nordhemsgatan, finns områdets största (i princip enda) platsbildning där restaurangernas uteserveringar kring lunchtid fylls upp av gäster. Denna plats för utomhusvistelse särskiljer sig inom långgatsområdet där stadslivet i övrigt är i ständig rörelse.

I gatans västra del präglas den norra sidan av enhetliga 4-våningars bostadshus med ljusputsade fasader i nyrenässans, medan det södra kvarterets sida på mitten är uppbruten av en låg verkstadsbyggnad från tidigt 1900-tal och ett plank bakom vilket finns ett båtsnickeri. Snickeriet har varit verksamt här sedan 1930-talet och är ett unikt kvarlevande inslag i miljön. Planket i sig är även det kulturhistoriskt intressant. Förr fanns flertalet plank likt detta i Långgatornas stadsmiljöer, bakom vilka dolde sig materialuppdrag eller verkstäder.

Bakom planket och den låga verkstadsbyggnaden blottas kvarterets insidas intrycksrika taklandskap med höga skorstenar och gårdarnas sparsmakade grönska. Över denna del av gatan flödar ljus och luft. Dynamiken mellan den strama norra sidan och den ruffiga, brokiga södra sidan resulterar i ett mycket spännande stadsrum, med en direkt anvisning om områdets ursprungliga och alltjämt kvarlevande kontrastskapande mångfald. Flera byggnader på Tredje Långgatan är av byggnadsminnesklass (se bifogat material), likväl som själva miljön.

Ledord:

- Spel mellan öppet och slutet
- Kontraster
- Grönska
- Blandade typologier
- Rikt och blottat taklandskap
- Industrihistoria

Intensitet i gatans östra ände

Gammal verkstadsbyggnad från

F.d. polishuset, likt en kyrka i centrum

Uppbrött i stadsrummet

- Fjärde Långgatan

Fjärde Långgatan har tidigare, likt Tredje Långgatan, dominerats av företagsamhet och verkstäder, men upplevs idag till största del som en lugn bostadsgata. Här finns långgatsområdets senaste nybebyggelse i form av renodlade bostadshus från 1990-talet och framåt.

Gatans entrépunkt från öster är högrest, byggnaderna är rikt detaljerade och bottenvåningarna är levande med restauranger och butiker. En bit in på gatan trappas byggnadshöjderna snabbt ned och f.d. brandstationens luftiga gård bryter upp det intensiva rummet.

Där Fjärde Långgatan korsar Nordhemsgatan står i två hörn nyare bostadshus från 1990-talet. Arkitekturen är starkt bostadsbetonad med balkonger ut mot gatan och anonyma och stängda bottenvåningar. Dessa hus anpassar sig mindre väl till områdets stadsmässiga sammanhang.

Fortsättningsvis ligger på gatans norra sida några av områdets äldsta byggnader från 1870-talet. Dessa två till tre våningars byggnader inrymde ursprungligen skola för "van-artiga" barn respektive verkstad, bageri samt bostäder och används idag för poliklinik respektive bostäder. Byggnaderna har starkt miljöskapande värde och kontrasterar mot södra sidans striktare bostadshus.

Längre ned på gatans södra sida, strax innan den korsas av Värmlandsgatan finns områdets allra nyaste hus. Även dessa är starkt bostadsbetonade med balkonger mot gatan och en för området främmande takutformning. Då husen är resultat från en rejäl fastighetsammanslagning bryter husen mot områdets struktur med smala och varierade fasader. Den sammanlagda helheten av det horisontella utbredandet, det dominerande taket samt brist på spännande detaljer särskilt i marknivå gör att byggnaderna känns storskaliga och stumma i sitt sammanhang.

På motsatt sida finns kulturhistoriskt intressanta byggnader i form av gamla Telegrafverkets klassicistiskt vitmålade tegelbyggnad samt på hörnet ett välbevarat bostadshus med detaljer i jugendstil.

Ledord:

- Bostadsgata
- Lugn
- Bredd i arkitektoniska stilar
- Homogent stadsrum
- Industrihistoria

Entrépunkt i öster

Sikt genom flera kvarter

Detaljrikedom, markerad bottenvåning

korsningen med Nordhemsgatan, mot väster

Gamla skolan, vy mot väster

Gatans västvärde, nytt mitt emot äldre.

VAD FÖRMEDLAR MILJÖN? OCH VAD BERÄTTAR DEN?

Vid ett försök att definiera vad det är som karaktäriserar långgatsområdet och dess anda är det viktigt att förstå de historiska sammanhangen, de sociala sambanden och den fysiska miljön som ofrånkomligt sammanlänkade. Det historiska arvet från hamnen som satte en särskild social prägel på området, läget i staden, den fysiska bebyggelsens långsamma utveckling, skalan på och utformningen av stadsrummen, de välbevarade miljöerna, den självgående sociala attraktionen, den sjudande gräsrotskulturen, de billiga lokalerna – allt hänger det samman för att förmedla och allttjämt skapa Långgatornas gällande atmosfär.

Utbyggnaden av stenstaden i Vasastaden och Lorensberg var prydlig, borgerlig och stadsmässig och ingen plats för industri och grovt hantverk. I Masthugget satsades också på stenhusutbyggnad men tack vare läget i denna viktiga flödes- och handelsnod kom området att få en annan prägel än den övriga nya stenstaden. Här blandades bostäder och butiker med verkstäder och småskaliga industrier. Här fanns borgerligt folk, hamnens utländska sjömän och passerande Majornabor. Här flödande liv och utbyttes tankar och åsikter. Så småningom uppstod här en central plats för den folkliga kulturen, som en motpol till Götaplatsens finkultur.

Även idag andas området gräsrotskultur, social dynamik och en stolthet i det ruffiga. Långgatornas brokiga, varierande och dynamiska stadsmiljö är som en fysisk återspeglning av det liv som levs på gatorna (eller är det tvärtom?) – inte i huvudsak tillrättalagt och prydligt, utan snarare oförutsägbart, fritt (inom gemensamma ramar) och kreativt.

Nordhemsgatan, vy mot hamnen

Plank döljande båtsnickeri, Tredje Långgatan 24

Taklandskap inom kv Barken

F.d. materialupplagsbyggnad, Nordhemsgatan 24

Tredje Långgatan mot väster

F.d. verkstadsbyggnad, Tredje Långgatan 26

De små detaljerna, egenheterna och minnena blir lika viktiga som den grundläggande strukturen inom vilken de samlas.

För att återknyta till rapportens inledande stycken så är det kanske så, att vi i den här stadsdelen hittar en representant för något sant göteborgskt. Det är en livfull stadsdel utvecklad i nära samspel med hamnens verksamhet; här har den göteborgska arbetarkulturen och den folkliga kulturen sina rötter; här möts folk av olika åldrar och intressen; dess skala är stadsmässig men ändå intim och lokal, ett sätt på vilket staden Göteborg ofta beskrivs; stadsrummen är distinkta och demokratiska, öppna för alla. Sist men inte minst: det verkar här finnas något för nästan alla göteborgare att identifiera sig med, att relatera till och sympatisera med. Här finns en variation i utbud, arkitektur och social sammansättning inom tydliga stadsrum som tilltalar en mångfald av stadens befolkning. Vad kan anses mer göteborgskt än det?

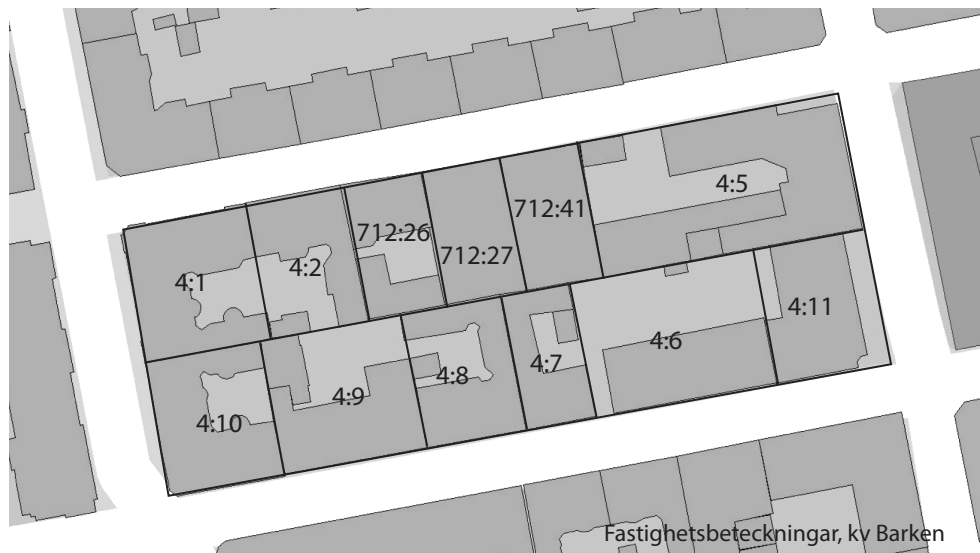
Långgatsområdet är unikt och viktigt för staden. Här pyr kultur och företagsamhet. Det är en viktig mötesplats. Här finns ett stadsmässigt och kulturhistoriskt djup, fortfarande levande i fysisk gestalt. Intresset för områden som detta, med kreativa och sociala flöden inom oputsade och lite råa men nog så charmiga stadsrum, ligger i tiden. Inte bara nationellt utan även internationellt. För att förvalta denna beskaftenhet är det viktigt att hålla hårt på de ramar som sätts då utvecklingsmöjligheter prövas. Det är viktigt att se till de vinster som detta område genererar i form av kultur, företagande och social hållbarhet i det långa loppet. Annars riskerar vi att förgöra den karaktär vi ville omfamna i första taget.

KRITISKA PUNKTER - LÅNGGATORNA I SIN HELHET

- Områdets skala – hushöjder varierar inom området men ligger generellt kring tre-fyra våningar mot gata inom området, kring 6 i områdets ytterkanter. För att värna om områdets karaktär som stadsmässigt men intimt och lokalt är det viktigt att nya byggnader inte överstiger dessa våningsantal. Det praktiska gamla polishuset bör tillåtas fortsätta fungera som områdets höga mittpunkt.
- Hushöjder – den livliga variationen på husens höjder och det särskilda taklandskap de bildar är karaktärsskapande för området och bör bibehållas.
- Takfall mot gatan med markerade takfötter som avslutar byggnaden uppåt – en viktig aspekt för uppfattningen om proportionerna och för sammanhållningen av gaturummen.
- Små fastigheter – en småskalig fastighetsindelning med smal fasad mot gatan är nödvändig för att värna om variationsrikedomen i fasaderna, den vertikala strävan samt de små verksamhetslokaler. Fastighetsgränser bör vara vertikalt markerade. Sammanslagning av fastigheter får inte förekomma.
- Variation i typologier – många av de äldre verkstads- och industribyggnaderna har med åren rivits och ersatts med mer renodlade bostadshus. De som finns kvar inom området idag är extremt viktiga som miljöskapande element och har högt kulturhistoriskt värde för berättelsen om området. Det är väsentligt att bevara och värna om dessa byggnader.
- Variation i byggnadsålder och stil – den långsamma utbyggnaden av stadsdelen är starkt bidragande till dess karaktär. Denna fysiska berättelse om stenstadens utbyggnad och de skiftande idealen är av stort kulturhistoriskt värde. Flertalet byggnader bör förses med skyddsbestämmelser. Detta kan även gälla gamla verkstadsbyggnader inne på gårdarna.
- Blandad användning – Långgatornas historia som livfulla stadsmiljöer är till stor del beroende på den blandade användningen av husen och inom området. Särskilt viktigt är det att gynna aktiva gatuplan, det vill säga att verksamheter planeras för och inrättas i byggnadernas gatuplan.
- Markerade bottenvåningar – de äldre husen inom området har en tydlig

byggnadsordning med markerade offentliga bottenvåningar, medan de övre våningarna är av mer privat stuk och ofta inhyser bostäder eller kontor. Markörerna består ofta av skyltfönster, arkitektoniska detaljer som en avskiljande gesims ("midja"/"skärp") och sockelvåningar av annat material eller kulör och utformning än det övriga huset. Bottenvåningar bör alltid ha extra höjd och ge möjligheter till olika verksamheter. Detaljrikedom, särskilt i markplanet, är gynnsamt och passande i området.

- Balkonger endast mot de större gatorna eller i hörnlägen – balkonger ut mot de smala gatorna inom området förtar stadsmässigheten från dessa relativt småskaliga stadsrum och ska inte utföras.
- Avfasade hörn – avfasade hörn på hörnfastigheter är ett genomgående drag inom området som samlar kvarteren och gaturummen.
- Stenhus – Masthugget som stenstad är av kulturhistoriskt intresse. Nya fasadmateriäl bör användas med största försiktighet.
- Hus i liv med gatan – fasad, mur eller annan tydlig passande markör av fastighet mot gatan är viktigt för att bibehålla stadsrummens distinktion. Eventuella öppningar bör inte vara större än att gaturummets tydligt uppfattade kontinuitet består.
- Blandad trafik – framkomligheten på gatorna är mycket viktig för att hålla verksamheter och gatueaktiviteten vid liv.
- Blandade upplåtelseformer – området har idag en heterogen befolkning i bostadsrätter, hyresrätter, studentbostäder och kollektiv som är gynnsam ur social hållbarhetsaspekt.
- Det hårdgjorda gaturummet som stadsrum – det aktiva livet och rörelsen på gatorna är något av det mest typiska med Långgatorna. De långsmala hårdgjorda stadsrummen är kulturhistoriska och unika miljöer som bör tillåtas förbli just gaturum för att inte förlora sin ruffiga charm. Träd bör inte finnas på de smala gatorna inom området, utan bör förpassas till gårdarna. Gatornas konstanta bredd och sträckning ska behållas.
- Kopplingen till hamnen – områdets fysiska koppling till hamnen är viktig för områdets kontext och bör betonas och eventuellt förstärkas.

I NÄRBILD: KVARTERET BARKEN

I relation till sin omgivning är Kv Barken det kvarter inom vilket variationen i arkitekturen är som störst. Kvarteret har vuxit särskilt långsamt fram och innehåller en mångfald typologier, användningsområden och stilar.

Det första huset att anpassas inom den nya långgatsstrukturen var folkskolan i kvarterets sydöstra hörn (4:6) som uppfördes 1871. Byggnaden är i två till tre våningar och uppbyggd i rött tegel. 1902 byggdes huset till med den del som går i rött tegel och spritputs.

På kvarterets mitt uppfördes 1877 huset på fastighet 4:7. Huset är i tre våningar och användes ursprungligen för magasin, service och bostäder. Gårdsbyggnaden användes för verkstad. Stilen är i symetrisk nyrenässans, gatufasaden i spritputs medan gaveln och gårdsfasaden är i rött tegel. Byggnaden har höga hantverksmässiga kvaliteter och är en av långgatsområdets bäst bevarade äldre byggnader med bland annat en ovanligt välbevarad interiör. Den anses ha mycket högt kulturhistoriskt värde i kraft av sin ålder, sin historia och sitt oförändrade skick. Den ringa exploateringsgraden gör den också till ett starkt miljöskapande element i sitt sammanhang.

På kvarterets motsatta sida (712:27) finns två verkstadsbyggnader från 1905 respektive 1902. Byggnaden som livar mot gatan är en envåningsbyggnad med inredd vind. Gårdsbyggnaden har två våningar med inredd vind. Byggnaderna inrymde ursprungligen smidesverksamhet och dess bevarade höga skorstenar är ett mycket viktigt karaktärsdrag i kvarteret. Byggnaderna är enkla i sin utformning och har byggts om

Kv Barken, översikt från söder

och till ett flertal gånger under årens lopp. Idag är gården dem emellan helt överbyggd. Som några av de få kvarvarande verkstadsbyggnaderna inom området har dessa en viktig roll som förmedlare av områdets tidigare historia med den blandade bebyggelsen. Byggnadernas fasader, låga exploatering, inneboende verksamhetslokaler samt de bevarade skorstenarna är också mycket viktiga för den särskilda uppfattningen om området.

Vägg i vägg med de gamla verkstadsbyggnaderna finns ett möbel- och båtsnickeri, mot gatan gömt bakom det karaktärsfulla bevarade planket. Platsen användes ursprungligen för materialupplag men har sedan 1930-talet hyst snickeriet. Den levande verksamheten, den låga exploateringen samt det slutna planket är de viktigaste och för området mest betydelsefulla karaktärsdragen.

Kvarterets västra del domineras av bostadsbebyggelse i fyra våningar vars ålder spänner från 1885 till 1911. Hörnfastigheterna i dämpad jugendstil anses vara av särskilt kulturhistoriskt värde. I denna del finns också gamla Telegrafverkets byggnad från 1919, ritade av Hans Hedlund. Byggnaden ligger stilmässigt mellan nationalromantik och 20-talsklassicism och har en offentlig prägel. Den höjer sig cirka en halv våning över omkringliggande bostadshus. Idag inryms kontor i fastigheten. Övriga tre fastigheters bostadshus (4:2, 4:8 samt 712:26) uppvisar nyrenässans, jugend respektive nationalromantik i stil.

I kvarterets nordöstra del (4:5) rester sig f.d. polishuset sig stolt. Byggnaden uppfördes 1911 för sitt ändamål och är ritad av C. Lindholm. Polishuset är en påkostad och omsorgsfullt utformad tegelbyggnad i nationalromantisk stil. Gården hade ursprungligen mindre byggnader för stall och så småningom bilgarage. På 1960-talet byggdes en ny

Stadsrumskvaliteter

Med variation, kontraster, solitära element och detaljer samlade inom en tydlig kvarterstruktur berättar kv Barkens brokighet en särskild och ej uppenbar historia som är grundläggande för den spännande och dynamiska uppfattningen om framför allt Tredje Långgatan. Tack vare den uppbrutna långsidan mot Tredje Långgatan flödar ljus och rymd ut över gatans motsatta sidas regelbundna länga och skapar ett för Långgatorna särskilt stadsrum. Här stannar tempot upp, från de intensiva och aktiva gaturummen skapas här en glänta i tid och rum som ger den förbipasserande anledning att lyfta blicken och betrakta kvarterets rumsligt livfulla inre som blottar sig över markplanet.

Karaktäristiskt för kvarteret är siktlinjerna. Den låga exploateringen och öppenheten inom kvarteret skapar ljusa gårdar och många och långa siktlinjer från byggnadernas inre. Från Fjärde Långgatan kan man i marknivå skymta in i kvarteret, skåda den enda kvarvarande träfasaden tillhörande båtsnickeriet, lite av den sparsmakade grönskan och över till Tredje Långgatans nyrenässansfasader. Detta försiktiga brott längs Fjärde Långgatans stilla och relativt homogena stadsrum skänker gatan en kvalitet, som kanske skulle kunna utvecklas än mer genom att tillåta en diskret passage genom kvarteret.

Om Långgatornas stadsrum främst handlar om rörelse, så skulle stadsrummet här på kv Barkens mitt kunna erbjuda något annat, en plats att vistas på. För att stärka karaktären men inte störa strukturen skulle en sådan platsbildning göra sig bäst inom kvarterets inre, diskret och inte för öppen mot gatan, vara uppstöttad av den varierade skalan och befintliga miljöskapande element och nyttja de mångfacetterade siktlinjerna.

Byggnad från 1877

Vy mot öster

Sikt in genom port, gamla Telegrafverket

Brokigt taklandskap

Grönt på gården inom fast. 4:6 och 4:11

Verkstadsbyggnad från 1905

F.d. polishuset från 1911

Taklandskap och skorstenar i brokig charm

Sikt genom kvarteret från Fjärde Långgatan

En skymt av historien

KRITISKA PUNKTER - TILLÄGG FÖR KV BARKEN

De kritiska punkter som nämns för Långgatorna i sin helhet gör sig gällande även för kv Barken. Nedan beskrivs kompletterande punkter eller mer ingående sådana som ytterligare är viktiga för värnandet om just kv Barkens särskilda karaktär.

- Taklandskapet – de varierande byggnadshöjderna, genom vilka de lägre byggnadernas tak, de nakna gavlarna och de höga skorstenarna tillsammans skapar ett livligt taklandskap, är det starkaste miljöskapande inslaget.
- Den breda variationen i typologi och stil – områdets utveckling är påtagligt beskriven genom kvarterets arkitektur. Flertalet byggnader bör förses med skyddsbestämmelser, och så även kvarterets helhet som miljö.
- Blandad användning – kv Barkens bredd i byggnadernas användningsområden har genom tiderna varit särskilt stor inom området och bör så fortsätta vara. Privata verksamheter bör vara av den småskaliga typen.
- De kvarvarande verkstadsbyggnaderna och planket – byggnaderna är inte bara miljöskapande utan är också viktiga representanter för områdets historia. De utgör ett helt unikt inslag som är viktigt att värna om.
- F.d. polishuset – byggnaden utgör en ståtlig mittpunkt i långgatsområdet och är ett framstående prov på nationalromantikens arkitektur. Framtida eventuell ny bebyggelse bör inte konkurrera med dess höjd och auktoritet.
- Siktlinjerna – dessa uppvisar kvarterets rumsliga djup och bidrar till dess dynamik.
- Grönskan – trädkronorna som blottas i de gynnsamma siktlinjerna förstärker det luftiga och lugna tempot längs Tredje Långgatan. Speciellt karaktärsskapande för Tredje Långgatans stadsrum är trädet bredvid f.d. polishuset som sträcker ut sin krona över trottoaren.
- Kontrasterna – öppet och slutet, högt och lågt, påkostat och enkelt, elegant och ruffigt: kv Barken är inom långgatsområdet kontrasternas kvarter.

REFERENSER

Litteratur:

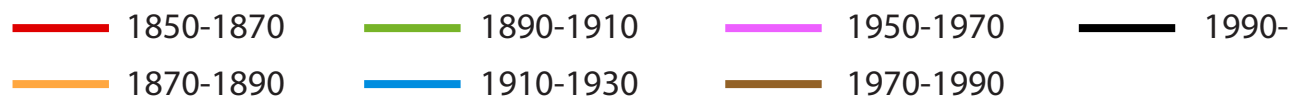
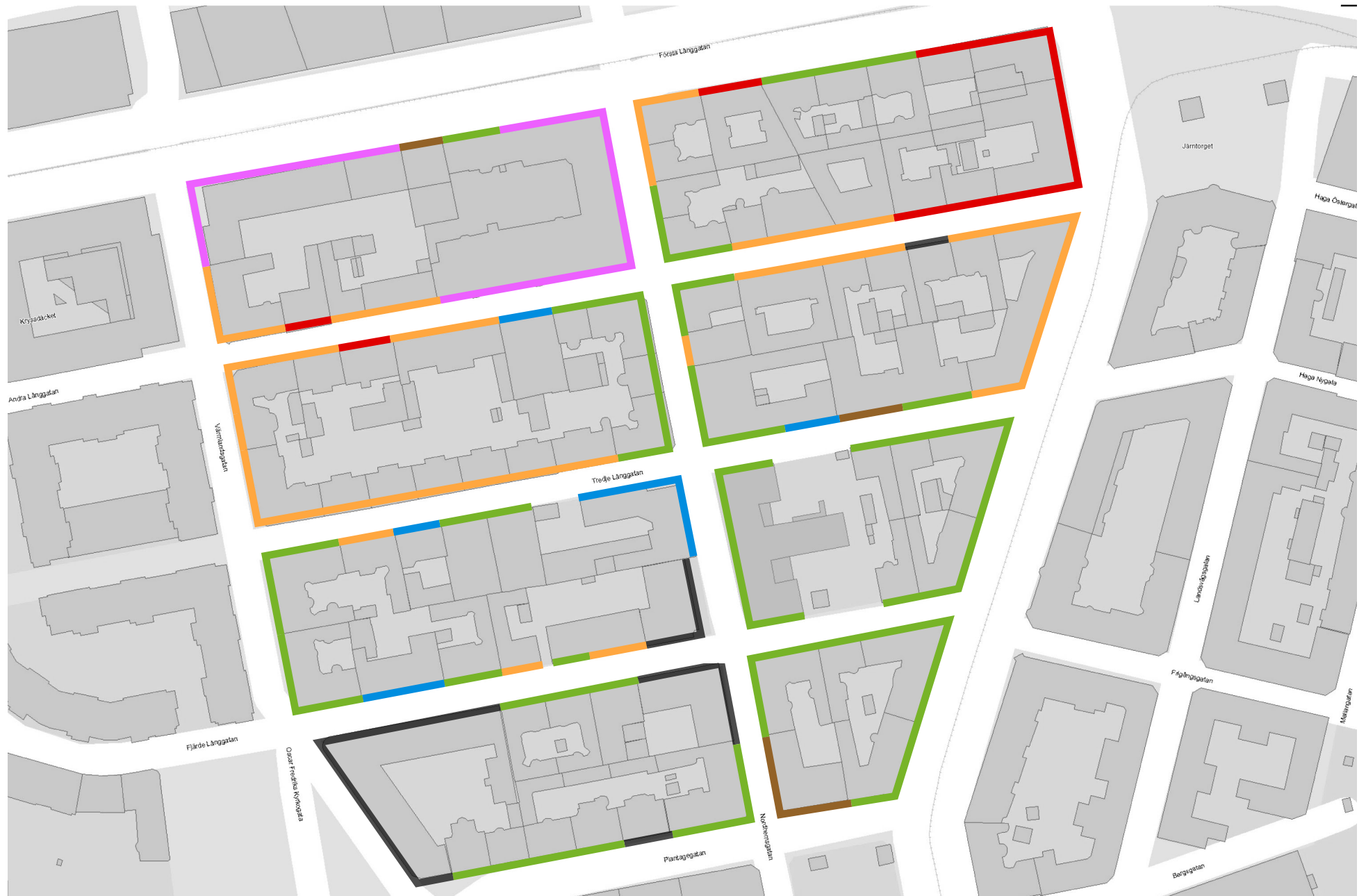
- Antiquum Tredje Långgatan 26 - Inventering och dokumentation Göteborg 2004
- Antiquum Fjärde Långgatan 9 - Inventering och dokumentation Göteborg 2004
- Bäckman, P. Masthugget - Långgateområdet, inventering 1994 Göteborgs stadsbyggnadskontor 1994
- Cars, G. Olsson, K. Snickers, F. "Kulturmiljö på spel - en studie av strategier att bevara och utveckla den byggda miljöns kulturvärden" RAÄ och Byggforskningsrådet 1996
- Forsemalm, J. Bodies, bricks and black boxes Digressiv Produktion Göteborg 2007
- Fritsch, S. Järntorget - karaktär, identitet, laddning, magi Göteborgs stadsbyggnadskontor 1996
- Martinsson, M. Långgatorna i Masthugget - praktikantarbete Göteborgs stadsbyggnadskontor 2000
- Stadsbyggnadskvaliteter Göteborg Göteborgs stadsbyggnadskontor 2008
- Göteborgs stadsbyggnadskontors arkiv

Bilder:

- Svartvita fotografier samt teckningar från Göteborgs Stadsmuseums arkiv
- Färgfotografier av Åsa Hultgren samt från stadsbyggnadskontorets arkiv
- Kartmaterial från stadsbyggnadskontorets arkiv

Byggnadsålder

Särskilt intressant/värdefull

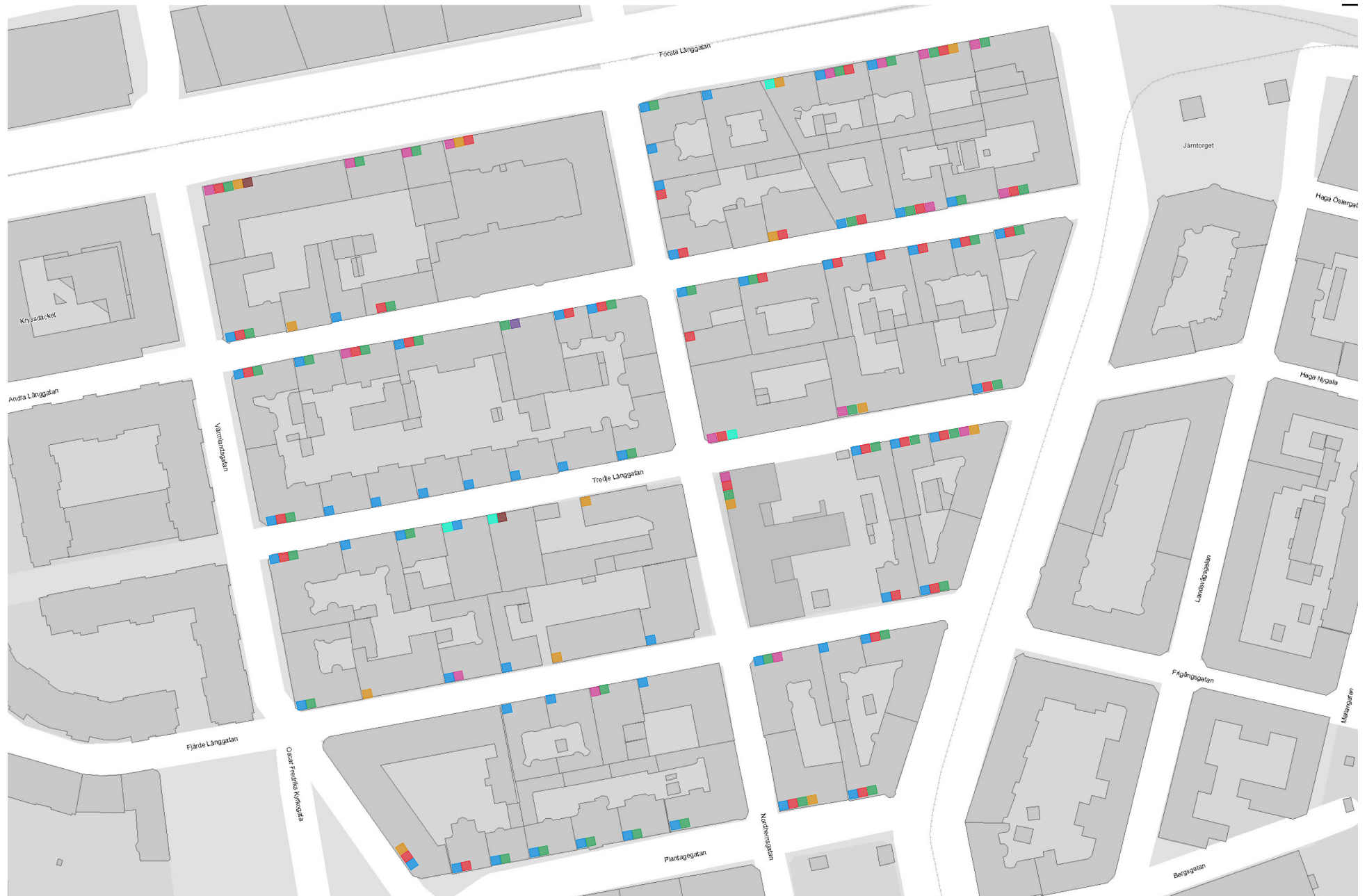
 Bevarandeprogram

 Kulturhist. värdefull bebyggelse

 Bebyggelsehist. översikt

 Industrihistoria

Användning

■ Bostäder

■ Restaurang/café

■ Handel

■ Garage/lager

■ Kontor

■ Service, vård, skola

■ Verkstäder

■ Biograf

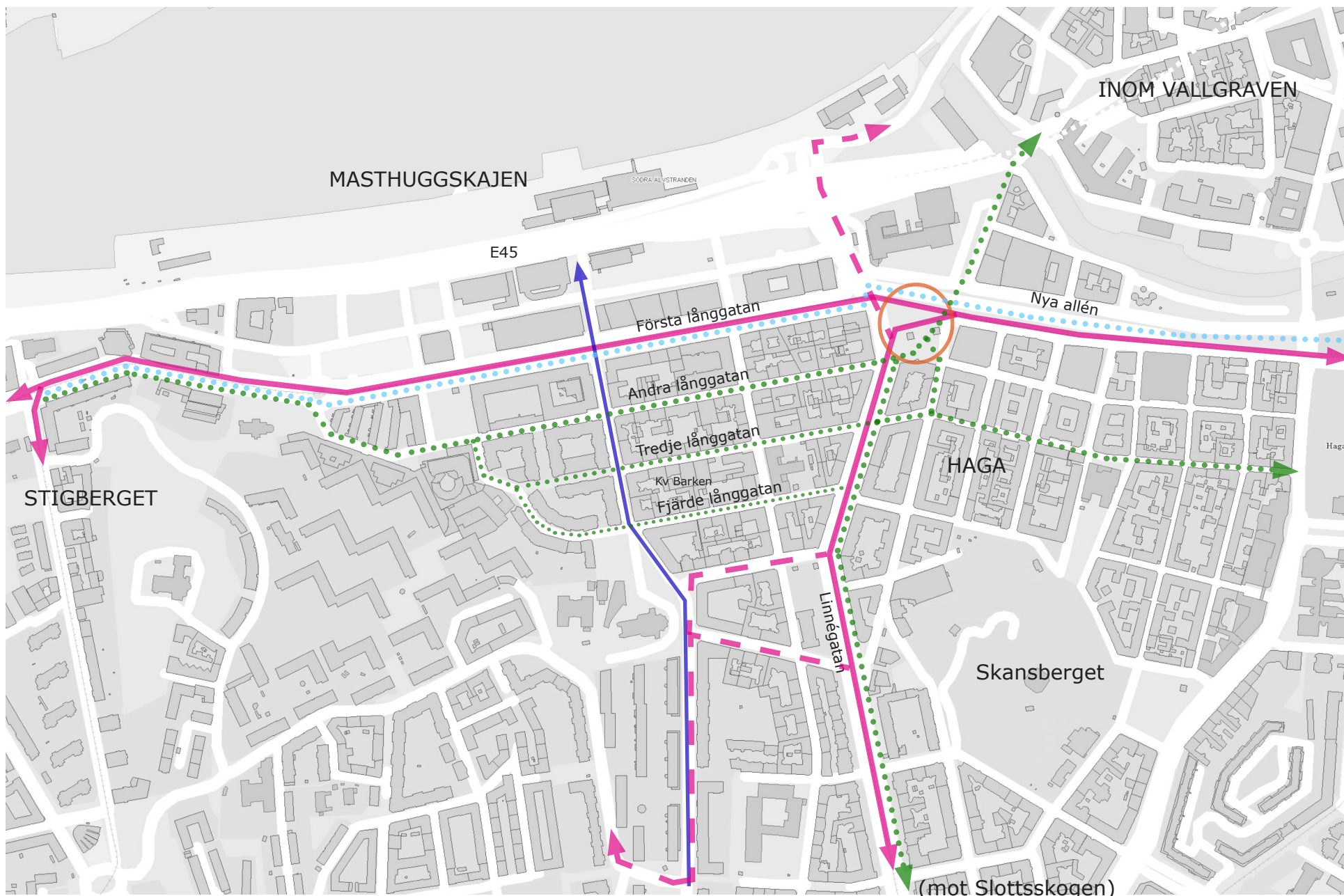
Verksamheter i gatuplan

— Handel/restaurang/café

— Kontor/skola/vård/verkstad

Huvudsakliga stråk och förbindelser

— Spårvagn och buss

..... Frekvent gc-stråk

— Järntorget - trafiknod

- - - Buss

..... Frekvent cykelstråk

— Frekvent lokal bilpassage

CHALMERS